

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Majandusteaduskond

Kätlyn Jürgenson

ÄRISEKTORI KORRUPTSIOON EESTIS

Magistritöö sotsiaalteaduse magistrikraadi taotlemiseks majandusteaduses

Juhendaja: teadur Krista Jaakson

Tartu 2017

Soovitan suunata kaitsmisele .....
Krista Jaakson

Kaitsmisele lubatud “ .....“ ..... 2017. a.

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
Kätlyn Jürgenson

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Äri sektori korrupsiooni käsitlemise teoreetilised alused	9
1.1. Korrupsiooni olemus	9
1.2. Korrupsiooni avaldumise vormid ja seda soodustavad tegurid.....	17
1.3. Korrupsiooni tagajärjed.....	29
2. Korrupsioon Eesti äri sektoris: empiiriline analüüs.....	40
2.1. Andmed ja meetodika	40
2.2. Korrupsiooni tajutud levik ja tagajärjed Eesti küsitlusandmete põhjal.....	47
2.3. Äri sektori korrupsioonijuhtumite tagajärjed kohtulahenditele ja intervjuule tuginedes	64
Kokkuvõtte	74
Viidatud allikad.....	78
Lisad.....	88
Lisa 1. Justiitsministeeriumi uuringust analüüsi valitud küsimused.....	88
Lisa 2. Intervjuu küsimused	89
Lisa 3. AS Haljase korrupsioonijuhtumi kirjeldus.....	89
Lisa 4. Noricus OÜ korrupsioonijuhtumi kirjeldus	90

Lisa 5. T. Eliase, Eliti Consult ja Rimi Eesti Food ASi korrupsioonijuhtumi kirjeldus.....	90
Lisa 6. Liviko korrupsioonijuhtumi kirjeldus	91
Summary	92

SISSEJUHATUS

„Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely.“ (Sir John Dalberg-Acton)

Korruptsiooni näol ei ole maailmas tegemist millegi uuega, see on eksisteerinud juba sajandeid. Tanzi (1998: 4) toob oma artiklis välja, et juba kaks tuhat aastat tagasi oli India kuninga peaminister arutlenud selle üle oma raamatus ning seitse sajandit tagasi aetas Dante pistiseandjad põrgusse, näidates seeläbi vastumeelsust korruptiivsele käitumisele. Peale eelnevalt mainitule on ka Shakespeare oma näidendites korruptsiooni kajastanud. Vaatamata sellele, et korruptsioon on juba aastasadu eksisteerinud, on korruptsioonialased uurimused olnud kuni 1980ndate aastateni peamiselt sotsioloogia, politoloogia, ajaloo, avaliku halduse ja kriminaalõiguse valdkonnas, hiljem on ilmutanud selle teema vastu huvi ka majandusteadlased. Majandusteadlaste korruptsioonihuvi põhjuseks olid korruptsiooni ja majandustulemuste üha ilmsemad seosed ning alates 1990ndatest on seega korruptsioonialaste akadeemiliste kirjutiste arv hüppeliselt kasvanud. (Abed, Gupta 2002: 3)

Korruptsioon on kultuuri küsimus, tegemist on sotsiaalse nähtusega. Klitgaard (1998: 4) leiab, et „...korruptsioon on kalkuleeritud kuritegu, mitte hetkeemotsioonist tingitud“. Eelnevast võib järeldada, et korruptiivse teo toimepanekul mõeldakse kõik põhjalikult läbi ja seega üritatakse välistada võimalikud ebasoodsad tagajärjed. Korruptsioon tähendab usalduse kuritarvitamist ning kõige laiemalt mõistetakse korruptsiooni all ametikoha või võimu kuritarvitamist omakasu eesmärgil (How Do...2015). Kuigi valdavalt peetakse korruptsiooni avaliku sektori nähtuseks, esineb seda nii erasektoris kui ka mittetulunduslikul kodanikualgatusel põhinevas kolmandas sektoris. Dimanti (2013:13) käsitluse põhjal sõltuvad korruptiivse teo tagajärjed selle ulatusest: mida kõrgem leviku aste, seda enam osapooli on korruptsioonist mõjutatud. Tegemist on nähtuse või ilminguga, mis piirab majandusarengut ja vaba konkurentsi, see häirib ühiskonna üldist tasakaalu.

Käesolev magistritöö käsitleb äriectoris esinevat korruptsiooni, keskendudes empiirilises osas Eestile. Kuna äriectori näol on tegemist kasumist ajendatud majandussektoriga, mis on ühtlasi erasektori üheks osaks (Mereste 2003: 570), saab erasektori korruptsiooni üle kanda äriectorile. Seega kasutatakse edaspidises töös terminit äriector. Varasemalt on peamiselt pööratud tähelepanu avaliku sektori korruptsioonile ning äriectori korruptsioon on olnud teisejärguline, seega ei teadvustata piisavalt ka äriectori korruptsioonist tulenevaid probleeme. Lisaks tõestab seda asjaolu, et seni on Eestis avalikuks tulnud vaid mõned üksikud äriectori korruptsioonijuhtumid. Ühelt poolt on vähe äriectori korruptsioonijuhtumite avastamise põhjuseks see, et seda on ühe tõlgenduse puudumise tõttu keeruline määratleda ja tõestada. Teema olulisuse kasvu võib järeldada ka justiitsministeeriumi tegevusest, sest erasektori (seega ka äriectori) korruptsiooni teema on nüüdsest sisse toodud ka valitsuse korruptsioonivastasesse strateegiasse 2013 – 2020 (Altkäemaksu... 2014). Lisaks alustati 2014. aastal projekti „*Reducing corruption: Focusing on Private Sector Corruption*“ elluviimist, mis peaks tõstma ettevõtjate teadlikkust korruptsioonist ja aitama kujundada korruptsioonivastast poliitikat (Projekt...2015).

Teema aktuaalsust tõestab asjaolu, et enne 2015. aastat puudusid karistusseadustikus äriectori korruptsioonijuhtumite karistussätted, mistõttu lahendati varasemalt kriminaalasju üldiste pistise ja altkäemaksu paragrahvide kaudu (Korruptsioon... 2015). Eelnevale tuginedes võib järeldada, et äriectori korruptsiooni näol on tegemist ühiskonnale üha olulisema teemaga, millele tuleks ka edaspidi enam tähelepanu pöörata. Oluline on kasvatada ettevõtjate teadlikkust korruptsioonist ning anda neile suuniseid selle vastu võitlemiseks.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada tajutud ja tegeliku korruptsiooni leviku ning tagajärgede seaduspärasused Eesti äriectoris. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- selgitada korruptsiooni mõistet äriectoris;
- anda ülevaade korruptsiooni avaldumise vormidest;
- uurida varasematele uuringutele tuginedes korruptsiooni tagajärgi;

- uurida korruptsiooni levikut Eesti äriectoris ning seoseid korruptsiooni tajutud tagajärgede ja organisatsiooni karakteristikute vahel (käibe suurus, tegevusvaldkond, võõrkapitali osakaal ja töötajate arv);
- analüüsida Eestis asetleidnud äriectori korruptsioonijuhtumeid, sh tajutud ja reaalsete tagajärgede kokkulangemist.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimene, teoreetiline peatükk keskendub äriectori korruptsiooni mõiste selgitamisele ja selle eristamisele avaliku sektori korruptsioonist. Lisaks korruptsiooni mõiste selgitamisele, antakse ülevaade korruptsiooni soodustavatest teguritest ning käsitletakse erinevaid korruptsiooni avaldumise vorme. Varasematele uuringutele tuginedes selgitatakse korruptsiooniga kaasnevaid tagajärgi, tuuakse välja, kuidas on need seotud ettevõtte karakteristikutega. Töö teine peatükk keskendub Eesti äriectoris tajutavale korruptsioonile ja selle tagajärgedele. Analüüsitakse, kas Eesti äriectoris esinevad samuti seosed tajutavate korruptsiooni vormide ja tagajärgede ning organisatsiooni karakteristikute vahel. Seega selgitatakse justiitsministeeriumi tellitud uuringu põhjal välja, milliste karakteristikutega ettevõtted milliste korruptsiooni vormidega kokku on puutunud ning mida tajutakse peamiste korruptsiooni tagajärgedena. Juba asetleidnud korruptsioonijuhtumeid analüüsides selgitatakse välja nende reaalsed tagajärjed ettevõtetele ning ühtlasi võrreldakse, kas uuringus tajutud ja reaalsed tagajärjed ühtivad.

Saamaks ülevaadet korruptsiooni käsitlest ja selle võimalikest tagajärgedest, on töö teoreetilise osa koostamisel kasutatud mitmesuguseid erinevate autorite artikleid, nagu A. Argandoña, V. Tanzi, C. Gopinath, R. Klitgaard, ning Transparency Internationali materjale. Varasema vähese äriectori korruptsiooni käsitlemise tõttu on valdavalt tegemist materjalidega, mille rõhk on avaliku sektori korruptsioonil, kuid mida on siiski võimalik üle kanda äriectori korruptsiooni käsitlest. Lisaks tutvuti varasemate korruptsiooniga seotud olnud uurimustega, näiteks Bray 2007, De Rosa *et al* 2010, Seker ja Yang 2012, Forgues-Puccio 2013.

Magistritöö empiirilises osas kasutatavad andmed pärinevad justiitsministeeriumi poolt tellitud uuringust, mille käigus küsiti 2015. aasta augustis ettevõtjatelt nende kogemusi korruptiivsete olukordadega ning paluti hinnata korruptsiooni levikut ja vastumeetmete

efektiivsust. Kuna eelneva uuringu puhul on tegemist tajul põhinevate näitajatega, mis aga ei pruugi reaalsusega ühtida, analüüsitakse korruptsiooniga kaasnevate tegelike tagajärgede näitamiseks ka juba asetleidnud ärisektori korruptsioonijuhtumeid. Seega kasutatakse lisaks eelnevalt mainitud uuringule ka Riigi Teatajast ning Politsei- ja Piirivalveameti koduleheküljelt kättesaadavaid korruptsioonikuritegude büroo menetletud kriminaalasjade kohtulahendeid. Korruptsioonist tingitud tagajärgede uurimiseks on peale kohtulahendite analüüsi kaasatud ühe ärisektori ettevõtte juhiga läbi viidud intervjuu. Kuna ärisektori korruptsiooni uurimine on võrdlemisi uus nähtus ning ainuüksi selle esinemise tõestamine on keeruline, võib ärisektori korruptsioonijuhtumeid olla tegelikust palju enam. Esiteks ei pruugita täielikult mõista, millisel juhul täpselt on tegemist ärisektori korruptsiooniga, ning teiseks ei pruugita tahta seda avalikult tunnistada. Siinkohal on andmete puudulikkuse seisukohalt tegemist paratamatusega.

Kuna varasemalt on fookuses olnud peamiselt avalik sektor ja ärisektori korruptsioon pole palju kõlapinda saanud, pakub käesolev magistritöö huvitavat lugemist neile, kes soovivad saada ülevaadet ärisektori korruptsioonist. Lisaks aitab antud töö tõsta ärisektori ettevõtete teadlikkust, mille tulemusena suudaksid nad enam korruptiivseid olukordi ja nende tagajärgi ennetada, parandades nii ühtlasi Eesti ärikultuuri.

Magistritöö autor tänab oma juhendajat teadur Krista Jaaksonit põhjaliku tagasiside ja kasulike nõuannete eest ning retsensent Anne Reinot asjalike kommentaaride eest. Lisaks tänab autor ärisektori ettevõtte juhti intervjuu käigus usaldatud info eest.

Märksõnad: korruptsioon, korruptsiooni tagajärjed, korruptsioonirisk, Eesti ärisektor.

1. ÄRISEKTORI KORRUPTSIOONI KÄSITLEMISE TEOREETILISED ALUSED

1.1. Korruptsiooni olemus

Korruptsiooni mõistel pole maailmas ühtset, kõigi jaoks aktsepteeritavat definitsiooni, sest see sõltub kultuuriruumist. Sõna „korruptsioon“ pärineb ladina keelest ning „*corruptio*“ tähendab rikutust, kiusatusse viimist, petmist, moraalselt laostumist ja „*corrumpere*“ ärakasutamist (Redwitz 2014: 7). Ashforth *et al* (2008: 671) sõnul eeldab korruptsioon tahtlikku korra, ideaalide ja usalduse moonutamist. Tegemist on õige eeldusega, sest korruptiivsed teod on igati läbimõeldud ning kuna tegemist on mittetolereeritava käitumisega, minnakse vastuollu ühiskonnas levinud normidega. Teo ilmsikstulek vähendab usaldust nii selles osalenute kui ka kehtiva korra vastu.

Hea korruptsiooni definitsioon peaks sisaldama kolme elementi, mis on Sandholtzi ja Koetzle (2000: 34 – 35) arvates avaliku ja era sfääri eristamine, vahetuse olemasolu ning see, et toimuv vahetus on väär ja rikub kehtivaid norme. Need elemendid on kirja pandud avalikust sektorist lähtuvalt ja seega teistesse sektoritesse ülekandmiseks oleks oluline arvestada, et esimese elemendi puhul – avaliku ja era sfääri eristamine – ei tohiks avaliku all mõelda mitte avalikku sektorit, vaid pigem positsioonist tulenevaid kohustusi, mida isikliku kasu nimel ära kasutatakse. Senior (2004: 23) leiab jällegi, et korruptsiooni definitsioon peab sisaldama viit tingimust: „korruptsioon ilmneb, kui äraostetav (*corruptor*) (1) teeb varjatult (2) teene äraostjale (*corruptee*) või kandidaadile/variisikule (*nominee*), mõjutamaks (3) tegevust, mis (4) võib äraostetavale või kandidaadile/variisikule kasu tuua ning millele äraostjal on (5) võim/mõju“. Tegemist on igati loogiliste tingimustega, kuid nagu eelnevalt Sandholtzi ja Koetzle võimalikust kolme elemendi kohustuslikkusest välja tuli, võiks tingimustes ehk kajastuda ka vahetuse ebaõigsus ning kehtivate normide rikkumine, sest see lisaks definitsioonile juurde mittetolereeritavuse aspekti.

Tavaliselt defineeritakse korrupsiooni avalikust sektorist lähtuvalt ning seega ei sisalda see otseselt äri sektori töötaja poolt toimunud positsiooni kuritarvitamist (What is...2015), sest peamiselt arvatakse, et korrupsioon on pigem avaliku sektori pahategu, kuid see eksisteerib ka äri sektoris, kusjuures enamikusse avaliku sektori korrupsiooni-juhtumitesse on segatud erasektor (Klitgaard 1998: 4). Mitmetes artiklites lähtutakse Maailmapanga välja pakutud definitsioonist, mistõttu võib seda ka üheks enim kasutatavaks ja lihtsamaks pidada. Maailmapank defineerib korrupsiooni kui „avaliku võimu kuritarvitamist omakasu eesmärgil“ (Helping Countries...1997: 8). Vaatamata sellele, et Maailmapanga korrupsiooni määratluses on otseselt viidatud avalikule võimule, ei tohi sellest järeldada korrupsiooni puudumist äri sektoris (Tanzi 1998: 8; Klitgaard 1998: 4; Senior 2004: 23; Søreide 2014: 1).

Transparency International ei vaatle korrupsiooni pelgalt vaid avalikust sektorist lähtuvalt ning on definitsioonist seega avaliku võimu välja jätnud. Korrupsiooni käsitletakse kui „usaldatud võimu kuritarvitamist omakasu eesmärgil“ (How do...2016). Cuervo-Cazurra (2016: 36) sõnul on eelnev definitsioon hea, sest see rõhutab kolme korrupsiooni võtmekarakteristikut, mis on kujutatud ka joonisel 1.1.

Ka Klitgaard (1998: 4) ei piiritle korrupsiooni vaid avaliku sektoriga ning mõtestab selle lahti järgmise valemi abil:

$$C = M + D - A,$$

kus C – korrupsioon,

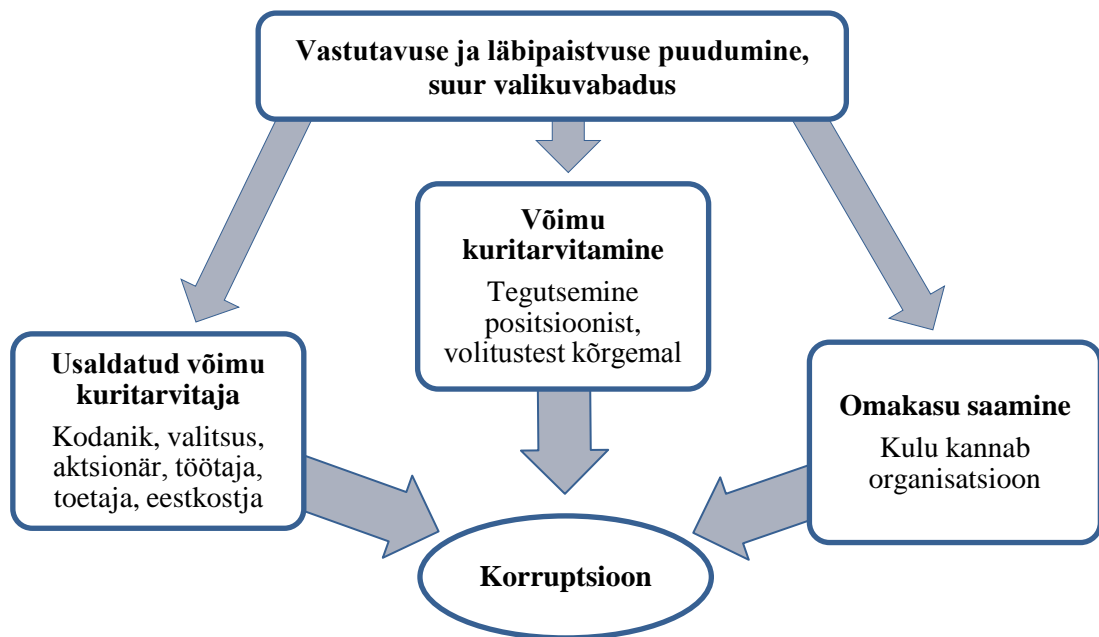
M – monopolne võim (*monopoly*),

D – valikuvabadus (*discretion*),

A – vastutavus (*accountability*).

Valemist nähtub, et korrupsioon võrdub monopolse võimu ja valikuvabaduse summaga, kust lahutatakse vastutavus. Klitgaard (1998: 4) illustreerib valemit veel asjaoluga, et ei loe, kas tegu on avaliku, era- või mittetulundusliku sektoriga, ei loe ka see, kus tegu toime pannakse, sest korrupsiooni leitakse sealt, kus organisatsioonil või inimesel on teenuse või kauba üle monopolne võim, valikuvabadus otsustamiseks, kellele kui palju midagi antakse, ning kui puudub vastutavus. Selle lähenemise puhul tuleks seega järeldada, et monopolid ja suur valikuvabadus põhjustavad korrupsiooni

ning mida enam vastutavust, seda vähem korrupsiooni. Siiski leitakse, et seda valemite ei tohiks üldise tõena võtta (Stephenson 2014), kuid sellel siinkohal ei peatuta. Autori arvates aitab vaatluse all olev valem siiski anda lühikese seletuse mõningate korrupsiooni ilmumise asjaolude kohta. Korrupsiooni võtmekarakteristikud ja nende ilmnemisele tõuke andvad tegurid on välja toodud joonisel 1.1.

Joonis 1.1. Korrupsiooni võtmekarakteristikud

Allikas: (Klitgaard 1998: 4; Cuervo-Cazurra 2016: 36 põhjal), autori koostatud.

Jooniselt 1.1. on välja toodud korrupsiooni võtmekarakteristikud: usaldatud võimu kuritarvitaja, võimu kuritarvitamine, omakasu saamine. Nende ilmnemisele võivad tõuke anda vastutavuse ja läbipaistvuse puudumine ning suur valikuvabadus. Joonis aitab ka lahti mõtestada korrupsiooni mõiste, samaaegselt seda kindla sektoriga piiramata, sest omakasu eesmärgil võib usaldatud võimu kuritarvitajaks olla nii kodanik, valitsus, aktsionär, töötaja, toetaja või eestkostja. Korrupsioon ilmneb kõigi joonisel välja toodud võtmekarakteristikute koosmõju tulemusena. Eelnevast võib seega võib järeldada, et Transparency Internationali korrupsiooni definitsioon on laiahaardelisem ning viitab otseselt sellele, et korrupsioon võib esineda nii avalikus sektoris, erasektoris (sh ärisektoris) kui ka mittetulunduslikus sektoris.

Ärisesktori korrupsiooni all peetakse valdavalt silmas olukorda, mil mõlemaks tehingupooleks on erinev ärisesktori esindaja. Mujal maailmas on ärisesktori korrupsiivsete tehingute kirjeldamiseks kasutatud mõistet *business-to-business* või *private-to-private* korrupsioon, mis hõlmab eraettevõtete esindajate vahel sõlmitavaid või organisatsiooni sees asetleidvaid korrupsiivseid tegusid (Korrupsioon ja...2015; Argandoña 2003: 255). Käesolevas töös kasutatakse mõistet ärisesktori korrupsioon nii ettevõtete esindajate kui ka organisatsioonisiseste korrupsiivsete tegude kirjeldamiseks.

Argandoña (2003: 255) vaatleb ärisesktori korrupsioonina seda, kui juht või töötaja tegutseb enda huvisid silmas pidades ning ei arvesta oma tegevuses ettevõtte või organisatsiooni poolt pandud kohustusi või eesmärgi. Søreide (2014: 1) peab organisatsiooni kontekstis korrupsiooniks seda, kuidas need inividid, kellele on organisatsioonis usaldatud otsuste tegemiseks võim, kasutavad oma positsiooni isikliku kasusaamise eesmärgil. Seega lähenevad Argandoña ja Søreide korrupsioonile ühtmoodi, samuti ei ole siinkohal oluline, kas tegemist on avaliku või ärisesktori organisatsiooniga. Eelnevalt välja toodud korrupsiooni käsitlused on kokkuvõtlikult esitatud tabelis 1.1.

Tabel 1.1. Korrupsiooni definitsioonid

Päritolu	Seletus	Märkused
Maailmapank	Avaliku võimu kuritarvitamine omakasu eesmärgil.	Rõhk avalikul sektoril.
Transparency International	Usaldatud võimu kuritarvitamine omakasu eesmärgil.	Puudub seotus konkreetse sektoriga.
Klitgaard	Korrupsioon võrdub monopoolse võimu ja valikuvabaduse summaga, kust lahutatakse vastutavus.	
Senior	Korrupsioon ilmneb, kui äraostetav teeb varjatult teene äraostjale või kandidaadile/variisikule, mõjutamaks tegevust, mis võib äraostetavale või kandidaadile/variisikule kasu tuua ning millele äraostjal on võim/mõju.	
Argandoña	Kui juht või töötaja tegutseb enda huvisid silmas pidades ning ei arvesta oma tegevuses ettevõtte või organisatsiooni poolt pandud kohustusi.	
Søreide	See, kuidas need inividid, kellele on organisatsioonis usaldatud otsuste tegemiseks võim, kasutavad oma positsiooni isikliku kasusaamise eesmärgil.	

Allikas: (Helping Countries...1997: 8; Klitgaard 1998: 4; Argandoña 2003: 255; Senior 2004: 23; Søreide 2014: 1; How do...2016 põhjal); autori koostatud.

Nagu erinevaid korrupsiooni definitsioone koondavast tabelist näha, on avalik sektor eraldi välja toodud vaid Maailmapanga definitsioonis ning kõiki ülejäänud definitsioone on võimalik sektorist sõltumata rakendada. Seetõttu jääb autorile ka arusaamatuks, miks on varasemalt äri sektori korrupsiooni avaliku sektori korrupsioonist vähem käsitletud. Definitsioonidest käib läbi eelnevalt korrupsiooni võtmekarakteristikute joonisel (vt joonis 1.1.) kujutatu ning seega lähtutakse edaspidises töös sellest, et korrupsioon on positsioonist tuleneva võimu kuritarvitamine omakasu eesmärgil kas organisatsiooni-siseselt või erinevate organisatsioonide esindajate vahel.

Korrupsiooni kontseptsioon ei peegelda siiski vaid ühe indiviidi korruptiivset käitumist. See on ka grupi, organisatsiooni või majandusharu viiruslik nakkus, s.t. kui korruptiivsed teod jäävad tähelepanemata, saavad nad teistele edasi levida ja seeläbi nende ulatus ja jultumus võimenduvad: korrupsioon võib üksikisikute ja gruppide piires väljuda ning saada organisatsiooni ja majandusharu kultuuri osaks. (Ashforth *et al* 2008: 671) Seega eelnevast tulenevalt on võimalik korrupsiooni uurida kas indiviidi, grupi, organisatsiooni, majandusharu või lausa riigi tasandil. Pinto *et al* (2008: 688) sõnul on organisatsiooni tasemel kaks võimalikku korrupsiooni tüüpi: korruptiivsete indiviidide organisatsioon, kus selle liikmed tegutsevad korruptiivselt peamiselt omakasu eesmärgil, ja organisatsioon, kus organisatsiooni kasusaamise eesmärgil tegutsetakse kollektiivselt korruptiivsete praktikate alusel. Teisel juhul võib seega rääkida olukorrast, mil ettevõtte ise pooldab korrupsiooni, käsk tuleb hierarhia tipust, sest selles nähakse võimalust organisatsiooni positsiooni parandada.

Pinto *et al* (2008: 686 – 687) arvates on korrupsioonil organisatsioonis kaks erinevat dimensiooni: peamine tulusaaja ja organisatsiooni liikmete kokkumäng. Seega esimese dimensiooni puhul saab tegevuses osaleja vahetult ja esmajärguliselt kasu: näiteks kui individid isegi saavad organisatsiooni korruptiivsest tegevusest rahalist kasu, siis organisatsioon ise on siiski peamine ja vahetu kasusaaja. Korrupsiooni uurimise käigus on välja toodud kaks peamist voogu, mille käigus individid saavad organisatsiooni kulul kasu. Kui majandusalases kirjanduses on selleks printsipaali ja agendi suhe, siis organisatsioonikäitumise ja ärietika alases kirjanduses kõrvalekalle või ebaetiline käitumine. Korrupsiooni teise dimensiooni puhul – organisatsiooni liikmete kokkumäng – kasutatakse tihti peale mõisteid korporatiivne kuritegu (*corporate crime*)

ja organisatsiooniline kuritegu (*organizational crime*). Organisatsioonilist kuritegu defineeritakse ka kui üht valgekraede kuritegevuse (*white-collar crime*) tüüpi. Seda terminit tutvustas Ameerika kriminoloog Sutherland (Huisman *et al* 2015: 9) ning see on Bakeri ja Faulkneri (1993: 842; viidatud Pinto *et al* 2008: 687 vahendusel) arvates kollektiivi või eraldiseisvate indiviidide koondumise tagajärjel keeruliste suhete ja ootuste kontekstis juhatuse liikmete, tegevjuhtide, juhtide, ettevõtte allüksuste, emaaetevõtte ja tütareetevõtete seas tehtud.

Anand *et al* (2004: 40 – 41) arvates on valgekraede kuritegude alase kirjanduse üheks huvitavamaks asjaoluks leid, et korrumppeerunud indiviidid ei näe end ise korrumppeerununa. Süüdimõistetuna küll tunnistatakse oma eksiteele sattunud käitumist, kuid jätkuvalt eitatakse selle kriminaalset kavatsust. Enda õigustamiseks kasutatakse näivalt seletust pakkuvaid taktikaid, mille abil on võimalik oma korruptiivseid tegusid normaalsete ja vastuvõetavate äritegevustena näidata. Kõige levinumateks taktikateks on vastutuse eitamine (puudub võimalus sellistes tegevustes mitteosaleda, „kõik teevad seda“-õigustus), kahjutegemise eitamine (ollakse veendunud, et kedagi ei kahjustata, seega pole korruptiivne tegevus), ohvrite eitamine (teine osapool oli kahju ära teeninud), sotsiaalne kaalumine (viidatakse teistele, kes käituvad samalaadselt või veelgi halvemini), kõrgema lojaalsuse poole pürgimine (normide rikkumine saavutamaks kõrgema taseme väärtust) ja arvestusraamatu metafoor (õigus lubada endale oma töö ja vaeva eest sellist käitumist). Eelnevalt välja toodud taktikatest võib tegelikult ka järeldada, et tihtipeale ei pruugigi indiviidid ainult omakasu eesmärgil korruptiivseid tegusid teha, nad on sunnitud selleks üldsuses või organisatsioonis levinud normide ja tõekspidamiste tõttu. Seega kinnitab see kollektiivse tegevuse teooriat, kus indiviidid lähtuvad tegevusotsuste vastuvõtmisel teiste inimeste, sh organisatsioonide käitumisest.

Lambsdorff (2007: 138) toob välja, et valdavalt saab korruptiivseid tehinguid iseloomustada kolme tunnusjoone abil: tegemist on saladuskatte all toime pandud tegudega, mis ei ole väga läbipaistvad ning hõlmavad vaid väikest osa inimesi. Korruptiivse teo keskmes on agendi ja printsipaali suhe (Rose-Ackerman 2006: 17). Tegemist on teooriaga, mis seletab hierarhias olevate inimeste (või organisatsioonide) käitumist ning seega on inimestel kindlad ülesanded ja neid on võimalik madalamal

hierarhiaastmel olevatele isikutele delegeerida (Karmann *et al* 2016: 224). Agendi ja printsipaali suhtes on ärisektoris printsipaaliks see, kes delegeerib töö kellelegi, s.o näiteks osanik (või tegevjuht või mõne madalama astme juht), ja agendiks ettevõtte töötaja (Eisenhardt 1989: 58; Eicher 2009a: 36).

Teoriast lähtuvalt tuleneb printsipaali-agendi probleem sellest, et osapooltel on lahknevad huvid ning esineb informatsiooni asümmeetria (Marquette, Peiffer 2015: 2). Ülesannete delegeerimise tagajärjel on agendil enam informatsiooni kui printsipaalil – tekib informatsiooni asümmeetria. Printsipaal leiab end olukorrast, kus ta ei pääse vajalikule infole ligi või on see liialt kulukas ning seega tekib agendil printsipaali poolt pandud tulemuste saavutamiseks võimalus ja kiusatus omakasupüüdlikuks käitumiseks. Kui printsipaali ja agendi huvid ei lange kokku, tekib moraalirisk ning agent saab printsipaali huvide arvelt enda soove rahuldada. (Karmann *et al* 2016: 224; Marquette, Peiffer 2015: 2) Korruptsiooni ärahoidmiseks peab Janidi (2001: 86) sõnul printsipaal agentide stiimulite abil õigesti käituma motiveerima. Antud suhte omanäolisus ongi muutnud agendi ja printsipaali lähenemise levinuks korruptsiooni analüüsimise meetodiks (Eicher 2009a: 36). Teoria kokkuvõtteks saab öelda, et korruptsioon ilmneb, kui agent ei arvesta printsipaali huvidega ning järgib hoopis enda huvisid. Seega viitab see otseselt korruptsioonile ehk positsiooni kuritarvitamisele omakasu eesmärgil.

Siiski leitakse, et agendi-printsipaali lähenemine korruptsioonile pole kõige õigem. Persson *et al* (2013: 452) arvates eeldab käsitlus seda, et agent on alati see, kes on korrumpeerunud, ning printsipaal kontrollib korruptsiooni. Tihtipeale see aga nii ei ole ja seega muutub korruptsiooni analüüsimine sellest teoriast lähtuvalt ebasobivaks. Mitmete autorite arvates tõusetub kollektiivse tegevuse küsimus, sest korruptsioon printsipaali-agendi seisukohast vaadatuna ei iseloomusta täielikult korruptsiooniga seotut. Kollektiivse tegevuse teooria juures on olulised indiviidi otsused grupi dünaamika kohta, see sisaldab endast teiste usaldamist ja nende käitumist. Juhul kui suurem osa inimesi hakkab korruptsiooni normaalsena nägema, võivad ka ülejäänud inimesed hakata seda tavapäraseks pidama või hoopis vastupidiselt üritatakse rakendada sanktsioone ja viia ellu reforme. (Marquette, Peiffer 2015: 2, 11) Korruptsiooni kollektiivse tegevuse küsimus kahtleb eelduses, nagu oleks igal ühiskonnal olemas see kindel grupp, kes otsustab ning tahab printsipaalide kui korruptsiooni monitoorivate ja

kontrollivate inimestena käituda. Kollektiivse tegevuse teooria kahtleb strateegilistes situatsioonides ning leiab, et need ei anna tegevuses osalejale alati juhtnööre ratsionaalseks otsuseks. (Persson *et al* 2013: 456) Käsitletud teooriad omavahel võrreldes võib öelda, et printsipaali-agendi teooria rõhk on indiviidi tehtud ratsionaalsetel kalkulatsioonidel, mis toimuvad eraldiseisvatel ajahetkedel indiviidi konkreetsesse hierarhilisse struktuuri kuuludes. Seevastu kollektiivse tegevuse kontseptsiooni kohaselt mõjutab indiviidi otsuseid grupisisene usaldus ning tegutsemisotsuse vastuvõtmisel lähtutakse teiste inimeste käitumisest. (Marquette ja Peiffer 2015: 11) Viimasest tulenevalt võib seega reaalselt esineda olukordi, kus juht nõuab oma töötajatelt korruptiivset käitumist.

Vaatamata sellele, et printsipaali ja agendi suhte teooriat kritiseeritakse ja vastuseid üritatakse leida kollektiivse tegevuse teooriast, pole vaatluse all olevad teooriad üksteisest niivõrd erinevad. Marquette ja Peiffer (2015: 6) toovad välja mitu aspekti, miks ei ole kollektiivse tegevuse teooria agendi-printsipaali käsitlemisega täielikult ühildamatu:

- mõlema lähenemise juures on vaatluse all korruptsioonis osalemise või mitteosalemise küsimus;
- mõlemad teooriad eeldavad individuaalset ratsionaalsust, s.t. korruptiivne tegu tehakse vaid siis, kui see on indiviidi enda huvides;
- mõlema teooria kohaselt mõjutab korruptiivse teo tegemist see, kuidas tajutakse hilisemat vastutusele võtmist ja tulenevat kahju.

Seega eelnevat kokkuvõttes on näha, et tegemist ei ole täielikult vastanduvate teooriatega ning korruptsiooni uurimisel nad pigem täiendavad üksteist. Teo tegemist indiviidi enda huvidest lähtuvalt ei tohi aga päris mustvalgelt võtta, sest kollektiivse teooria kohaselt on individ teistest, nii grupisisestest kui ka välistest osapooltest, mõjutatud. Organisatsiooni enda huvid ja eesmärgid võivad indiviidi personaalsed huvid (näiteks raha, võim, karjäär jms) ületada, mistõttu on peamiseks kasusaajaks organisatsioon ise. Tegemist on organisatsiooni poolt pealesunnitud korruptsiooniga ehk organisatsiooniga, kus organisatsiooni kasusaamise eesmärgil tegutsetakse kollektiivselt korruptiivsete praktikate alusel.

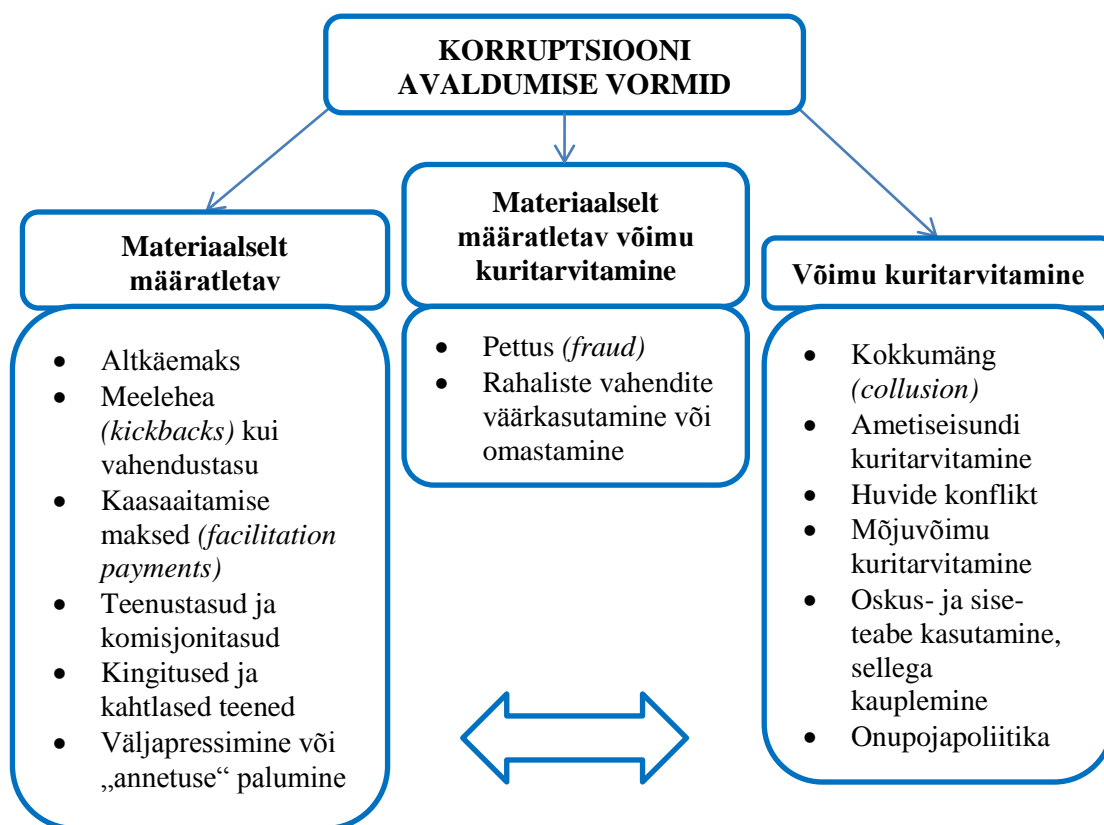
Kokkuvõtvalt võib öelda, et korruptsioon on positsioonist tuleneva võimu ärakasutamine omakasu eesmärgil ning seda esineb igas sektoris, k.a. ärisectoris. Valdavalt on korruptsiooni uuritud avalikus sektoris ja seega on ka korruptsiooni mõistet defineeritud sellest lähtuvalt. Ärisectori lähenemine on jäänud tagaplaanile, kuid avaliku sektori lähenemist on aga võimalik üle kanda teistesse sektoritesse. Edaspidises töös lähtub autor definitsioonist, mis vaatleb korruptsiooni kui positsioonist tulenevat võimu kuritarvitamist omakasu eesmärgil. Antud definitsioon ei seo korruptsiooni kindla sektoriga, samuti ei määratle see, kas tehingu osapoolteks või kasusaajaks on iniviid üksi või organisatsioon tervikuna. Seega on eelnevalt välja toodud definitsioon piisavalt lai ärisectori korruptsiooni käsitlemiseks. Korruptsiooni selgitamisel lähtutakse teooriast, mis seletab hierarhias olevate inimeste (või organisatsioonide) käitumist ning seega on inimestel kindlad ülesanded ja neid on võimalik madalamal hierarhiaastmel olevatele isikutele delegeerida – tegemist on agendi-printsipaali suhtega. Siiski leitakse, et agendi-printsipaali käsitlus pole kõige õigem, vastuseid üritatakse leida kollektiivse tegevuse teooriast. Järgnevalt keskendutakse töös korruptsiooni soodustavatele teguritele ja selle erinevatele avaldumise vormidele.

1.2. Korruptsiooni avaldumise vormid ja seda soodustavad tegurid

Maailmas on palju erinevaid rahvusi ja seega varieeruvad ka äritavad – see on omakorda ühtse, kõigi poolt aktsepteeritava eetikakoodeksi puudumise põhjuseks (Hamra 2000: 34). Korruptsiooni näol on tegemist terminiga, mis hõlmab endast suurt hulka lubamatut käitumist, mis kõik ei pruugi olla ebaseaduslik, kuid on siiski ebaeetiline (Eicher 2009b: 4). Ebaeetiliseks, kuid mitte ebaseaduslikuks võib pidada olukorda, kus mõnele ettevõttele võimaldatakse monopolne seisund või näiteks korraldab ettevõtte hanke, mille tingimustele suudab vastata vaid üks kindel ettevõtte. Korruptsioonil on mitmeid erinevaid vorme, mis sõltuvad asjasse puutuvatest isikutest ja situatsioonidest, siia kategoriseeruvad mitmed ebaeetilised tegevused, mis hõlmavad endast teatud tegevuse eest raha, privileege, teeneid ning mille kaudu kedagi kahjustatakse (Eicher 2009b: 4, Martini 2014: 2). Näitena võib siinkohal tuua

farmaatsiaettevõtted, kes julgustavad arste oma ravimit välja kirjutama, või ametiühingu juhi, kes kasutab oma võimu juhtidelt millegi väljapressimiseks (Lucas, Gutmann 2015: 3). Seega on korrupsioon alati seotud ametiasutuse või ettevõtte huvides usaldatud kohustuste, volituste, seaduste, eeskirjade, lepingute jms täitmatajätmisega – eelnevalt mainitu aitab eristada korruptiivseid tegusid situatsioonidest, kus illegaalsus ei ilmne, olgugi et need loovad asjasse puutuvale inimesele kasu (Argandoña 2001: 163).

Korrupsioonivormid leiavad käsitlust mitmete uurijate töödes, kõige paremini toob *private-to-private* korrupsioonivormid välja aga Argandoña oma 2003. aasta töös. Artiklites tuuakse välja mitmeid tegevusi, mis korrupsiooni alla grupeeruvad. Neis välja toodud tegevused ei pruugi olla kõik aga eraldivõetavad ning mõned neist võivad seega olla osaliselt kattuvad, sest erinevad korrupsiooni avaldumise vormid on üksteisega tihedalt seotud. Näiteks võib olla isik nõus oma ametiseisundit kuritarvitama, kui ta saab selle eest altkäemaksu – ühe võimaluse olemasolu loob seega võimaluse teise tekkeks. Varasemas kirjanduses tuuakse peamiselt välja vaid erinevad korrupsiooni avaldumise vormid, ilma et tegeletaks nende liigitamisega. Töö autori arvates on võimalik korruptiivseid tegevusi kolme kategooriasse jagada (vt joonis 1.2.), antud liigitus ei pretendeeri aga ainuvõimalikule tõe, tegemist on selle ühe võimaliku käsitlusega. Järgneval joonisel on korrupsiooni avaldumise vormid jagatud kolmeks sõltuvalt sellest, kas valdavalt on tegemist materiaalselt määratletavate vormidega, ollakse juba enne korruptiivse teo tegemist juhtpositsioonil ning asutakse usaldatud võimu kuritarvitama või on tegemist mõlema eelneva ühisosaga.

Joonis 1.2. Korruptsiooni erinevad vormid

Allikas: (Klitgaard 1998: 4; Argandoña 2001: 163; 2003: 255; Aldrighi 2009: 18; Vargas-Hernández 2011: 272; Martini 2014: 2 – 3 põhjal), autori koostatud.

Materiaalselt määratletavate korruptsioonivormide alla on töö autor peamiselt koon-
danud need korruptsioonivormid, mis on valdavalt kohe materiaalselt määratletavad.
Sellesse gruppi kuuluvate tegevuste õnnestumine pole kunagi täiesti kindel, tegemist on
õnnemänguga, sest valitud tehingupartner ei pruugi tehinguga kaasa minna. Lisaks
võidakse sellesse gruppi koondatud tegevusi üldistada ja lihtsustatult altkäemaksuks
nimetada. Tegemist on küll erinevate mõistetega, kuid teenivad siiski ühte eesmärki –
saada eelis. Võimu kuritarvitamise kategooriasse kuuluvad aga teod, mille korral on
juba enne teada, et tegevuse läbiviijal on kindel positsioon ning isikliku kasu tekkimise
tõenäosus tunduvalt suurem kui eelneva grupi puhul. Sellesse gruppi kuulujate ühiseks
nimetajaks võib tegelikult olla ka mõjuvõimu kuritarvitamine, sest see leiab aset nii
oskus- ja sisetabe kasutamise ja sellega kauplemise, ametiseisundi ja mõjuvõimu
kuritarvitamise, huvide konflikti, onupojapoliitika kui ka kokkumängu korral.
Viimasesse kategooriasse on koondatud pettus ning rahaliste vahendite väärkasutamine

või omastamine, sest nende puhul on tegemist olukorraga, kus võimupositsioonil olekuga on tagatud materiaalselt määratletav kasu. Liigituste vahele on joonisele lisatud nool näitamaks, et kindla positsiooni gruppi kuuluvad tegevused võivad oma eesmärkide saavutamiseks kasutada teise grupi korrupsioonivorme ning vastupidi. Näiteks kui soovitakse saada üht ja kindlat eksklusiivset lepingut, võib otsustaja positsioonil olev isik viidata kas altkäemaksule, kingitusele, vastuteenele vms. Seega võidakse oma positsiooni või kasutatavaid ressursse kasutada ära lisasissetuleku või soovitud tulemuse saavutamiseks. Järgnevalt antakse põgus ülevaade joonisel esitatud korrupsioonivormidest.

Altkäemaksu näol on tegemist kõige laialdasemalt levinud korrupsioonivormiga, mis on ajendatud tulu teenimisest ja mingisuguste tegevuste või otsuste mõjutamisest (Vargas-Hernández 2011: 272). Altkäemaksu laialdane levik on ka põhjuseks, miks sellele antud töös kõige enam tähelepanu on pööratud. Altkäemaksu majandusliku perspektiivi alusel on tegemist tehingu sõlmimisega, mille tulemusena segatakse turumehhanismide toimimist ning see viib ressursside ebaefektiivse jaotamiseni, põhjustades ebaefektiivsust. Seega juhul, kui õnn soosib altkäemaksu andjat, pole pakkumise tõhusus vaatluse all ja ressursid suunatakse vähem tõhusatesse allikatesse. (Gopinath 2008: 748) Altkäemaks, kasutatakse ka kaubandusliku altkäemaksu (*commercial bribery*) mõistet, makstakse ühe ettevõtte töötaja(te) poolt teisele ettevõttele saamaks mingit kindlat eelist (Argandoña 2003: 256). Selle korrupsioonivormi tekkimiseks on kaks võimalust: altkäemaks võib olla algatatud altkäemaksu paluja poolt või selle poolt, kes seda pakub. Altkäemaks võib olla rahaline või mõni teine väärtuslik, kuid vähem käegakatsutav asi, nagu töökoht, siseinfo, reis (Vargas-Hernández 2011: 272). See aga, kas kingitus on kui austusavaldus või kui altkäemaks, sõltub kultuurist.

Korrupsiooni juures tuuakse tihtipeale välja teadmatust – teadmatus sellest, missugused olukorrad korrupsiooni alla kvalifitseeruvad. Tavalisel inimesel võib ilma eelneva selgitustööta olla keeruline mõista, milliseid ettetulevad olukorrad täpselt altkäemaksuga seotud on ning seega oleks oluline tüüpolukorrad lahti mõtestada, sest vaid nii on võimalik korrupsioonijuhtumeid ennetada. Argandoña (2003: 256 – 257) toob

välja üheksa tüüpilist *private-to-private* korrupsiooniga seotud situatsioonikirjeldust, mil altkäemaksu maksmine aset võib leida:

- Ostjale või ostujuhile pakutakse kingitusi, mille eesmärgiks ei ole saada eriteenet, kuid kingituse saaja peaks tulevikus sellest lähtuvalt soosima vajaduse korral antud ettevõtet.
- Maksed või mingid muud preemiad, mis tehakse tootjate, importijate, hulgimüüjate, levitajate juhtidele või töötajatele, eesmärgiga saada litsents, frantsiis või edasimüügi nõusolek.
- Maksed finantsinstitutsiooni juhile saamaks laenu või paremaid lepingutingimusi.
- Maksed saamaks siseinfot selliste ettevõtte tehingute kohta, mis tõenäoliselt muudavad tulevikus ettevõtte aktsiate hinda.
- Maksed saamaks tehnilist või kaubanduslikku infot, siseinfot. Sellise info alla kuuluvad disaini, kliendinimekirja, *know-how*d, teiste ettevõtete hindu, konkurentide tingimusi jms puudutav info.
- Maksed jaemüüjatele – supermarketid ja muud poed – saamaks paremat riiuliruumi.
- Maksed ettevõtte personalijuhile kindlustamiseks, et teatud inimest palgatakse või edutatakse.
- Maksed iseseisvatele professionaalidele, kelleks on näiteks raamatupidajad, audiitorid, konsultandid, analüütikud, veenmaks neid kajastama seda, mida vajalik.
- Maksed ajakirjanikele eesmärgiga, et nad näitaksid ettevõtet heas valguses.

Ka Goel *et al* (2015: 759) toovad välja rea näiteid, mil ärisektoris on tegemist altkäemaksuga: eratarnijad pakuvad hankijatele lepingute kindlustamiseks või praaktodete kõlblikuks tunnistamiseks altkäemaksu; restoranid pakuvad tasuta einet sekretäridele, kes tellivad neilt toitlustamist; hotelli töötajad saavad neilt taksojuhtidelt meehead, kelle eest nad kostavad. Eelnevatele näidetele ja võimalikele situatsioonikirjeldustele tuginedes võib öelda, et olukordi, kus ärisektoris altkäemaksu andmine aset võib leida, on palju ning kuna altkäemaksu näol on tegemist kõige

laiemalt levinud korrupsioonivormiga, esineb tegelikkuses sarnaseid situatsiooni-kirjeldusi veelgi enam.

Gopinath sõnul (2008: 749) loob altkäemaks organisatsioonis indiviidi enda ning mitte organisatsiooni huve arvestava kultuuri. See toob endaga ebaefektiivsed otsustus-protsessid, mõjutades ka töötajate moraali ja ettevõtte mainet. Kui ettevõtte juht kui indiviid saab raha ilma „annetust“ palumata ning see ei jõua ettevõtteni, saab kasu vaid indiviid ise. Sama on ka olukorras, mil „annetust“ palutakse, sest taaskord jõuab peamine kasu inimeseni ja organisatsiooni kasu tehingust on alles teisejärguline. Gopinath'le vastukaaluks võib aga väita, et alati ei pruugi olla indiviid see, kes loob organisatsioonis altkäemaksu pooldava kultuuri. Suunised altkäemaksuks võivad tulla kõrgemalt hierarhiatasemelt, mis tähendab omakorda seda, et töökoha säilitamiseks tuleb isiklikest tõekspidamistest loobuda ning täita käsk, mis on seotud korruptiivse tegevusega.

Väljapressimine või „annetuse“ palumine on samuti tihedalt seotud altkäemaksuga. Argandoña (2003: 256) toob tüüpilise näitena välja käitumise, kus ettevõtte juht või müügiesindaja kas annab või lubab anda teise ettevõtte ostujuhile lepingu saamiseks raha või mingi teise preemia. Juhul, kui esimese sammu teeb maksja, on tegemist altkäemaksuga, kuid kui makse saaja, on tegemist väljapressimise või „annetuse“ palumisega. Nende kahe korrupsioonivormi eristamine on seega keeruline, sest see ei pruugi alati ilmne olla. Gopinath' (2008: 748) sõnul on tegemist altkäemaksuga, kui inimene, kes saab makse, algatab makse nõude ning kui inimene, kes soovib teenet, teeb nn preemia pakkumise. Lisaks toob ta välja, et kõnepruugis seda ei eristata, toimub vaid altkäemaksu andmise ja võtmise eristamine.

Korruptiivsete tegude hulka kuuluvad ka mitmesugused maksed ja teenustasud agentidele ja vahendajatele, sealhulgas ka nn kaasaaitamise maksed. Juhul, kui maksed on tavapärasest tegevusvaldkonnas või piirkonnas levinud standardist suuremad ning mõjutavad seega kellegi otsust, on tegemist korrupsiooniga. Kaasaaitamise maksed on tavaliselt seotud protsessi kiirendamisega, nagu tellimuse koostamine, kaupade kohaletoimetamine ja arve tasumine. (Argandoña 2003: 255; Martini 2014: 3) Kaasaaitamise maksete seaduslikkus on riigiti erinev ning seega ei pruugita seda vormi erinevates riikides ühtmoodi korrupsiooniks pidada.

Omastamine, pettus, onupojapoliitika, kokkumäng – need kõik kuuluvad mõjuvõimu kuritarvitamise alla. Omastamist iseloomustab raha, vara või teiste väärtuslike asjade võtmine või muutmine isiklikuks kasuks. Omastamine juhtub sageli näiteks siis, kui mingiks hooldustööks palgatakse alltöövõtja, sest selle eest vastutaval isikul tekib võimalus hooldustööks määratud eelarvest endale ka tulu teenida. (Vargas-Hernández 2011: 273) Võimu kuritarvitamine ilmneb ka huvide konflikti ja onupojapoliitika korral, kui näiteks juhataja valib mingi teenuse pakkujat ja eelistab seda firmat, kus ta sugulasel on osalus (Martini 2014: 3). Kokkumäng on samuti üheks võimalikuks võimu kuritarvitamise ilminguks. Maailmapank defineerib seda kui kahe või enama poole vahelist kokkulepet, mille eesmärgiks on saavutada väär eesmärk ja seega mõjutada teist osapoolt ebaõigelt käituma (What is fraud... 2016). Kokkumängu korral võivad näiteks tööjõu esindaja ja juhataja vahetada teeneid või leppida kokku lisarahas, et töötajate huvid poleks esindatud. Seega saab kokkumängus näiteks altkäemaksu abil ametlikest sanktsioonidest või eeskirjadest mööda vaadata. (Vargas-Hernández 2011: 273; Martini 2014: 3) Nagu eelnevast näha, on mõjuvõimu kuritarvitamine seega mitmete korrupsioonivormide ühisosaks, andes korruptiivses teos osalejale võimaluse olukorda kontrollida ning suunata seda nii, et kasu oleks tagatud.

Pettus on samuti üheks korrupsioonivormiks. Pettus on tegu või tegematajätmine, mis sisaldab ka teadlikku või hoolimatut eksiteele viimist või selle üritamist. Selle alla kuulub näiteks andmete (nt erinevate aruannete) moonutamine. Pettuse eesmärgiks on saada kas majanduslikku või mingit muud kasu või vältida kohustusi. (What is fraud... 2016). Vargas-Hernándezi (2011: 273) sõnul leiab pettus tavaliselt aset ostu-müügitehingutes. Ettevõttesisest pettust peetakse vigade ja puudujääkide esilekutsumise indikaatoriks, sest see näitab, kuidas ettevõtet juhitakse ja kontrollitakse. Juhul, kui petturluse näitaja on kõrge, võib see luua korrupsiooni tekke võimaluse ka ettevõtte teistes valdkondades. Seega on oluline, et ettevõtte juhtimissüsteeme pidevalt tõhustataks, sest see aitab omakorda laiemalt ettevõtte ühtsust tugevdada. (Aldrighi 2009: 19) Pettuse avaldumist võib järelkult pidada ettevõtte jaoks oluliseks ohumärgiks, mis teavitab juba asetleidnud korrupsioonijuhtumitest või hoiatab võimalike tulevikus asetleidvate korrupsiooniilmingute eest.

PricewaterhouseCoopersi 2007. aasta uuringust tuli välja, et pettuse näol on tegemist ühe problemaatilisema äririskiga. Uuringust võttis osa üle 5400 ettevõtte 40 eri riigist ning üle 43% neist kinnitas, et on viimase kahe aasta jooksul kannatanud vähemalt ühe majanduskuriteo all. Pettustest teavitavadki seejuures enam just suuremad ettevõtted. Korruptsiooni ja altkäemaksu tajus vaatluse all oleval aastal 22% küsitluses osalenud ettevõtetest. (Economic crime...2007: 4 – 5) Ka pettusevastase organisatsiooni ACFE (*Association of Certified Fraud Examiners*) 2016. aasta aruanne („*Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse*“) sisaldab 2410 ametialase pettuse juhtumit, mida uuriti 2014. aasta jaanuarist 2015. aasta oktoobrini. Ametialast pettust defineeritakse aruandes kui ametikoha kasutamist isiklikuks rikastumiseks organisatsiooni ressursside ja varade abil. Ametialast pettust liigitatakse aruandes kolmeks: varade seadusevastane omastamine, korruptsioon ja finantsinfo moonutamine. Korruptsiooni alla kategoriseerisid huvide konflikt, altkäemaks, ebaseaduslikud preemiad ja majanduslik väljapressimine. Analüüsitud juhtumitest sisaldasid 83,5% varade seadusevastast omastamist, 35,4% korruptsiooni (keskmine kaotus ligikaudu 200 000\$ ehk ca 192 000 €) ning 9,6% finantsinfo moonutamist. Ligi kolmandik juhtumest sisaldasid enam kui ühte pettuse alaliiki. (Report to...2016 : 6, 11-13) Märkimist vajab, et tegemist ei ole pelgalt äri sektorit käsitleva uuringuga, vaatluse all on nii era- kui ka riigiettevõtted, valitsus ja mittetulundusühingud, kuid kuna korruptsiooni uurimine väljaspool avalikku sektorit on võrdlemisi uus, aitab see aruanne siiski mõista üldiseid suundi ning tõestab ühtlasi korruptsiooni vastu võitlemise olulisust.

Korruptsiooni erinevaid avaldumisvorme kokkuvõttes saab tõdeda, et kõige levinumaks korruptsioonivormiks on altkäemaks. Kirjanduses tuuakse küll peale altkäemaksu välja mitmeid erinevaid korruptsioonivorme (meelehea, kaasaaitamise maksed, teenustasud, kingitused, „annetuse“ palumine jms), kuid üldistatult nimetatakse neid igapäevaselt peamiselt altkäemaksuks. Töö autori arvates võib põhjus peituda nende tihedas omavahelises seotuses, nende üksteisest eristamine võib olla raskendatud (näiteks „annetuse“ palumine ja altkäemaks). Omastamine, pettus, nepotism, kokkumäng, huvide konflikt, oskus- ja siseteabe kasutamine, ametiseisundi ja mõjuvõimu kuritarvitamine – ka need nimetatud korruptsioonivormid on üksteisega lähedalt seotud ning korruptiivset olukorda analüüsides võib ilmned, et korraga esinevad mitu korruptsiooni vormi. Eelnevale tuginedes saab järeldada, et juhul kui ettevõtted soovivad pettuse kui

ühe problemaatilisema äririski ning üldse korrupsiooni vastu võidelda, tuleks esmalt analüüsida juhtimissüsteemi ja kontrollimehhanisme, sest see aitab avastada ettevõtte kitsaskohad ning uued võimalikud korrupsiooni sihtmärgid.

Varem välja toodud Klitgaardi korrupsiooni valemist olid näha juba ka mõned korrupsiooni soodustavad faktorid. Tanzi (1998: 10) arvates on otsesed korrupsioonile kaasa aitavad tegurid seotud riigi tegevusega – eriti monopoolse võimu ja valikuvabadusega. Siinkohal arutleb Tanzi ka Gary Beckeri öeldu üle – kaotades riigi, kaotame korrupsiooni – ning vihjab, et tsiviliseeritud ühiskond ei ole võimeline riigita funktsioneerima, sest arenenud ühiskondades on riigil mitmeid olulisi funktsioone. Seega järeldeb Tanzi seda, et mõned valitsuse tegevused loovad korrupsioonile parema pinnase. Janid (2001: 77) toob välja kolm tegurit, mille kooseksisteerimine aitab korrupsioonil tekkida:

- korrupsioon on seotud võimuga vabalt valida,
- võimuga on seotud majanduslik tulu,
- õigussüsteem ja karistused on ebapiisavad (saadav kasulikkus on suurem kui karistus).

See, miks korrupsioon eksisteerib ja mis seda põhjustab, sõltub konkreetsest kontekstist. Korrupsiooni juured tulenevad riigi poliitikast, bürokraatiast, poliitilisest arengust ja sotsiaalsest ajaloost – korrupsioon õitseb siis, kui institutsioonid on nõrgad ja valitsuse poliitika loovad võimaluse lisatulu tekkeks. (Helping Countries...1997: 12) Lambsdorff (2007: 28) toob välja, et korrupsiooni ja kultuuri vahel ilmneb tugev seos. Põhjuseid on seega mitmeid, kuid valdavalt võivad need seotud olla halva juhtimise korraldusega, see tähendab näiteks läbipaistvuse ja vastutuse puudumist (Ettevõtjate roll.. 2015: 2), sellele samale viidatakse ka tabelis 1.2, kus tuuakse välja korrupsiooni soodustavad tegurid. Ärisektoris on korrupsiooni suurimaks ajendiks püüd maksimeerida ettevõtte kasumit (Korrupsiooni ennetamise... 2011: 6). Eelnevalt välja toodud aspektid aitavad luua ka indiviidi korruptiivsete tegude toimepanekuks soosivad olud, sest ratsionaalselt mõtlev inimene analüüsib enne tegutsemist võimalikku olukorda.

Korruptsioonile kaasa aitavad tegurid on kokkuvõtvalt välja toodud tabelis 1.2. Tegurite väljatoomisel on peamiselt tuginetud Tanzi 1998. aasta artiklile, kuid täiendusi on toodud Lambsdorffi (2007) Sullivani (2009), Janid (2001) ja Treismani (2000) töödest. Kuna vaatluse all olev Tanzi artikkel on seotud pigem avaliku sektori korruptsiooniga, on tabelist leitavad avaliku sektori korruptsiooni soodustavad tegurid. Riigi ja ametnike poolt paika pandud mängureglid on aluseks aga teistele ühiskonna sektoritele ning seega mõjutavad need korruptsiooni esinemise võimalikkust ka mujal, sealhulgas äri sektoris. Autori arvates on seetõttu avaliku sektori korruptsioonialane artikkel korruptsiooni soodustavate tegurite selgitamisel heaks lähtekohaks.

Tabel 1.2. Korruptsiooni soodustavad tegurid

Otsesed tegurid	Kaudsed tegurid
regulatsioonid ja autoriseerimine	bürokraatia kvaliteet
	avaliku sektori palkade tase
maksustamine	karistussüsteemide olemasolu
	institutsionaalne kontroll
kulutustega seotud otsused (hanked, finantseerimine, kaupade ja teenuste alla turuhinna pakkumine)	reeglite, seaduste ja protseduuride läbipaistvus
	juhtkonna eeskuju
	ajalugu, kultuur, tavad

Allikas: (Tanzi 1998: 10 – 20; Treisman 2000: 1; Janid 2001: 77; Lambsdorff 2007: 28; Sullivan 2009: 14, 17 põhjal); autori koostatud.

Tanzi (1998: 10) sõnul annavad regulatsioonid ja volitused ametnikele monopoolse võimu ning nad võivad seda altkäemaksu saamise eesmärgil ära kasutada. Siit tulenevalt võib äri sektori ettevõtetal ilmnedu vajadus maksta ametnikele näiteks vajalike lubade või töö saamiseks altkäemaksu. Sarnaseid olukordi võib ilmnedu ka vaid äri sektori sees, asendades avaliku sektori ametniku mõne teise ettevõtte otsuseid vastu võtva töötajaga. Maksustamine võimaldab korruptsioonil levida, kui sellealased seadused pole piisavalt selged ning maksud nõuavad maksumaksjate ja ametnike vahelist tihedat kokkupuudet (*Ibid.*: 11). Ettevõtetal endil võib ilmnedu soov maksude tasumisest kõrvale hoiduda ning seega võidakse teisi maksude valdkonnaga seotud spetsialiste altkäemaksu abil keelitada toimima ettevõttele sobival viisil. Korruptsioon mõjutab kulutustega seotud otsuseid, sest meelega maksmine aitab otsuseid vajalikes suunas kallutada, näiteks saamaks ligipääsu piiratud pakkumisega ressurssidele (Tanzi 1998.: 13 – 15).

Tabelis 1.2. on välja toodud mitmeid korrupsiooni levikut kaudselt toetavaid tegureid. Esimene neist, bürokraatia kvaliteet, on Tanzi (1998: 16) sõnul seotud töötajate palkamise ja edutamise juures selgete reeglite puudumise ning nepotismiga. Ettevõtetes võidakse samuti eelistada palgata või kasutada mõne töö tegemisel lähedast, olgugi et reaalsel konkurentsi arvestades tuleks otsus kellegi teise kasuks langetada. Sellest lähtuvalt peaks ettevõtetes olema kirja pandud kindlad reeglid, käitumisjuhendid, mille järgimine on seesuguste otsuste langetamisel kohustuslik.

Avaliku sektori palgatase on samuti üheks korrupsiooni mõjuriks, sest mida kõrgem palgatase, seda vähem korrupsiooni (Tanzi 1998: 16 – 17), kuna seda vähem ära ostetavad on ametnikud. Korrupsiooni mõiste on sektorist sõltumata seotud omakasuga ning eeldades, et korruptiivsest teost saadav kasulikkus on suurem kui kahju, võib arvata sarnast seost ka äri sektoris. Kõrgemapalgaline ei pruugi korruptiivsest teost märkimisväärset kasu saada ning seega ei pruugi risk end ära tasuda. Juhul, kui palk on madal, võidakse lississetuleku saamiseks seega olla nõus oma võimu kuritarvitama ning tegema tegusid, millest saadav kasu on individuaalne.

Karistuste ebapiisavuse tõi Janid (2001: 77) välja kui ühe korrupsiooni tekitava teguri. Karistussüsteemide olemasolu mängib korrupsiooni puhul suurt rolli, sest eeldades, et enne teo toimepanekut kalkuleeritakse võimalike tagajärgede üle, võib see piisavalt karmide tagajärgede ilmnemisel korruptiivse teo sooritamist takistada. Teoorias on Tanzi sõnul võimalik vahelejäänuid karmimalt karistades korrupsiooni vähendada. Ilmselt loodaks nii hirmutades nn näidisjuhtum, mis peaks teisi selliste tegude eest hoiatama. Karistussüsteemidega on lähedalt seotud institutsioonid, institutsionaalne kontroll. Sullivan (2009: 3) toob välja, et korrupsiooniga tegelemisel on oluline roll tugevate avalike ja erainstitutsioonide regulatsioonide kehtestamisel, seega võib järeldada, et nõrgad institutsioonid loovad võimaluse korrupsiooni tekkeks. Tugevas institutsioonis toimub institutsionaalne kontroll, mis on seotud ausate ja efektiivsete järeelvaatajate, auditeerimise ja selgete eetilist käitumist puudutavate reeglitega: institutsioonisisest kontrolli peetakse kõige efektiivsemaks kontrolliks (Tanzi 1998: 18 – 19). Eelnevast tulenevalt on oluline, et reeglid, seadused ja protsessid oleks läbipaistvad ja kõigile mõistetavad, sest vastasel korral loob see võimaluse korrupsiooniks. Lisaks tuleks rõhku panna karistussüsteemidele ja nende rakendamise

teadvustamisele, kuna see aitab näidata, et rikkumisi ootavad vastavad karistused. Seega kokkuvõtvalt võiks öelda, et institutsioonide ja karistussüsteemide töökindlus loob inimestes usalduse kehtiva korra suhtes ning ühtlasi peaksid nad seeläbi neid vähem petta üritada.

Korruptsiooni uurimisel on hakatud üha enam tähtsustama huvipooli ja ärieetika poliitikaid, sest uuringud (Sullivan 2009: 14, 17, 19) on näidanud, et ärilise ühtsuse tugevdamine pole pelgalt ärijuhtide ja reguleerijate saavutus, vaid selle taga on mitmed teised inimesed, kes kannavad edasi ärikultuuri, käituvad eetiliselt ja seega aitavad pettusi esile tuua. Ettevõttesiseselt on oluline, et ühingujuhtimise tava poleks pelgalt kohustuslik dokument, vaid et sellest ka reaalselt lähtutaks (Sullivan 2009: 2). Selle järgimine aitab luua nii töötajate vahelist kui ka kliendi ja töötaja vahelist usaldust. Sullivan toob välja, et igapäeva tasandil muudab ühingujuhtimise tava eeskujulik järgimine näiteks altkäemaksu andmise ja varjamise keeruliseks. Mainimata ei saa jätta ka juhtkonna eeskujutähtsust, sest nemad on eeskujuks kõigile teistele töötajatele. Juhul, kui juhtkond pooldab korruptiivset käitumist, võivad ülejäänud töötajad selle samuti omaks võtta ning seda normaalseks pidada. Eelnevast tulenevalt saab järeldada, et kõikidel töötajatel on oluline roll ärikultuuri kandmisel ning seega ühtlasi ka korruptiivsete tegevuste ennetamisel.

Lisaks tuuakse välja, et korruptsiooni tekkimise juures on oluline roll ka käitumuslikel ja sotsiaalsetel aspektidel. Korruptsiooni riskifaktoritena tuuakse välja näiteks järgmisi aspekte: pikaajalisest okupatsiooniperioodist tulenev ühiskonna eetiliste ja moraalsete väärtuste hälve; ühiskonna suhteline vaesus arenenud riikidega võrreldes; täpsete eesmärkide, ratsionaalsuse nõuete ja vastutuse tegelik puudumine; väärtegude ja kuritegude vähene avastamise osakaal ja nende eest karistuse puudumine (Ühiskond ja...1998: 14 – 16). Need mainitud aspektid on valdavalt seotud sellega, kuidas ollakse suudetud oma riiki üles ehitada ning toimima panna. 1980. ja 1990. aastate äririski uuringutele tuginedes analüüsiti mitmeid indekseid, mis puudutasid tajutud korruptsiooni. Jõuti järeldusele, et protestantlike traditsioonide, briti valitsemisajaloo, enam arenenud majanduse ja suurema impordiga riigid olid vähem korruptiivsed, seejuures föderaalriigid enam korruptiivsed. (Treisman 2000: 1) Eelnevast välja toodud riskifaktoreid vaadeldes võib leida mitmeid aspekte, mis võivad olla mõjutanud

korruptsiooni teket ka Eestis, sest pika okupatsiooniperioodi jooksul olid ühiskonnas valitsevad hoopis teised väärtused ja tõekspidamised, millest mõnedel inimestel võis olla keeruline loobuda.

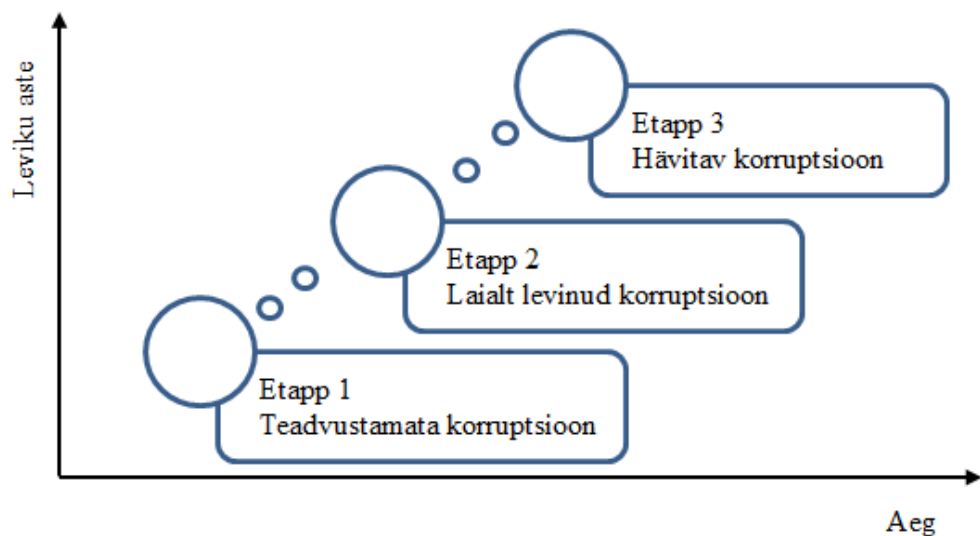
Korruptsiooni tekkimise põhjuseid on mitmeid ning need on seotud poliitika, bürokraatia, poliitilise arengu, ajaloo, eeskujude, vastutavuse ja kontrolliga. Organisatsioonisiselt mängib suurt rolli ettevõtte ühtsus ja sealne kultuur. Valdavalt on korruptsiooni soodustavad tegurid ühtviisi mõistetavad igas organisatsioonis, piiramata seda kindla sektoriga. Seega on äri sektori ettevõtet võimalik võtta kui omaette riiki, nn riik riigis, samaaegselt tuleb seal küll arvestada ka kõrgemalt pool paika pandud reeglitega, kuid siiski on võimalik erinevaid tegureid arvestades luua paralleelse ettevõtte juhtkonna ja valitsuse vahel. Seetõttu on võimalik neid tegureid üle kanda äri sektori korruptsiooni käsitlusse. Korruptsiooni avaldumise vorme on mitmeid ning need on tihedalt üksteisega seotud. Kuna korruptiivsed tegevused kannavad endas omakasu saamise eesmärki, pole korruptantide jaoks oluline, mis tagajärgi see teiste jaoks toob, oluline oma isiklik tulu. Altkäemaks on korruptsiooni peamiseks tööriistaks ja seega on tegemist ka kõige laialdasemalt levinud korruptsioonivormiga. Seda võib leida nii kokkumängust, sisetabega kauplemisest, ameti- ja mõjuvõimuga kuritarvitamisest. See aitab protsesse kiirendada ja osta mitmesuguseid vajalikke kasusid.

1.3. Korruptsiooni tagajärjed

Vaatamata ühtse korruptsiooni definitsiooni puudumisele, leitakse aga, et tegemist on ühiskonnale kahjuliku nähtusega. Korruptsiooni kahjulikkuse ja tagajärgede väljaselgitamiseks on läbi viidud mitmeid uurimusi. Kui avalikus sektoris ilmnev korruptsioon toob endaga sotsiaalseid, poliitilisi ja jaotusega (nt sissetulekute jaotumine) seotud tagajärgi, siis äri sektori korruptsioon võib põhjustada ka organisatsioonisisest ebaefektiivset ressursside jaotust, mis omakorda väljenduvad suuremates kuludes või madalamates tuludes (Janid 2001: 91; Gopinath 2008: 749). Sellest tulenevalt tuleks korruptsiooni tagajärgede käsitlemise juures lähtuda erinevatest

korruptsiooni faasidest ning alles seejärel analüüsida organisatsioonile osaks saavaid tagajärgi.

Korruptiivsete tegude tagajärjed sõltuvad korruptsiooni ulatusest, selle leviku astmest. Dimant (2013: 7) toob oma artiklis välja korruptsiooni etapipõhise lähenemise, mis näitab korruptsiooni erinevaid faase ja kahju ulatust (vt joonis 1.3.).

Joonis 1.3. Korruptsiooni dünaamika – etapipõhine lähenemine
Allikas: (Dimant 2013: 7).

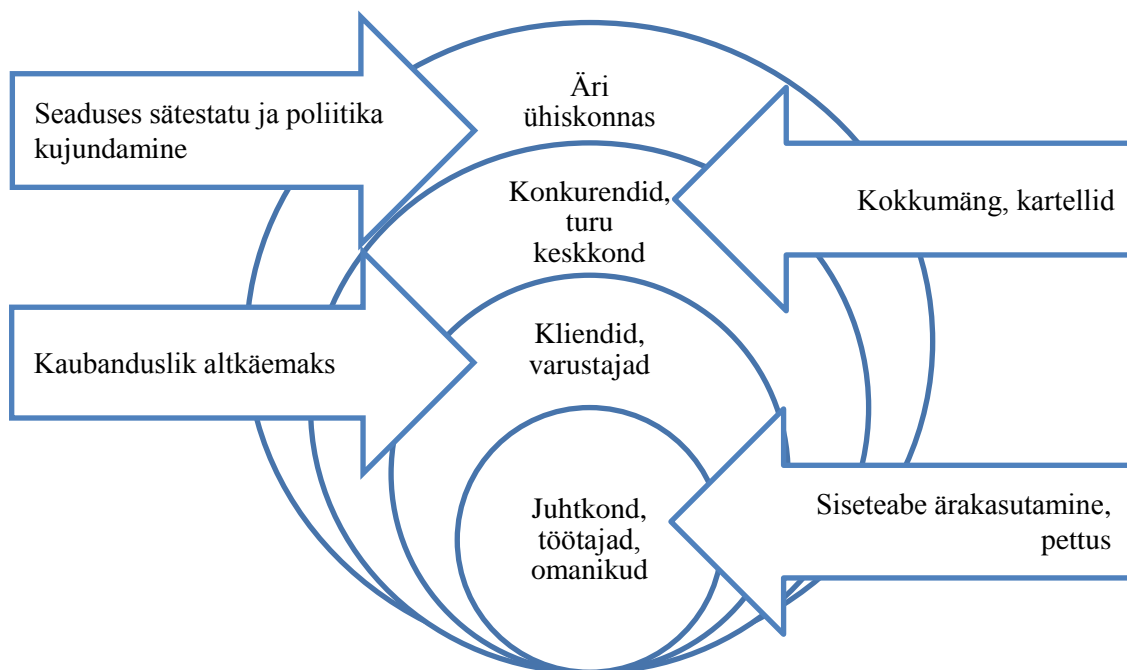
Nagu eelnevalt jooniselt näha, on esimese faasi märksõnadeks teadvustamata korruptsioon. Diamanti sõnul ei mõjуста korruptsioon selles etapis veel laialdaselt igapäeva elu ning enamikku tegevusi/äri saab läbi viia moondusteta. Vaatamata sellele, et korruptsioon võib laialdasemalt levima hakata, on selle ebasoodsad mõjud esimeses etapis veel piiratud, sest korruptsioon pole veel jõudnud edukalt ühiskonna sügavamatesse struktuuridesse tungida. Teadvustamata korruptsiooni etapis esineb korruptsioon alles kõrgemates valitsuse ringkondades ja suurtes ettevõtetes. Teisel tasemel on korruptsioon juba laialdasemalt levinud, sellest ka etapi nimetus. Korruptsioon on muutunud püsivaks ning sellest on saanud igapäevateema, see esineb läbivalt peamistes sotsiaalsetes koosmõjudes, ebaseaduslik turg edeneb ning toimub regulaarne seaduste eiramine. Korruptsiooni viimases leviku astmes – hävitav korruptsioon – põhjustavad korruptsioon ja sellega funktsionaalses koosmõjus olevad

faktorid väärtuste ja normide allakäiku. Liikumine teiselt tasemelt kolmandale saab alguse grupist, mis kannatab kõige vähem korrupsiooni tagajärgede käes, s.o riigiametnikud. Sellisel juhul korrupsioon lihtsalt tekitab kiireneva laialdase talitlushäire ning kahjustab kogu ühiskonda. (Dimant 2013: 7)

Eelnevalt kirjeldatud Dimanti käsitlest on näha, et korrupsiooni vaid ühe kindla sektoriga sidumine pole kõige otstarbekam, sest korrupsiooni eskaleerudes, muutub see kõigi probleemiks ning hakkab igapäevaelu häirima. Korrupsiooni erinevad niiöelda variatsioonid pole siiski kõik ühtviisi kahjulikud. Klitgaardi (1998: 2) sõnul laastab majanduslikku ja poliitilist arengut selline korrupsioon, mis õõnestab mängureegleid näiteks õigussüsteemis, omandiõiguses või panganduses. Vähem kahjulikuks peetakse selliseid juhtumeid, kus kiirema juurdepääsu tagamiseks avalikele teenustele pakutakse kellelegi raha. Korrupsiooni mõju määratlemisel loeb ka selle ulatus, sest osa süsteeme suudab sellele teatud määral vastu pidada, kuid korruptiivse tegevuse normiks muutumisel on efektid halvavad. Eicher (2009b: 14) toob omakorda välja, et korrupsioon on üheks faktoriks, miks nii üle maailma kui ka riikidesiseselt sissetulekute ebavõrdsus suureneb. Nii avaliku kui äri sektori korrupsiooni tagajärjel rikastub vaid korrumpeerunud eliit, sest korrupsioonist laekuv tulu jõuab üksnes nendeni. Lisaks toob Eicher välja, et korrupsioonil on ka sotsioloogilised ja psühholoogilised efektid, mis väljenduvad näiteks häbitundes ja usalduse kaotamises.

Sullivani (2009: 1) sõnul mõjutab korrupsioon kõiki ettevõtteid sõltumata nende tüübist ja suuruselt ning igapähele neist on tagajärgedega tegelemiseks erinev määr ressursside ja suutlikkust. Korrupsioonil on võim hävitada nii ettevõtteid kui ka nende edust sõltuvate sidusrühmade toimimist. Üldistavalt öeldes võib korrupsioon avaldada ettevõttele mitmesugust kahju: alates mitterahalistest kahjust suurte rahaliste karistusteni või tegevuse lõpetamiseni, suurendab tehingukuluseid, põhjustab klientidest ja lepingutest ilmajäämist, pärsib innovatsiooni (Blackburn, Forgues-Puccio 2009: 806; Korrupsioon...2015). Seega liikudes korrupsiooni üldisest kahjust spetsiifilisema ehk ettevõtete seotud käsitlese poole, saab selle mõjusid analüüsida ettevõtte tegevussfääre silmas pidades. Ettevõtte tegevussfääre võib jagada neljaks: ettevõtte-sisene, klientide ja varustajate, konkurentide ja laiema turukeskkonna ning ühiskondlik sfäär. Igas sfääris on eristatavad iseloomulikud korrupsiooniriskid ning seega on

hästi näha, kes vastavas sfääris esmalt korruptsiooni tagajärgedega kokku peab puutama. Tegevussfääride ja võimalike korruptsiooniriskide kujunemine on välja toodud joonisel 1.4.

Joonis 1.4. Ettevõtte tegevussfäärid ja sealsed korruptsiooniriskid
Allikas: (Transparency International 2009: 8).

Ettevõttesisene korruptsioon on kõigi töötajate mure. Ettevõttesisesteks korruptiivseteks tegevusteks on pettus, aruannetega manipuleerimine, siseteabe ärakasutamine (sh sellega kauplemine) ja väärtpaberipettus (Eicher 2009b: 4; Transparency International 2009: 7). Need võivad viia selleni, et majandustulemustest on petlik ülevaade ning siseteabega kaubeldes võidakse näiteks ettevõtte konkurentidele ärisaladusi paljastada. Ka eelnevalt mainitud pettusevastase organisatsiooni ACFE 2016. aasta aruanne tõestab, et organisatsioonisisised korruptsioonivormid on levinud, muutes korruptsiooni kõigi töötajate mureks, s.t nende ennetamiseks tuleb kaasata kogu töötajaskond.

Klientide ja varustajatega tegelemise sfääris võib korruptsioon võtta klassikalise pistise maksmise kuju. Lisaks sisaldab see sfäär ka kaubanduslikku altkäemaksu (*commercial bribery*): näiteks pakutakse ostujuhile altkäemaksu võitmaks teiste ettevõtete arvelt äritehingut. (Transparency International 2009: 7) Altkäemaks on selle pakkujale tavaliselt rahaliseks kuluks ning esineb oht ebaeetilise teo ilmsikstulekuks. See

moonutab näiteks hindu ning kulutusi kannavad väiksema mõjujõu ja vähema informatsiooniga ettevõtted (Goel *et al* 2015: 759). Samuti avaldab see mõju järgmisesse sfääri kuuluvatele, sest on vastuolus ausa konkurentsiga.

Korruptsioon on võimalik ka konkurentide ja laiemas turu keskkonna sfääris, sest seal on võimalik konkurentidega ühiselt tegutsedes või kartelle luues turgu ja kliente kahjustada. Äri sektori viimases ehk ühiskondlikus sfääris on võimalik ettevõtte võimu kasutada seadustest ja regulatsioonidest kõrvale hoidmiseks või regulatsioonide ja poliitika kujundamiseks. (Transparency International 2009: 7) Chaudhry (2011: 212) toob siinkohal välja, et lobimise kui seaduseandjate veenmise praktika näol on tegemist professionaalselt organiseeritud korruptsiooni vorminguga. Lobistide eesmärgiks on veenda seaduseandjaid seadusandluse väljapakumises, loobumises või vahelejätmises ning juba olemasolevate seaduste muutmises. Ka ettevõtte tegevussfääre arvestav käsitus jõuab tegelikult selleni, et korruptsioon on kogu ühiskonda puudutav ning seda ei saa analüüsida pelgalt kindlaid raame silmas pidades. Ärikultuur on tugevasti seotud ühiskonna ja seal levivate tavadega, see peegeldab üldsuse poolt aktsepteeritavat. Seega on üldistavalt korruptsioon ohuks kogu ühiskonnale.

Minnes konkreetsmaks, saab korruptsiooni põhjustatud kulud jagada kaudseteks ja otseteks. Herrera *et al* (2007: 6) toovad välja, et otsete kulude alla kuuluvad tavaliselt rahalised maksed, seega on vormilt tegemist valdavalt altkäemaksu ja meeleheega. Eicheri (2009a: 34) sõnul ilmnevad altkäemaksu makstes konkreetsed kulude moonutused ning kasumi kasvades suureneb ka altkäemaks. Vaatamata sellele, et korruptsiooni otsesed kulud on kõrged, lubavad need ettevõttel normaalselt tegutseda. Kaudsed kulud võivad ettevõtte toimimisele aga veelgi enam takistuseks osutada. Tarbitavate ressursside alternatiivkulud, tehingute viivitamise/edasilükkamise püsikulud, kasvavad ressursside kulud vältimaks korruptsioonitehingute levinud toimumispaiku (näiteks sisenemist varimajandusse) – neid peetakse ettevõtet kõige enam kurnavateks kaudseteks korruptsioonikuludeks. (Herrera *et al* 2007: 6) Eicher (2009a: 34) lisab kaudsete kulude alla ka selle, kui toimub lepingute kaotamine neile konkurentidele, kes kasutavad selleks mingit korruptsioonivormi, ning juhtide kulutatud aja ja energia, mis peaks korruptsiooniga tegelemise asemel ettevõtte juhtimisele kuluma. Ka Dimanti (2013: 36) sõnul peegeldub ärimhe korruptsiooniga tegelemisele

kulunud aeg ettevõtte ebaefektiivsuses. Eelnevalt on näha, et sõltumata sellest, kas osaletakse korruptiivses tehingus või mitte, ilmnevad teatud kulud, millega ettevõtetal silmitsi tuleb seista.

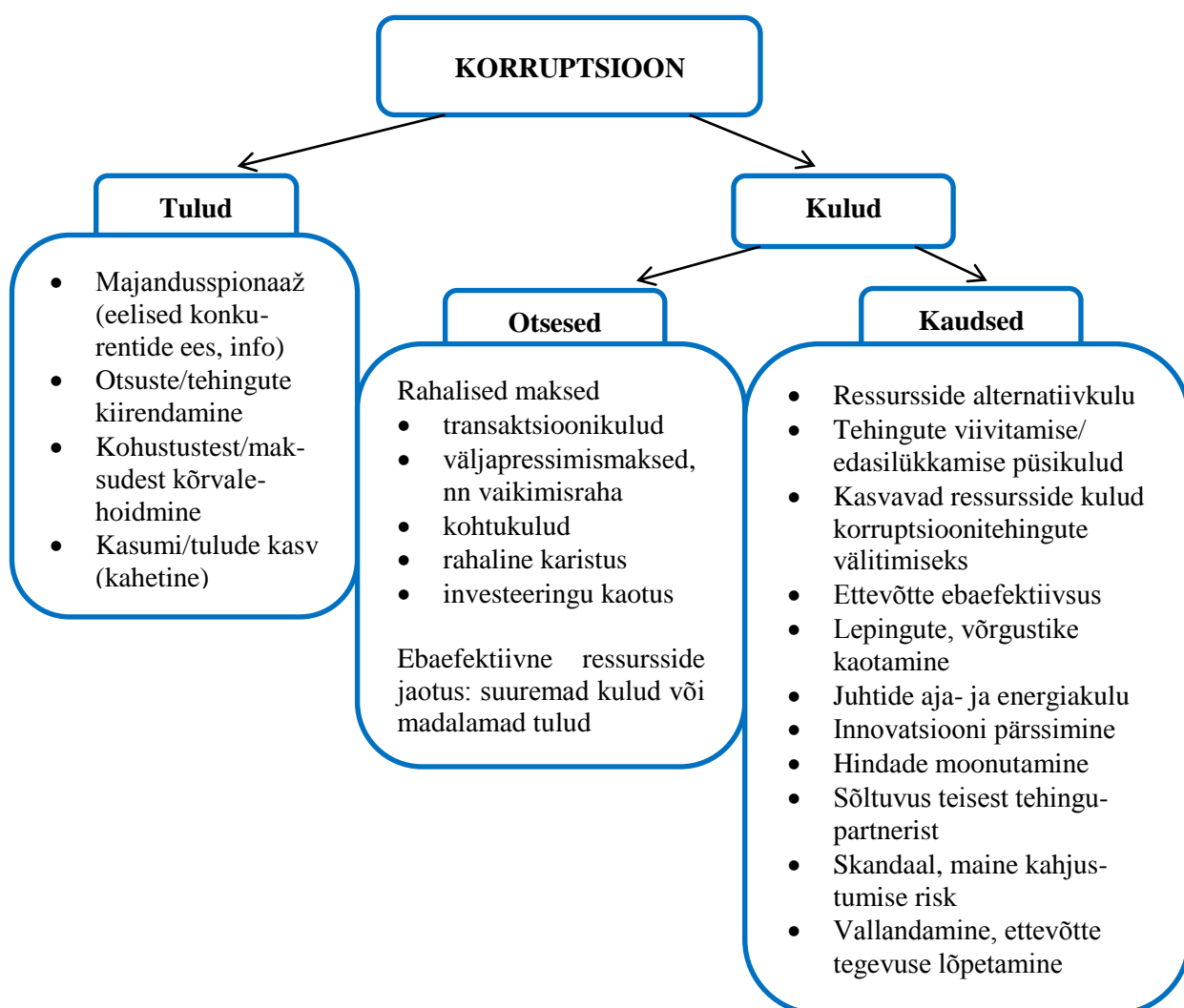
Nagu eelnevalt sai mainitud, tehakse korruptiivseid tegusid salaja. Partnerite otsimisele, läbirääkimistele ja tehingute elluviimisele kulutatakse palju ressursse, sest puudub võimalus avalikult antud teemast rääkida ning alternatiivide leidmine on kulukam (Lambsdorff 2007: 214). Seega on korruptiivsete tehingutega kaasnevad transaktsioonikulud ka oluliselt suuremad. Kui tulevikus toimub samade inimeste vahel uus tehing, vähenevad nii transaktsioonikulud kui ka tehinguga seotud riskid (*Ibid.*: 215). Teine põhjus, miks eelistatakse tehingut teha sama väikse grupiga, on sanktsioonides, mida on võimalik sellisel juhul efektiivsemalt rakendada (*Ibid.*: 213). Eelnevalt lähtuvalt võib öelda, et esialgne korruptiivses tehingus osalemine on ettevõttele kulukas, kuid tehingute kordudes transaktsioonikulud vähenevad. Vaatamata sellele, et transaktsioonikulud vähenevad, ei tohiks siiski ilmingimata võimalusi korruptsiooniks otsida, pigem tuleks üritada selle vastu võidelda.

Üheks korruptiivsete tegude tagajärjeks on nende järelmõju, mis tuleneb seotusest teise tehingupartneriga. Lambsdorff (2007: 214 – 215) toob välja, et kuna tegemist on mõlema tehingus osalenu jaoks salastatud informatsiooniga (teise partneri kohta), ollakse üksteisest sõltuvad ka veel pika aja möödudes. Juhul, kui ühel osapoolel on korruptiivses tehingus osalemise paljastusest enam kaotada kui teisel, võib teine pool hakata välja pressima, ähvardades ülesandmisega. Põhjusena võib siinkohal välja tuua soovi saada vaikimisraha. Siit tulenevalt järeltab Lambsdorff (2007: 211, 215), et usaldus on selliste tehingute puhul võtmeelemendiks, sest mida vähem usaldust, seda enam aega, raha ja pingutust on vaja tehingu toimumiseks kulutada. Seotus teise tehingupartneriga muudab seega ettevõtte haavatavamaks ning sõltuvalt tehingu ulatusest, võib see ilmsikstuleku korral tekitada skandaali, kahjustades seeläbi ettevõtte mainet, tuua kaasa suured kohtukulud, rahalise karistuse või viia ettevõtte lausa pankrotti.

Ettevõtte juhtide ja töötajate eesmärgiks on luua omanikele väärtust. Eicheri (2009a: 34) sõnul peaksid nad tootma kvaliteetseid tooteid, hoidma kulusid kontrolli all, parandama efektiivsust – kokkuvõttes säilitama ettevõtte väärtust nii, et aktsionäride vara jääks

alles või suureneks. Juhul, kui tegemist on halbade juhtimisotsustega, võivad need eesmärgid saavutamata jääda ning kui ilmnevad ka korrupsioon ja nõrgad eetilised standardid, on soovitud tulemuste saavutamine raskendatud, sest juhi ja töötajate eesmärgiks on pigem enda heaolu kui ettevõtte käekäik. Eicheri sõnul on siinkohal tegemist aktsionäre mõjutava ettevõttesisese korrupsiooniga.

Kokkuvõtlikult on eelnevalt arutelu all olnud korrupsioonist tulenevad tulud ja kulud välja toodud joonisel 1.5.

Joonis 1.5. Korrupsiooniga kaasnevad tulud ja kulud

Allikas: (Janid 2001; Herrera *et al* 2007; Lambsdorff 2007; Gopinath 2008; Blackburn, Forgues-Puccio 2009; Eicheri 2009; Dimant 2013; Goel *et al* 2015 põhjal), autori koostatud.

Jooniselt on näha, et korruptsiooniga kaasnevad küll lühiajaliselt mõningad tulud, kuid kulusid on märgatavalt rohkem. Üks osa korruptiivseid tegusid toovad lühiajaliselt võetuna ettevõttele kasu ja tehakse seega firma kulul. Selliste tegude alla kuuluvad majandusspionaaž ja altkäemaks, kuid siiski võidakse vastu vaielda, et teo toimepanija teeb seda pigem oma karjääri ja maine nimel kui ettevõtte abistamiseks. (Eicher 2009b: 4)

4) Korruptsioonist tulenev kasumi/tulude kasv on kahetine, sest nende kasvades suureneb ka korruptsiooni, näiteks altkäemaksu mastaap. Isegi siis, kui ettevõttel on kõrged otsesed kulud (valdavalt rahalised), ei pruugi see tema toimimist märkimisväärselt häirida. Joonisel on välja toodud ka hulgaliselt kaudseid kulusid, mis tegelikult on lihtsalt rahale taandatavad. Palju kaudseid kulusid on seevastu võimelised ettevõtte toimimist häirima, viies isegi ettevõtte tegevuse lõpetamiseni. Tegelikuses on mitmed kulud üksteisega tihedalt seotud: korruptiivse teo ilmsikstulek võib viia maine kahjustumiseni, mistõttu eetilist äri väärtustavad tehingupartnerid võivad koostöö lõpetada või keelduda edasistest investeeringutest ning see võib omakorda mõjutada ettevõtte majandustulemusi.

Empiirilisi uuringuid, mis käsitlevad korruptsiooni mõju ettevõtete erinevatest karakteristikutest lähtuvalt, on mitmeid. Varasematest uuringutest on välja tulnud, et korruptsioon piirab ettevõtete kasvuvõimalusi ning kahandab produktiivsust (De Rosa *et al* 2010: 34; Forgues-Puccio 2013: 3). Mahagaonkar (2008: 8, 13) jõudis Aafrika firmasid uurides tulemuseni, et korruptsioon mõjutab negatiivselt tooteinnovatsiooni, sest korruptsioon on ettevõtte jaoks kui lisakulu. Seker ja Yang (2012: 2, 17 – 18) toovad samuti välja, et empiirilistes uuringutes on leitud, et korruptsioonil, täpsemalt altkäemaksul, on negatiivne mõju ettevõtte kasvule ja tulemuslikkusele, kuid selle mõju sõltub ettevõtte tunnustest. Oma uurimuses kasutasid nad Ladina-Ameerika ja Kariibimere regiooni riikide ettevõtete andmeid. Firmasid käibe alusel grupeerides leidsid nad, et altkäemaksuga seotud ettevõtted kasvasid pea neljandiku võrra aeglasemalt kui need, kes altkäemaksuga ei tegelenud. Lisaks tuli uuringust välja, et väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted, kus oli vähem kui 100 täistööajaga töötajat ning mille vanuseks oli vähem kui 10 aastat, on suurtest ettevõtetest enam altkäemaksu poolt mõjutatud. Suurema efekti põhjusena tuuakse väikeste firmade puhul välja altkäemaksu maksmise suuremat alternatiivkulu, väikestel ettevõtetel on keerulisem

endale altkäemaksu lubada ja seega on nende tegevus aeglasem, tootlikud investeeringud ja värbamisotsused aeglustunud.

Aterido *et al* (2007: 24) sõnul mõjutab korrupsiooni laialdane levik suuremaid firmasid enam kui väiksemaid ja keskmisi ettevõtteid, kuid kui arvestada tegelikke altkäemaksu kulusid ja seda, et proportsionaalselt on need väikeste ettevõtete jaoks suuremad, on mõju väikeste jaoks tegelikult kahjulikum. Forgues-Puccio (2013: 5) sõnul on altkäemaks kõige tüüpilisemaks korrupsioonivormiks, mis mõjutab väikesi ja keskmise suurusega ettevõtteid. Lisaks toob ta välja, et väikesed ja keskmise suurusega ettevõtted peavad korrupsiooni olulisemaks takistuseks kui suured firmad, samuti võib välja tuua, et nemad maksavad aastastest tuludest ametnikele suurema protsendi altkäemaksuks. Peale käibe kasvu, takistab korrupsioon ka ettevõtte töötajaskonna kasvu. 107 riigist ja kokku 70 000 ettevõtte seas läbiviidud uuringust selgus, et korrupsioon takistab töölevõttu nii väikestes, keskmistes kui suurtes firmades (Aterido *et al* 2007: 22). Seega on mitmetes uuringutes kinnitust leidnud asjaolu, et altkäemaksu poolt on kõige enam mõjutatud väikesed ettevõtted.

Bray (2007: 8 – 9) toob välja, et korrupsioon ja korruptiivse teo kiusatus varieerub erinevates valdkondades, sõltudes sellest, kui palju raha on kaalul ning kes teeb otsuseid. Uuringu kohaselt kaotavad korruptiivsete konkurentide tõttu oma ärivõimalusi kõige enam ehituse, õli, gaasi ja kaevandussektori ettevõtted. Seega on nendes valdkondades suur risk jääda ilma tulusatest lepingutest. Lisaks viitab ta, et väikesed ettevõtted on altkäemaksu nõudmistele haavatavamad, kuna nemad ei saa endale äritehingu kaotust lubada, sest nende majanduslik seis võib olla enam seotud üksikute projektidega. Seega võiks siit järeldada, et nende arvates on korrupsioon õigustatud, kui ka konkurendid sama teevad. Uuringust tuli välja, et 29% ettevõttest, kus oli vähem kui 500 töötajat, arvasid olevat viimase aasta jooksul altkäemaksu tõttu äri konkurentidele kaotanud. Enam kui 1000 töötajaga ettevõtte puhul oli sama näitaja 37%, mis tähendab, et nemad peavad ärivõimaluse kaotamist tõenäolisemaks. Seega ettevõtte tegevusvaldkond ja suurus (töötajate arv) on seotud sellega, kuidas korrupsioon ettevõtet mõjutab (ärivõimaluste kaotamine konkurentidele). Eelnevast saab järeldada, et suurema töötajaskonnaga ettevõtted peavad korrupsiooni tõttu ärivõimaluste kaotamist tõenäolisemaks kui väikesed ettevõtted, mis tähendab, et

suuremad ettevõtted korrupsiooniga väga lihtsalt ei nõustu – järelkult on väikesed ettevõtted korrupsioonialtivad.

Eelnevalt mainitud pettusevastse organisatsiooni ACFE uuringu igas vaatluse all olevas regioonis kuulus korrupsioon ühe kahe kõige tavapärasema skeemitüübi alla. Oma töötajate tegude tagajärjel kaotavad ettevõtted keskmiselt 5% oma aastakäibest. Seega on korrupsiooni näol tegemist globaalse probleemiga, see ei sõltu kindlast regioonist ning mõjutab kõiki organisatsioone suuruselt, tüübist ja valdkonnast hoolimata. Siiski tuuakse aruandes välja, et mõnel pool maailmas on korrupsiooniga kokkupuutumise risk suurem, näiteks Lõuna-Aasias (67,3%), Lähis-Idas ja Põhja-Aafrikas (57%). Lääne-Euroopas olid korrupsiooniga seotud 40% juhtumeist ning Ida-Euroopas ja Lääne/Kesk- Aasias 55,1%. Kõige vähem korrupsiooniga seotud juhtumeid ilmses Põhja-Ameerikas. Ligi kaks kolmandikku analüüsitud juhtumeist leidsid aset era- ja riiklikes ettevõtetes, kusjuures eraettevõtete keskmiseks kaotuseks oli 180 000\$ ehk ca 172 000 €. Aruandest tuli välja, et korrupsioon on sagedasem suuremates (100 või enam töötajat) organisatsioonides (40,2% juhtumeist). Vaadates kõige levinumaid pettuse skeeme organisatsiooni tegevusvaldkonda arvestades, tuleb välja, et kõrge korrupsioonirisk on transpordi ja laonduse, õli ja gaasi, tootmise, tehnoloogia ja telekommunikatsiooni valdkonnas. Lisaks töötaja tekitatud kahjule, tuli aruande kohaselt 8,4% organisatsioonidest ka ise pettuse tõttu trahve maksta. Ligikaudu 22% rahalistest karistustest olid enam kui 1 miljon dollarit ehk enam kui 960 000 €, kusjuures kõige enam pidid trahve maksma Lääne-Euroopa organisatsioonid. (Report to...2016 : 14-16, 30, 33, 36, 78, 79) Uuringu tulemusi üldistades võib jõuda järelduseni, et korrupsioon toob kõigile ühtviisi rahalisi kaotusi, nii otse töötaja tekitatud kahju kui ka hiljem lisanduda võivad trahvid. Mõningates piirkondades on korrupsioon levinum ning seega need ettevõtted, kelle peamised turud seal asuvad, võivad puutuda enam kokku korrupsioonist tulenevate tagajärgedega. Samuti esineb mõningates tegevusvaldkondades suurem korrupsioonirisk. Uuringu kohaselt esines korrupsiooni rohkem 100 või enama töötajaga ehk suurtes ettevõtetes, mistõttu võib järeldada, et sellised ettevõtted peavad korrupsiooni ilmnemist sagedasemaks ja puutuvad kokku ka korrupsiooni tagajärgedega.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et korruptsiooni näol on tegemist negatiivset mõju avaldava sotsiaalse nähtusega, mis sõltub selle leviku astmest. Korruptsioonist tulenevatest kahjudest on mõjutatud kogu ühiskond, olgu see otseselt seotud kas majanduslike aspektide, usalduse või ühiskondlike tavadega. Isegi siis, kui algselt toob korruptiivses tehingus osalemine ettevõttele kasu, on pikemas perspektiivis tegemist siiski negatiivset mõju avaldava teoga. Korruptsiooni tagajärjed on seotud ettevõttes nii otseste kui ka kaudsete kuludega, mõjutades nii omanikele väärtuse loomist kui ka transaktsioonikulusid. Varasematest uuringutest tulenevalt avaldab korruptsioon negatiivset mõju ettevõtte kasvule ja tulemuslikkusele, eriti on korruptsioonist mõjutatud väikesed ettevõtted, kes on enam üksikutest projektidest sõltuvad ning kannavad proportsionaalselt suuremaid kulusid. Võimaliku äritehingu kaotamise tõttu on väiksemad ettevõtted korruptsioonile haavatamad ja seega võivad nad ka korruptsiooni õigustatumaks pidada. Korruptsioon on tavapärane ehitus-, õli-, gaasi- ja kaevandussektori ettevõtete seas, sest just nende valdkondade ettevõtted kaotavad korruptiivsete konkurentide tõttu kõige enam ärivõimalusi.

2. KORRUPTSIOON EESTI ÄRISEKTORIS: EMPIIRILINE ANALÜÜS

2.1. Andmed ja meetodika

Korruptsiooni on oma keerulise loomuse tõttu raske mõõta: see on tavaliselt peidetud ja suur osa sellest jääb avalikustamata (Corruption measurement...2015). Korruptsiooni mõõtmise müütidest ja reaalsusest annab ülevaate Kaufmann *et al* (2006) poolt avaldatud vastavasisuline artikkel. Näiteks kasutatakse korruptsiooni mõõtmiseks mitmesuguseid indekseid. Korruptsioonitajumise indeksit (CPI ehk *Corruption Perceptions Index*) annab välja *Transparency International* ning see näitab tajutava korruptsiooni taset avalikus sektoris ja poliitikas (Korruptsioonitajumise...2015). Kuna magistritöö on seotud äri sektori korruptsiooniga, pole selle korruptsioonitajumise indeksi kasutamine töös võimalik. Peale selle on võimalik võrrelda erinevate institutsioonide tulemuslikkust korruptsiooni ennetamisel, nagu *Global Integrity* koostatud raport ja *Open Budget Index* (Finding...2015).

Kuna reaalse korruptsiooni mõõtmine on keeruline, uuritakse enamasti korruptsiooni mõõtmiseks tajutud korruptsiooni. Tajutud korruptsiooni levikut on võimalik mõõta kas arvamusküsitluste või eksperthinnangutele tuginevate analüüside abil (Korruptsioonitajumise...2015). Nii Rose-Ackermani (2006: 16) kui ka Jaini (2001: 72) arvates on korruptsiooni mõõtmine raskendatud, sest korruptsiooni põhjuseid ja tagajärgi on keeruline üksteisest lahus hoida, nad on omavahel põimunud, tegemist on mõlemasuunalise põhjuslikkusega. Dimant (2013: 9) selgitab, et korruptsiooni põhjuste ja tagajärgede eristamise probleem tuleneb tavaliselt mõõtmisprobleemidest, kuna kasutatud indeksid põhinevad tajutud ja mitte realselt mõõdetud korruptsioonil. Seetõttu olevat ka tajul põhinevad mõõdikud kallutatud.

Eestis on korruptsiooni uuritud varem näiteks uuringus „Korruptsioon Eestis: kolme sihtrühma uuring“. Selle uuringu näol on tegemist kordusuuringuga, mis on aset leidnud

2004., 2006. ja 2010, aastal ning mis keskendus eetilistele hoiakutele, korruptsiooni leviku tajumisele ja korruptsiooniga kokkupuutele. (Korruptsioon Eestis... 2010: 5) Kõige hiljutisem äri sektori korruptsiooni puudutav uuring viidi läbi 2015. aasta augustis, mil justiitsministeeriumi tellitud uuringus uuriti ettevõtjatelt nende kokkupuuteid korruptiivsete olukordadega. Küsitleti 500 Eesti ja Taani ettevõtjate esindajat, kaardistamaks nende ärialaseid väärtusi, tõekspidamisi ja praktikaid. Teadaolevalt on tegemist esimese uuringuga, mis uurib pelgalt erasektori korruptsiooni. (Tuulik 2015) Uuringu raport avalikustati 2016. aasta jaanuaris.

Töö eesmärgi täitmiseks kasutatakse nii esmaseid kui ka teiseseid andmeid. Teisesteks andmeteks on eelnevalt mainitud justiitsministeeriumi poolt tellitud uuring, mille käigus küsitleti telefoniintervjuu abil ettevõtjatelt nende kogemusi korruptiivsete olukordadega ning paluti hinnata korruptsiooni levikut ja vastumeetmete efektiivsust. Töö empiirilises osas uurib autor, milliseid korruptsioonivorme ja tagajärgi justiitsministeeriumi poolt tellitud uuringu põhjal Eesti äri sektoris tajutakse, ning analüüsib, kuidas on need seotud ettevõtte karakteristikutega (käibe suurus, tegevusvaldkond, võõrkapitali osakaal ja töötajate arv).

TNS Emori poolt telefoniintervjuude abil läbiviidud uuringus, mis puudutas Eesti ettevõtjate korruptsiooniga kokkupuutumist, olid sihtgrupiks ettevõtete tippjuhid ja keskastme juhid, kelle ettevõttes oli 2 või enam töötajat. Ettevõtetes, mille töötajate arv jäi vahemikku 2 – 49, intervjueriti vaid tippjuhte. Selliseid ettevõtteid oli kokku 479. 50 ja enama töötajaga ettevõtte puhul (kokku 21 ettevõtet) olid pea pooled uuringus osalenutest tippjuhid (10) ning ülejäänud keskastme juhid (11). Analüüsi kaasatud küsimustest annab ülevaate lisa 1.

Esmalt esitatakse uuringus osalenud ettevõtete ja intervjuule vastanud töötajate üldiseid karakteristikuid ning seejärel selgitatakse teisi analüüsi kaasatud uuringu küsimusi. Uuringus osales erinevatesse tegevusvaldkondadesse kuuluvaid ettevõtteid (vt tabel 2.1.).

Tabel 2.1. Uuringus osalenud ettevõtted valdkonniti

Valdkond		Ettevõtteid	Majandussektor
A	Põllumajandus, metsandus, kalandus	23	Primaarsektor
B	Mäetööstus	1	Sekundaarsektor
C	Tootmine (toiduained, joogid, tubakas)	71	
D	Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	10	
E	Veevarustus, kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus	2	
F	Ehitus	66	
G	Hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite müük ja remont	107	Kaubandus
H	Veondus ja laondus	44	Tertsiaarsektor
I	Majutus ja toitlustus	23	
J	Info ja side	22	
K	Finants- ja kindlustustegevus	15	
L	Kinnisvaraalaane tegevus	10	
M	Kutse-, teadus- ja tehnikalane tegevus	31	
N	Haldus- ja abitegevused	18	
O	Avalik haldus ja riigikaitse, kohustuslik sotsiaalkindlustus	1	
P	Haridus	4	
Q	Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	10	
R	Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	6	
S	Muud teenindavad tegevused	36	

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori koostatud.

Kõige enam oli uuringus hulgi- ja jaekaubanduse, seejärel tootmis- ja ehitusettevõtteid. Majandussektori järgi osales uuringus 23 primaarsektorisse (A) kuuluvat ettevõtet, sekundaarsektori ettevõtteid (B-F), v.a. kaubandus, oli 150, hulgi- ja jaekaubanduse ettevõtteid (G) 107 ning tertsiaarsektori ettevõtteid (H-S) 220. Seega 44% ettevõtetest kuulus tertsiaarsektorisse ning 4,6% primaarsektorisse.

Uuringust võttis osa väga erineva käibe suurusega ettevõtteid. Vastajatel paluti liigitada oma ettevõtte käive sobivasse vahemikku. Võimalikud vahemikud ja ettevõtete jaotus on välja toodud tabelis 2.2. Peaaegu võrdselt oli uuringus selliseid ettevõtteid, mille käive oli kas kuni 100 000 või 100 001 – 500 000 eurot. 18,2% ettevõtete käibed kuulusid vahemikku 500 001 – 2 000 000 eurot ning pea 10% ettevõtete käive ületas 2 000 000 eurot. 16,5% tippjuhtidest või keskastme juhtidest aga ei osanud ettevõtte käivet öelda. Kõige enam osales uuringus selliseid tertsiaarsektori ja kaubanduse valdkonna ettevõtteid, mille käive oli kuni 100 000 eurot ning primaar- ja sekundaarsektori ettevõtteid, mille käive oli 100 001 – 500 000 eurot.

Tabel 2.2. Uuringus osalenud ettevõtete käibed 2014. aastal majandussektorite lõikes

Käive/Sektor	Primaar-sektor	Sekundaar-sektor	Kaubandus	Tertsiaar-sektor	Kokku
Kuni 100 000 eurot	4	34	30	74	142
100 001 – 500 000 eurot	9	48	20	58	135
500 001 – 2 000 000 eurot	4	27	22	38	91
Üle 2 000 000 euro	3	18	17	12	50
Kokku	20	127	89	182	418

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori koostatud.

Järgnevalt antakse ülevaade uuringus osalunud ettevõtete töötajate arvust ning väliskapitali osakaalust (vt tabel 2.3.). Kõige enam oli 500 uuringus osalenud ettevõtte seas selliseid firmasid, kus töötajaid oli vähem kui 10. 10–49 töötajaga ettevõtteid osales uuringus 92 ning 50 ja enama töötajaga ettevõtteid oli vähem kui 5%. Suur osa ettevõtteist kuulus gruppi, kus väliskapitali osakaal oli väiksem kui 50% ning töötajaid vähem kui 50. Ainult väliskapitaliga ettevõtteid oli 31 ning enamasti oli neis enam kui 10 töötajat. Neid ettevõtteid, kus väliskapitali osakaal oli vahemikus 50–99%, oli 34. Seega kokkuvõtvalt öeldes jäi analüüsitud ettevõtetes väliskapitali osakaal väiksemaks kui 50%.

Tabel 2.3. Uuringus osalenud ettevõtete töötajate arv ja väliskapitali osakaal

Töötajate arv	Ettevõtteid	Osakaal (%)	Väliskapitali osakaal ettevõtetes		
			<50%	50-99%	100%
Vähem kui 10	387	77,4	183	8	3
10 – 49	92	18,5	201	14	15
50 ja enam	21	4,1	53	2	13

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori koostatud.

Kuna uuring oli suunatud tipp- ja keskastme juhtidele, oleks oluline eristada ka vastajate positsiooni. Selliseid ettevõtteid, kus oli vähem kui 10 töötajat ning intervjueriti tippjuhti, oli 387. Firmasid, kus oli 10 – 49 töötajat, ning küsitleti tippjuhti, oli 92. Kui töötajaid oli 50 või enam, intervjueriti lisaks 10 ettevõtte tippjuhile ka 2 tootmisjuhti, 4 finantsjuhti, 3 müügijuhti, haldus- ja hankejuhti, mis teeb seega 11 keskastmejuhti. Ettevõtte juhi keskmiseks vanuseks tuli pea 47 aastat ning keskmiseks tööstaažiks ligikaudu 11 aastat. Küsitletute kõrget positsiooni arvestades võiks seega eeldada, et neil on hea ülevaade ettevõttes ja ärivaldkonnas toimuvast ning et intervjuude käigus kogutud andmed on usaldusväärsed.

Selgitamaks välja, kas üldse oleks oluline käsitleda äri sektori korrupsiooni tagajärgi, analüüsitakse esmalt, kui levinuks peetakse Eesti äri sektoris korrupsiooni, s.t. uuritakse, milliste korrupsioonivormidega ollakse kokku puutunud. Selleks olid küsimustikus (vt lisa 1) välja toodud korruptiivset tegevust käsitlevad situatsiooni-kirjeldused. Intervjueeritavatel tuli skaalal 1 – 7, kus 1 tähendab, et peaaegu üldse mitte levinud ning 7, et väga suures ulatuses levinud, vastata, kas tegemist on nende äri valdkonnas tavapärase tegevusega. Situatsioonikirjeldused hõlmasid nii meelega (*kickbacks*), huvide konflikti, altkäemaksu kui ka pettust. Meelega kirjeldati kui olukorda, mil klient tellib vahendavalt ettevõttelt teenust ning see ettevõtte ei soovita mitte kõige paremat ja soodsamat pakkumist, vaid kasutab firma X teenust, kes omakorda premeerib vahendusettevõtet 10%-ga müügist. Saamaks teada, kas ettevõttes on huvide konflikt tavapärane, kasutati järgmist kirjeldust: ettevõtte töötaja, kes on vastutav kaupade ja teenuste hankimise või ostmise eest, esitab tellimuse lähedasele sõbrale või sugulasele arvestamata nende konkurente, olgugi et tehing pole ettevõtte jaoks tulus ning kasu saavad vaid sõbrad või sugulased. Altkäemaksu kirjeldati kui olukorda, mil ettevõtte töötaja, kes on vastutav hangete või ostude eest, annab tellimuse kindlale allhankijale ning vastutasuks saab kas 5% sularahas või mõne muu soodustuse. Pettusena vaadeldakse küsitluses olukorda, kui ettevõtte töötaja, kes on vastutav varude juhtimise eest, teeb fiktiivseid kontokandeid, s.t kaubad pole tegelikult ladustatud, vaid töötaja poolt edasimüüdnud.

Tegemaks selgeks, kas ettevõtete erinevatest karakteristikustest lähtuvalt – töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal ja majandussektor – esineb küsimuste lõikes olulisi erinevusi, testitakse järgmisi hüpoteese:

H_0 : ettevõtet iseloomustav näitaja (töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal, majandussektor) ja hinnang korrupsioonivormi levikule (alkäemaks, meelega, huvide konflikt, pettus) ei ole omavahel seotud;

H_1 : ettevõtet iseloomustav näitaja (töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal, majandussektor) ja hinnang korrupsioonivormi levikule (alkäemaks, meelega, huvide konflikt, pettus) on omavahel seotud.

Statistiliselt oluliste erinevuste kindlakstegemiseks viiakse andmetöötlustarkvaras SPSS läbi χ^2 -test. Seega eesmärgiks on uurida, kas vastus olukorda kirjeldavale väitele sõltub

ettevõtte eripärast. Kuna hii-ruut-statistiku alusel ei saa öelda midagi seose tugevuse kohta, kasutatakse seose tugevuse määramiseks Crameri V seosekordajat. Näitajad arvutati nii algse skaala kui ka lühendatud skaala järgi. Kuna vaatluse all olevatel tunnustel on palju vastusevariante ning statistikute aluseks olevatesse tabelitesse jäi mõningaid tühje lahtreid, mille suhtes hii-ruut-statistik tundlik on, üritati kategooriaid ka ümber kodeerida, s.t skaalat lühendati. Algsed 7-pallised skaalad kodeeriti ümber 3-pallilisteks, samas arvestades seda, et algse jaotuse kuju säiliks. Vaatamata sellele, et toimus skaalade lühendamine, jäi siiski mõningaid tühje lahtreid ning seega ei ole χ^2 – testi eeldus täidetud. Vastavasisulisel kirjanduses piiratakse hii-ruudu kasutamist sellistele tabelitele, kus väikeste vastajate arvuga lahtreid pole alla viie või kus pole enam kui 20% oodatavaist väärtustest alla 5 (Frankfort-Nachmias, Leon-Guerrero 2011: 350).

Lisaks korruptsioonivormide leviku küsimustele on analüüsi kaasatud küsimused, mis puudutavad korruptsioonist tulenevaid tagajärgi – finantskahju, ärivõrgustike kaotamine, maine kahjustumine, karjääri kaotus. Vastajatel paluti hinnata skaalal 1 – 7, kus 1 tähendab väga väikest ja 7 suurt ilmnemise tõenäosust, kas antud kahju on tõenäoline või mitte. Seega eesmärgiks on uurida, kas vastus tagajärje ilmnemise hinnangule sõltub ettevõtte karakteristikutest. Analüüsi käigus testitakse järgmiseid hüpoteese:

H₀: ettevõtet iseloomustava näitaja (töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal, majandussektor) lõikes tagajärje (finantskahju, ärivõrgustike kaotamine, maine kahjustumine, karjääri kaotus) ilmnemise hinnangu keskväärtused ei erine;

H₁: ettevõtet iseloomustava näitaja (töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal, majandussektor) lõikes leidub vähemalt kaks alamkogumit, mille tagajärje (finantskahju, ärivõrgustike kaotamine, maine kahjustumine, karjääri kaotus) ilmnemise hinnangu keskväärtused erinevad.

Justiitsministeeriumi tellitud uuringus tajutud tagajärgede ning ettevõtte karakteristikute vaheliste seaduspärasuste väljaselgitamiseks viiakse andmetöötlustarkvaras SPSS läbi dispersioonanalüüs (*One-Way ANOVA*) ning kui tulemuste dispersioonid pole võrreldavates gruppides sarnased, kasutatakse Kruskal-Wallise testi. Erinevuste täpsemaks väljatoomiseks viiakse läbi Hocbergi test, mis on üheks alternatiiviks teistele

modifitseeritud Bonferroni lähenemistele, samuti on valitud test sobilik, kuna vaatluse all olevate gruppide suurused on erinevad.

Empiirilises osas kasutatakse lisaks eelnevalt mainitud uuringule ka Politsei- ja Piirivalveameti koduleheküljelt kättesaadavaid korruptsioonikuritegude büroo menetletud kriminaalasjade kohtulahendeid, mille põhjal analüüsitakse juba avastatud äri sektori korruptsiooni juhtumeid ja nendega kaasnevaid tagajärgi ettevõttele. Juba asetleidnud juhtumite analüüsimise eesmärgiks on muuta teemakäsitus elulisemaks. Kuna justiitsministeeriumi uuringu puhul on tegemist tajul põhinevate näitajatega, mis aga ei pruugi reaalsete tagajärgedega ühtida, annab korruptsiooniga kaasnevate tegelike tagajärgede väljatoomine aimu sellest, kas ettevõtete juhtide tajutud tagajärjed ka päriselt realiseeruvad. Dokumendianalüüs tugineb Politsei- ja Piirivalveameti kodulehelt ja Riigi Teatajast kättesaadavatele avalikele kohtulahenditele, Äripäeva Infopangast leitavatele ettevõtete majandusaasta aruannetele. Peale selle kogutakse andmeid ka internetist, näiteks kasutatakse järelduste tegemiseks meedias ilmunud artikleid. Politsei- ja Piirivalveameti kodulehel esitatud korruptsioonikuritegude büroo menetletud kriminaalasjade kohtulahendite valikus on viimaste aastate kohta küll hulgaliselt kohtulahendeid välja toodud, kuid valdavalt on seal esitatud avalikku sektorit puudutavad kaasused. Sellest tulenevalt käsitletakse ka käesolevas töös vaid üksikuid juhtumeid, kuid nende näol on siiski tegemist palju kõlapinda saanud juhtumitega. Kõikide juhtumite puhul uuritakse, kas kohtulahendite ja meediaväljaannete puhul saab järeldada samasid tagajärgi, mille ilmumist tajutakse justiitsministeeriumi poolt tellitud uuringus. Kuna kohtulahenditest ilmnevad peamiselt otseselt vaid osalistele määratud karistused, on autori meelest teiste võimalike tagajärgede väljatoomisel oluline arvestada näiteks sellega, kas ettevõtte ka ise oma kodulehel, aruannetes ilmnenuid juhtumit mainib. Juhul, kui seda ei tehta, võib järeldada, et tegemist on ettevõtte jaoks delikaatse teemaga, millest rääkimist parema meelega välditakse, sest avaliku selgitamisega kaasneb tavaliselt mainekahju, mis omakorda võib mõjutada ettevõtte üldist toimimist.

Kuna kohtulahendite analüüsi põhjal välja toodud tagajärjed põhinevad peamiselt autori enda järeldusvõimel, viis töö autor läbi ka intervjuu, mille käigus koguti informatsiooni ühes ettevõttes asetleidnud korruptsioonijuhtumite ja nendega kaasnenud tagajärgede

kohta. Intervjuu võimaldab anda erapooletu ülevaate ilmnenu tagajärgedest ettevõtte juhi poolt vaadatuna ning seega saab selle abil kas kinnitada või ümber lükata kohtukaasuste põhjal tehtud autoripoolseid järeldusi. Tegemist oli poolstruktureeritud intervjuuga, mis toimus 2016. aasta 9. novembril Tallinnas ning kestis 37 minutit. Intervjuu küsimustik on välja toodud lisa 2. Konfidentsiaalsuse huvides ettevõtte nime ja selle spetsiifilisi näitajaid ei avaldata, samuti ei laskuta juhtumi kirjeldamisel detailidesse. Kuna tegemist on konfidentsiaalse infoga, kasutatakse ettevõttele viitamisel nimetust ettevõtte X. Töö lõpus võrreldakse reaalseid tagajärgi justiitsministeeriumi uuringust välja tulnud tajutud tagajärgedega.

2.2. Korruptsiooni tajutud levik ja tagajärjed Eesti küsitlusandmete põhjal

Esmalt analüüsitakse justiitsministeeriumi andmetele tuginedes, kui levinuks Eesti äri sektori ettevõtete juhid korruptsiooni peavad. Seega antakse järgnevalt ülevaade, kuidas jaotusid korruptsiooni kirjeldavate olukordade vastused esinemise ulatuse lõikes (vt tabel 2.4.).

Tabel 2.4. Meelehea, huvide konflikti, altkäemaksu ja pettuse hinnangud nende tavapärasusele ettevõtte äri valdkonnas (1=pea üldse mitte, 7=väga suures ulatuses)

	Meelehea		Huvide konflikt		Altkäemaks		Pettus	
1	217	43,4%	221	44,2%	293	58,6%	284	56,9%
2	59	11,8%	56	11,1%	46	9,3%	22	4,5%
3	47	9,4%	48	9,7%	30	6,0%	33	6,5%
4	34	6,9%	46	9,2%	18	3,5%	10	1,9%
5	39	7,7%	31	6,3%	24	4,8%	5	1,1%
6	10	2,1%	15	3,1%	3	0,6%	7	1,3%
7	9	1,8%	8	1,6%	1	0,2%	0	0%
Ei tea	50	10,0%	43	8,5%	45	9,0%	57	11,4%
Tähtsusetu	35	7,0%	31	6,3%	41	8,1%	82	16,4%

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

Tabeli 2.4. põhjal on võimalik välja selgitada, milline korruptsioonivorm Eesti ettevõtjate äri valdkonnas kõige suuremas ulatuses levinum on. Liigitades suure ulatuse alla vastused, mis on saanud enam kui 4 palli, võib lihtsustatult järeldada, et kõige

tavapärasemaks võib pidada huvide konflikti (20,2%) ja seejärel meelega (18,5%). Põhjus võib seisneda selles, et meelega ei pruugita otseselt korrupsioonina tajuda. Tabelist selgub, et meelega ja huvide konflikti tavapärasust võrreldes on vastuste jaotus suhteliselt sarnane. Ligikaudu 44% intervjueritavatest ei pea meelega ega huvide konflikti oma äri sektoris üldse mitte tavapäraseks. Suurem osa vastajast on kogunenud skaala alumisse otsa, kolme ja vähema palliga on meelega ja huvide konflikti tavapärasust hinnanud vastavalt 64,5% ja 65% intervjueritavatest. Oma äri valdkonnas peab neid täiesti tähtsusetuks vastavalt 7% ja 6,3% vastajast. Keskmisest suurema ulatusega (enam kui 4 palli) ehk äri valdkonnas suhteliselt tavapäraseks peab neid olukordi ligikaudu 11%. Altkäemaksu ei pea oma äri valdkonnas tavapäraseks (3 ja vähem palli) 73,9% ning lausa tähtsusetuks 8,1% vastajast. Altkäemaksu peab levinuks ligikaudu 9,1% uuringus osalenutest. Pettust ei peeta samuti oma äri valdkonnas eriti levinuks, sest väidet 3 või vähema palliga hinnanuid on ca 68% ning seda vormi peab tähtsusetuks pea 17% uuringus osalenuist. Üldistavalt saab öelda, et neid vastajaid, kes ei tea, kas vaatluse all olevad korrupsioonivormid on äri valdkonnas levinud, on ligikaudu 10%. Kõikide olukordade kirjelduste kokkuvõtteks saab öelda, et 64 – 74% vastajast on korruptiivset tegu hinnanud 3 või vähema palliga ja seega ei peeta seda vormi oma ettevõtte äri valdkonnas eriti levinuks. 5 või enam palli on kõigi väidete puhul vastanud keskmiselt 7,6% ettevõtetest.

Eelnevalt tulenevalt võiks järeldada, et uuringus osalenud ettevõtted ei puutu oma äri valdkonnas eriti korruptiivsete tegevustega kokku, kuid kuna tegemist on delikaatse teemaga, võidakse küsimustele vastates üritada end paremast küljest näidata ja seega võidakse tegelikkuses erinevate korrupsioonivormidega enam kokku puutuda. Kuna justiitsministeeriumi uuring oli suunatud ettevõtete juhtidele, ei pruugi juhid alati ka kõigi töötajate korruptiivsete tegudega kursis olla. Lisaks muutub oluliseks tegude avalikustamise moment. Kõrvutades siinset tulemust Ernst & Youngi uuringuga, mis kujutas endast intervjuusid 100 Eesti ettevõtjaga ja viidi läbi 2014. aasta detsembrist 2015. aasta jaanuarini, on tulemused mõnevõrra erinevad. Sealsest uuringust tuli välja, et 21% vastajast (Lätis 55% ja Leedus 45%) nõustusid väitega, et altkäemaks ja korruptiivsed tegevused leiavad äris laialdaset aset ning 10% vastajast oli viimase 12 kuu jooksul kuulnud oma äris pettusest või altkäemaksust. (Fraud and ... 2015: 20 – 22) Nende kõige värskemad uuringus pole Eestit eraldi välja toodud, Balti riigid on ühe

näitaja alla kokku koondatud. Uuringust selgub, et 29% Balti riikide vastajate sõnul on altkäemaks ja korruptiivsed tegevused äris laialt levinud (Corporate misconduct... 2016: 44).

Järgnevalt analüüsitakse, kas ettevõtete erinevatest karakteristikustest lähtuvalt – töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal ja majandussektor – esineb korruptsioonivormide tavapärasusele antud hinnangute lõikes olulisi erinevusi. Alljärgnevates tabelites on tulemused välja toodud nii algse kui lühendatud skaala alusel. Üldiselt suuri erinevusi ei ilmnenud, vaid mõnel juhul osutus ühe skaala järgi statistiliselt oluline erinevus teise järgi ebaoluliseks.

Esmalt on vaatluse all meelega (*kickback*) maksmine ehk olukord, mil klient tellib vahendavalt ettevõttelt teenust ning see ettevõtte ei soovita mitte kõige paremat ja soodsamat pakkumist, vaid kasutab firma X teenust, kes omakorda premeerib vahendusettevõtet 10%-ga müügist (vt tabel 2.5.).

Tabel 2.5. Meelega tajumise ja ettevõtte karakteristikute vahelised seosed

Karakteristik	Skaala	Crameri V
Töötajate arv	Algne	0,073
	Lühendatud	0,051
Käive	Algne	0,161
	Lühendatud	0,095
Peamised turud	Algne	0,180*
	Lühendatud	0,014
Väliskapitali osakaal	Algne	0,106
	Lühendatud	0,068
Sektor	Algne	0,181*
	Lühendatud	0,159*

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.
(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Tabelist 2.5. on näha, et hii-ruut statistiku alusel on statistiliselt olulisi erinevusi meelega ja peamiste turgude näitaja ning meelega ja ettevõtte majandussektori vahel. Turgude ja vaatluse all oleva olukorra seotuse analüüsimiseks võiks iseenesest kasutada algset skaalat, olgugi et mõnes lahtris oli vaatlusi soovitatavast vähem, sest need ei ületa 20%. Lühendatud skaala puhul olulisuse nivool 0,05 statistiliselt olulisi erinevusi ei tuvastatud. Vaatamata tulemuste lahknemisele, analüüsitakse hiljem algsele skaalale tuginedes võimalikke erinevusi meelega ja ettevõtte tegutsemisturgude vahel. Algset skaalat arvestades on seos Crameri V alusel statistiliselt oluline, kuid seos on väga nõrk

ehk pea olematu. Tabelist tuli ka välja, et statistiliselt oluline erinevus esineb ka majandussektorite ja meelehea hinnangute lõikes. Vaatamata sellele, et seose olemasolu leidis kinnitust nii algse kui lühendatud skaala korral, tuleb erinevuste väljatoomisel lähtuda lühendatud skaalast, sest algse skaala puhul oli kohati liialt vähe vaatlusi, mistõttu ei pruugi tulemus olla tõlgendatav. Crameri V alusel seos näitajate vahel praktiliselt puudub.

Kuna analüüsist tuli välja, et meelehead ja altkäemaksu puudutavate väidete korral osutusid statistiliselt oluliseks samad ettevõtte karakteristikud, tuuakse esmalt välja ettevõtte karakteristikute ja ka altkäemaksu maksmist puudutava väite seoseid kujutav tabel (vt tabel 2.6.) ning alles seejärel käsitletakse võimalikke erinevusi.

Tabel 2.6. Altkäemaksu leviku tajumise ja ettevõtte karakteristikute vahelised seosed

Karakteristik	Skaala	Crameri V
Töötajate arv	Algne	0,089
	Lühendatud	0,022
Käive	Algne	0,154
	Lühendatud	0,084
Peamised turud	Algne	0,194*
	Lühendatud	0,116
Väliskapitali osakaal	Algne	0,166
	Lühendatud	0,068
Sektor	Algne	0,138
	Lühendatud	0,137*

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.
 (*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Ülalolevast tabelist on näha, et peamiste turgude tunnuse ja altkäemaksu tajumise kategooriate vahel on algset skaalat arvestades statistiliselt olulisi erinevusi. Siiski tuleb märkida, et 5 lahtri puhul oli oodatud vaatlusi vähem kui 5, mis on täpselt piiripealne, ning seega võiks eeldada, et lühendatud skaala alusel tehtud otsus oleks tõepärasem, mis tähendaks seda, et statistiliselt olulisi erinevusi ei ole. Sellele vaatamata otsustas autor esialgse skaala põhjal loodud risttabelit (vt tabel 2.7.) lähemalt uurida, selgitamaks välja võimalikud erinevused. Altkäemaksuga seotud väite hinnangud on ka sektori-spetsiifilised, kuna lühendatud skaala alusel on olulisuse nivool 0,05 tegemist statistiliselt olulise tulemusega. Kummagi statistiliselt olulise erinevusega pole Crameri V alusel tegemist aga keskmise või tugeva seosega, sest seosekordaja on väiksem kui 0,3, s.t. tegelikult seos praktiliselt puudub.

Tuginedes tabelite 2.5. ja 2.6. andmetele, et statistiliselt olulised erinevused esinevad meelega ja altkäemaksu väite kategooriate ja peamiste turgude karakteristikute vahel, tuuakse järgnevalt välja koondtabel (vt tabel 2.7.), kust on näha võimalikud erinevused.

Tabel 2.7. Meelega ja altkäemaksu leviku tajumine ettevõtete peamiste turgude lõikes

	Peamine turg			
	Meelega		Altkäemaks	
	Koduturg (%)	Koduturg ning koduturg ja välisurg (%)	Koduturg (%)	Koduturg ning koduturg ja välisurg (%)
1 ehk pea üldse mitte	51,1	56,6	70,5	72,1
2	15,2	11,1	13,9	3,8
3	10,5	14,1	6,8	8,7
4	9,2	5,1	4,2	4,8
5	10,5	5,1	4,8	8,7
6	1,3	6,1	0,0	1,9
7 ehk väga suures ulatuses	2,2	2,0	0,3	0,0

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

Tabelist 2.7. on näha, et erinevate turgude märkimisväärsed erinevused ilmnevad meelega korral peamiselt 4 – 6 skaalapunkti juures. 10,5% koduturul olevatest ettevõtetest ja 5,1% nii kodu kui ka välisurul opereerivatest ettevõtetest hindasid meelega maksimise esinemise tõenäosust 5 palliga (5,4% erinevus). Tegemist pole väga suurte erinevustega ning seega oleks võinud ehk jääda lühendatud skaala alusel saadud tulemuste juurde, et statistiliselt olulisi erinevusi ei ole. Altkäemaksu korral ilmneb enam kui 10% erinevus 2 palli juures, mis tähendab, et koduturul tegutsevate ettevõtete arvates pole selle näol tegemist oma äri sektoris pea üldse mitte levinud korruptiivse teoga. Tabelist on näha, et välismaistel turgudel tegutsevad ettevõtted peavad altkäemaksu mõnevõrra tavapärasemaks kui vaid koduturul tegutsevad ettevõtted. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et mõnel pool maailmas on risk korruptsiooniga kokku puutuda suurem kui Eestis, näiteks võib seal kehtida teistsugune ärikultuur või on korruptsioon lihtsalt väga levinud. Ka töö varasemas osas käsitletud ACFE raportist tuli välja, et regiooniti on korruptsioonijuhtumite esinemissagedus erinev. Kuna puuduvad aga konkreetsed andmed, millistel välisurudel intervjueritud ettevõtted tegutsevad, pole võimalik neid kokku viia ka kõrgema korruptsiooniriskiga piirkondadega. Seega võib vaid eeldada, et neil välisurudel, kus analüüsitud ettevõtted tegutsevad, on korruptsioonirisk kõrgem ning sellest tulenevalt võidakse ka altkäemaksu levikut

tõenäolisemaks pidada. Kokkuvõtvalt võib öelda, et vaatamata sellele, et välismaistel turgudel tegutsevad ettevõtted peavad altkäemaksu mõnevõrra tavapärasemaks kui vaid koduturul tegutsevad ettevõtted, ei pea analüüsi kaasatud ettevõtjatest enam kui pooled meelega ja ligikaudu 70% altkäemaksu maksmist oma ärivaldkonnas tavapäraseks.

Nagu eelnevatest tabelitest näha (vt tabelid 2.5. ja 2.6.), esinesid statistiliselt olulised erinevused ka meelega ja altkäemaksu puudutavate väidete ja ettevõtte majandussektori korral. Meelega väite korral olid statistiliselt olulised erinevused nii algse kui ka lühendatud skaala korral, altkäemaksu puhul vaid lühendatud skaala korral. Need võimalike erinevuste selgitused on koondatud tabelisse 2.8.

Tabel 2.8. Meelega ja altkäemaksu leviku tajumine ettevõtete majandussektori lõikes (meelega on tähistatud numbriga 1 ja altkäemaks numbriga 2)

	Majandussektor							
	Primaarne (%)		Sekundaarne (%)		Hulgi- ja jaekaubandus (%)		Tertsiaarne (%)	
	1	2	1	2	1	2	1	2
1 ehk pea üldse mitte	52,4	94,7	62,1	73,6	60,9	60,0	73,8	71,7
2	28,6	0,0	20,2	19,0	32,2	28,2	12,0	24,6
3 ehk väga suures ulatuses	19,0	5,3	17,7	7,4	6,9	11,8	14,2	3,7

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

Meelega puhul on tabelist 2.8. näha, et märkimisväärsed erinevused esinevad primaar- ja tertsaarsektoris: vastavalt 52,4% ja 73,8% vastanuist ei pea meelega oma ärivaldkonnas pea üldse mitte tavapäraseks. Teine märkimisväärne erinevus esineb tertsaarsektori ja hulgi- ja jaekaubanduse korral: hulgi- ja jaekaubandusega tegelevad ettevõttest peavad meelega keskmiselt levinuks (2 palli) 32% intervjueritustest, seevastu tertsaarsektoris on sama näitaja 12%. Kõik peale hulgi- ja jaekaubandus- ettevõtete (14 – 19% teistesse sektoritesse kuulujatest) peavad meelega oma valdkonnas väga levinuks. Primaar- ja sekundaarsektoris peab vastavalt 19% ja 17% vastanuist meelega väga suures ulatuses levinuks, seevastu hulgi- ja jaekaubanduses on sama näitaja 6,9%. Siinkohal oleks autor pigem eeldanud seda, et näitajate väärtused oleksid olnud vastupidised, sest meelega tundub hulgi- ja jaekaubanduses tõenäolisem kui primaarsektoris. Kokkuvõtvalt võib meelega kohta öelda, et sektorite näitajaid analüüsides esineb selle korruptsioonivormi korral märkimisväärsed erinevusi.

Tabelist leitavad altkäemaksu puudutavatest näitajast on samuti võimalik välja lugeda mitmeid erinevusi. Võrreldes omavahel primaarset ning hulgi- ja jaekaubanduse sektorit, ei pea altkäemaksu peaaegu üldse levinuks vastavalt 94,7% ja 60% intervjueeritavatest. Primaarsektori ettevõtted pole altkäemaksu tavapärasusele oma ärivaldkonnas keskmist hinnangut üldse andnud, seevastu teiste sektorite puhul on see näitaja vahemikus 19 – 28%. Altkäemaksu peab suures ulatuses tavapäraseks 11,8% hulgi- ja jaekaubanduse ning 3,7% tertsiaarsektorisse kuuluvatest ettevõtetest. Kokkuvõtlikult võib ka altkäemaksu puhul nentida, et hinnangud selle tavapärasusele oma ärivaldkonnas on sektoritest lähtuvalt erinevad.

Ilmestamaks eelnevat majandussektoritest lähtuvat tabelit, uuris töö autor, millises sektoris Eestis möödunud aastal kõige enam äri sektori korrupsioonikuritegusid registreeriti. 2015. aastal registreeriti justiitsministeeriumi andmeil äri sektoris kokku 45 korrupsioonikuritegu. Märkimisväärne on, et need kõik olid seotud ehitusvaldkonnaga. (Kruusmaa 2016: 73) Käesolevas töös analüüsitud ettevõtetest olid pea 44% sekundaarsektorisse kuulunud ettevõtteist ehituse valdkonda kuuluvad ning kui arvestada, et meelega või altkäemaksu esinemisele andsid kõrgeima hinnangu vastavalt 17,7% ja 7,4% ettevõtteist, võiks kahe uuringu tulemusena järeldada, et korrupsioon on sekundaarsektoris laialt levinud. Ka eelnevalt käsitletud ACFE raporti ja Bray artikli põhjal (vt alapunkt 1.3.) võib järeldada, et sekundaarsektorisse kuuluvad mitmed korrupsiivsed valdkonnad. Samas tuleb sealt ka välja, et korrupsioon peaks suhteliselt laialt levinud olema ka tertsiaarsektori ettevõtetes, mis tegelevad näiteks veonduse ja laondusega. Antud andmete põhjal aga sarnase järelduseni jõuda ei saa, sest tertsiaarsektorisse kuuluvad korrupsiooni (s.t. meelega ja altkäemaksu) väga tõenäoliseks oma sektoris ei pea.

Tabelis 2.9. on välja toodud huvide konflikti ja ettevõtte karakteristikute vahelised seosed. Huvide konflikti korral on statistiliselt olulised erinevused vaid käibevahemike lõikes, tegemist on niinimetatud käibespetsiifilise erinevusega. Seos osutus statistiliselt oluliseks nii esialgse kui ka lühendatud skaala puhul, kuid kuna esialgse skaala puhul jäid osadesse lahtritesse vähem kui 5 vaatlust ning hii-ruut-statistik on selle suhtes tundlik, kasutatakse analüüsis lühendatud skaala alusel leitud tulemusi. Skaala lühendamisel liideti kokku grupid 1 ja 2, 3 ja 4 ning 5 kuni 7.

Tabel 2.9. Huvide konflikti tajumise ja ettevõtte karakteristikute vahelised seosed

Karakteristik	Skaala	Crameri V	p
Töötajate arv	Algne	0,114	0,525
	Lühendatud	0,075	0,314
Käive	Algne	0,170	0,025*
	Lühendatud	0,171	0,002*
Peamised turud	Algne	0,166	0,068
	Lühendatud	0,108	0,086
Väliskapitali osakaal	Algne	0,139	0,180
	Lühendatud	0,059	0,577
Sektor	Algne	0,128	0,284
	Lühendatud	0,115	0,086

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse tase 0,05)

Nagu tabelist nähtub, esineb huvide konflikti tavapärasuse ja käibe vahemike vahel statistiliselt olulisi erinevusi, kuid Crameri V ehk seosekordaja on väga väike ning seega seos praktiliselt puudub. Statistiliselt olulisi erinevusi lühendatud skaala ja käibe vahemike lõikes näeb tabelist 2.10.

Tabel 2.10. Huvide konflikti tajumine ettevõtete käibe vahemike lõikes

	Käive (EUR)			
	Kuni 100 000	100 001 – 500 000	500 001 – 2 000 000	Enam kui 2 000 000
1 ehk pea üldse mitte	67,5%	67,6%	55,7%	65,9%
2	15,1%	20,0%	38,0%	17,4%
3 väga suures ulatuses	17,5%	12,4%	6,3%	4,5%

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

Eelnevast tabelist nähtub, et 500 001 – 2 000 000 eurose käibega ettevõttest enam kui 55% ei pea huvide konflikti oma ärivaldkonnas väga suures ulatuses levinuks, seevastu teistesse käibe vahemikesse kuulunud ettevõtetest arvab nii enam kui 65%. Üks märkimisväärne erinevus esineb skaala 2 palli juures: kui valdavalt on huvide konflikti nii hinnatud 15 – 20% ettevõttest, siis 500 001 – 2 000 000 euro suuruse käibega ettevõttest 38% peab seda korruptsioonivormi suhteliselt levinuks. Käibest sõltuvad erinevused ilmnevad ka skaala kõrgeima palli juures. Laias laastus on sarnased kahe väiksema ja kahe suurema käibe vahemiku ettevõtete vastused. Väiksema käibega ettevõtete arvamusel on huvide konflikt nende ärivaldkonnas sagedasem. Põhjendada võib seda asjaoluga, et kuni 100 000 eurose käibega ettevõtetes on valdavalt vaid 2 – 4 töötajat, mis tihtipeale tähendab seda, et ettevõtte juht on ühtlasi ka selle omanik,

mistõttu on huvide konflikt kerge tekkima. Suuremasse käibeklassi kuulujatest peab vaid 4,5 – 6,3% vastajaist huvide konflikti laialdaselt levinuks. Kokkuvõtvalt hindab enam kui 64% ettevõttest huvide konflikti esinemise ulatust lühendatud skaalal 1 palliga. Valdavalt asuvad ettevõtete hinnangud huvide konflikti väitele skaala alumises otsas ehk seda ei peeta oma ärivaldkonnas levinuks, kuid käibe suuruse alusel vastuseid analüüsid esineb statistiliselt olulisi erinevusi, sest kuni 100 000 eurose käibega ettevõtted peavad selle levikut tõenäolisemaks.

Ettevõtte ärivaldkonnas tajutava pettuse ja ettevõtet iseloomustavate karakteristikute vahel statistiliselt olulisi seoseid ei esinenud. Ainsana võib märkida, et esialgse analüüsi tulemusena ilmnes seos majandussektorite lõikes, kuid lähemal uurimisel selgus, et täidetud pole testi see eeldus, mis puudutab vaatluste arvu ning seega ei tooda siinkohal ära ka χ^2 - testi tulemusi.

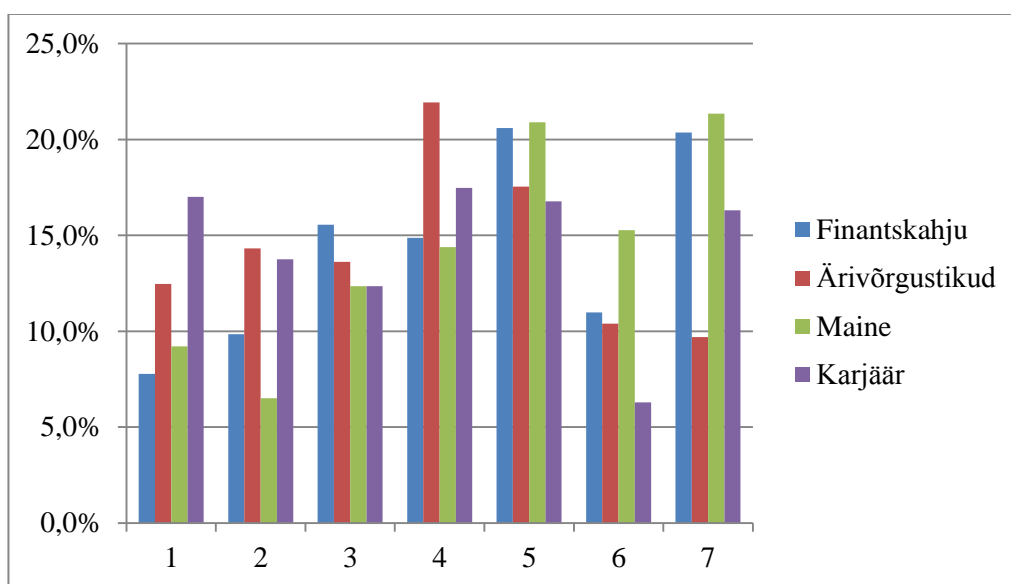
Eelneva analüüsi kokkuvõtteks võib öelda, et mõningate näitajate puhul kehtib alternatiivne hüpotees, sest statistiliselt olulised erinevused esinevad:

- altkäemaksu ja ettevõtte peamiseid turge kirjeldava näitaja vahel;
- meelehea ja ettevõtte peamiseid turge kirjeldava näitaja vahel;
- meelehea ja ettevõtte majandussektorit kirjeldava näitaja vahel;
- altkäemaksu ja ettevõtte majandussektorit kirjeldava näitaja vahel;
- huvide konflikti ja ettevõtte käivet kirjeldava näitaja vahel.

Koduturul tegutsevate ettevõtete arvates pole altkäemaks nende äri sektoris nii levinud kui nende ettevõtete arvates, kes tegutsevad ka välisriikides. Meelehea ilmlemise korral nii märkimisväärseid erinevusi ei esinenud. 52% primaarsektori ettevõtetest ei pea meelehea esinemist oma valdkonnas tavapäraseks, kusjuures tertsiaarsektoris on vastav näitaja pea 74%. Hulgi- ja jaekaubandusettevõtted peavad meelehead oma äri valdkonnas vähem levinuks kui teistesse sektoritesse kuuluvad ettevõtted, pea poolte primaarsektori ettevõtete arvates on meelehea nende valdkonnas suhteliselt levinud. Ligikaudu 95% primaarsektori ettevõtete arvates pole altkäemaks nende äri valdkonnas pea üldse mitte levinud, teiste sektorite puhul varieerub näitaja 60 – 73,6% vahel, sellest tulenevalt võib primaarsektori ettevõtteid vähem altkäemaksuga seotuteks pidada. Kuni 100 000 eurose käibega ettevõtete arvates on huvide konflikt nende äri valdkonnas

enam levinud kui suurema käibega (käive enam kui 500 000 eurot) ettevõtete seas. Kokkuvõttelikult saab järeldada, et ettevõtete erinevatest karakteristikustest lähtuvalt – käive, peamised turud, majandussektor – esineb korruptsioonivormide (alkäemaks, meelega, huvide konflikt) lõikes küll olulisi erinevusi, kuid seosed on nõrgad.

Kuna siiski võib eeldada, et korruptsioon on ettevõtete seas levinud, tuleks selle nähtuse vähendamiseks enam pöörata tähelepanu sellega kaasnevatele negatiivsetele aspektidele. Nagu töö esimesest peatükist selgus, kannavad ettevõtted korruptsiooniga seoses mitmesuguseid kulusid, seega oleks tarvilik vaadata, kas ettevõtted nende esinemist ka realselt tajuvad. Küsitluse käigus paluti juhtidel hinnata erinevate korruptsiooniga kaasnevate tagajärgede tõenäosust skaalal 1 – 7, kus 1 tähendab väikest ja 7 suurt tõenäosust. Võimalike tagajärgedena ettevõtte jaoks toodi uuringus välja finantskahju või turuvõimaluste kaotus (nt hankeraskused), ettevõtte äriõrgustike kaotust, maine kaotust ja juhi isikliku karjääri kaotust. Juhtide poolt tajutud hinnangud tagajärgedele on välja toodud joonisel 2.1.

Joonis 2.1. Eesti ärisektori juhtide poolt tajutud korruptsiooniga kaasnevate tagajärgede võimalik esinemistõenäosus (1 kui väga väike ja 7 kui väga suur tõenäosus)
Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

Jooniselt 2.1. on näha, kuidas vastused võimalike tagajärgede tõenäosusele hinnanguskaalal jaotusid. Kõige tõenäolisemaks korruptsiooni tagajärjel tekkivaks kahjuks peetakse maine langust. 4 või kõrgema palliga hindas seda peaaegu 72% juhtidest. Ühe põhjusena võib siinkohal kindlasti tuua seda, et korruptsioonijuhtumeid

kajastatakse tihtipeale meedias ning nii jõuab info kiiresti ka ettevõtte partneriteni. Finantskahjule kui võimalikule korruptsiooni tagajärjele andsid 4 või enama pallise hinnangu pea 67% juhtidest, mis näitab, et seda tajutakse samuti ühe olulise korruptsiooniga kaasneva tagajärjena. Ligikaudu 8% vastajaist hindas antud tagajärge 1 palliga ehk ei pea seda väga tõenäoliseks. Juhid seega mõistavad, et korruptsiooniga kaasnevad mitmesugused otsesed ja kaudsed kulud, mis mõjutavad ettevõtte majandustulemusi. Võttes taaskord aluseks 4 või enama pallise hinnangu, leidis pea 59% juhtidest, et tõenäoliselt avaldab korruptsioon mõju äriõrgustikele. Kuna üha enam pööratakse tähelepanu ärietikale, võivad korruptiivsed ettevõtted näiteks jääda ilma oma tehingupartneritest. Ligikaudu 57% vastanute (4 või enam palli) arvates on tõenäoline, et korruptiivse teo korral on ohustatud ka nende isiklik karjäär. Seega on analüüsitud vastustest näha, et ettevõtte juhtide arvates võib korruptsioon tuua endaga kaasa mitmeid ettevõttele kahjulikult mõjuvaid tagajärgi. Seda, kas need tagajärjed ka tegelikkuses realiseeruvad, analüüsitakse juba aset leidnud korruptsioonijuhtumite põhjal järgmises alapunktis.

Selgitamaks välja, kas ettevõtete erinevatest karakteristikustest lähtuvalt – töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal ja majandussektor – esineb võimalike korruptsioonist tulenevate tagajärgede lõikes olulisi erinevusi, viis töö autor läbi dispersioonanalüüsi. Analüüsiks kasutatud korruptsiooni võimalike tagajärgede esinemise näitajad on algse 7-pallise skaala asemel ümber kodeeritud 3-palliseks, s.t skaalat lühendati, kuid arvestati seda, et algse jaotuse kuju säiliks. Dispersioonanalüüs viidi läbi iga võimaliku tagajärje (finantskahju, äriõrgustikud, maine, karjäär) ja ettevõtet iseloomustava karakteristikuga (töötajate arv, peamised turud, käive, sektor, väliskapitali osakaal). Uuritavaks ehk sõltuvaks tunnuseks oli võimalik tagajärg ning grupeerivaks tunnuseks ettevõtet iseloomustav karakteristik – seega kas hinnang võimaliku korruptsiooniga kaasnevale tagajärjele on seotud ettevõtte karakteristikuga.

Pea kõikide dispersioonanalüüside korral oli Levene'i testi põhjal täidetud dispersioonide sarnasuse eeldus. Kuna kõigi 20 läbiviidud *One-Way ANOVA* testi korral nullhüpoteesi ümber lükata ei õnnestunud, tuuakse siinkohal välja vaid need tulemused, mille korral näitajate põhjal leiti, et leidub vähemalt kaks alamkogumit, mille keskväärtused on statistiliselt oluliselt erinevad.

Esimene tunnuste paar, kus leidub vähemalt kaks gruppi, mille keskväärtused on statistiliselt oluliselt erinevad on finantskahju ja ettevõtte töötajate arv (vt tabel 2.11.).

Tabel 2.11. Finantskahju ja ettevõtte töötajate arvu vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskvärtus	Standardhälve
Vähem kui 10 töötajat	337	2,389	0,743
10 – 49 töötajat	80	2,223	0,797
50 ja enam töötajat	18	2,016	0,870
Kokku	435	2,343	0,763
ANOVA			
Olulisustõenäosus	0,038*		

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Tabelist 2.11. on näha, et 50 ja enama töötajaga ettevõtted hindavad finantskahju kui korrupsioonist ilmneva kahju esinemise tõenäosust kõige vähem tõenäoliselt. Väikeste ettevõtete juhid on antud tagajärge tõenäolisemaks pidanud. Sarnasele järeldusele on ka varem jõutud (nt Aterido *et al* ja Forgues-Puccio), sest arvatakse, et väikeste ettevõtete majandustulemused on enam üksikutest projektidest sõltuvad ning seega tajuvad nad selle tagajärje esinemist tõenäolisemalt. Seega võib nende konkreetsete andmete põhjal jõuda järelduseni, et kuna väiksed ettevõtted peavad finantsilist tagajärge tõenäolisemaks kui suuremad ettevõtted, näevad nad selles ka endale suuremat ohtu. Vaatamata sellele, et keskväärtustes on näha mõningaid erinevusi ning dispersioonianalüüsi tulemusena selgus, et leidub vähemalt kaks gruppi, mille keskväärtused on erinevad ($Sig = 0,038$ ja $\alpha = 0,05$), jäid edasises *Post Hoc* testis – Hochbergi testis – statistiliselt olulised erinevused leidmata. Seega nende andmete põhjal pole erinevused statistiliselt üldistatavad.

Teine tunnuste paar, kus leidub vähemalt kaks gruppi, mille keskväärtused on statistiliselt oluliselt erinevad on finantskahju ja ettevõtte sektor (vt tabel 2.12.).

Tabel 2.12. Finantskahju ja ettevõtte sektori vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskvärtus	Standardhälve
Primaarsektor	21	1,858	0,796
Sekundaarsektor	132	2,377	0,730
Kaubandus	89	2,284	0,799
Tertsiaarsektor	193	2,398	0,750
Kokku	435	2,343	0,763
ANOVA			
Olulisustõenäosus	0,017*		

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Eelnevast on näha, et primaarsektoris tegutsevad ettevõtted hindavad finantskahju ilmumist teistest sektoritest tunduvalt vähem tõenäoliseks, tertsiaarsektorisse kuuluvad peavad seda tagajärge aga levinumaks. Ka dispersioonianalüüs kinnitab vähemalt kahe erinevate keskvärtustega grupi olemasolu (*Sig.* =0,017 ja α = 0,05). Hochbergi testi kohaselt on statistiliselt olulised erinevused primaar- ja sekundaarsektori ning primaar- ja tertsiaarsektori vahel. Saadud tulemust on võimalik seletada korrupsiooni levikuga. Eelnevalt tuli välja, et primaarsektori ettevõtete seas on korrupsioon vähem tõenäoline kui sekundaar- ja tertsiaarsektoris. Seega võib eeldada, et nad ei näe selles suurt ohtu ka ettevõtte finantsnäitajatele. Kokkuvõtvalt saab öelda, et erinevused on statistiliselt üldistatavad.

Järgmine statistiliselt oluline erinevus ilmnes ettevõtte käibe suuruse ja maine kahjustumise kui võimaliku tagajärje vahel (vt tabel 2.13.).

Tabel 2.13. Maine kahjustumise ja ettevõtte käibe suuruse vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskvärtus	Standardhälve
Kuni 100 000 eurot	134	2,497	0,743
100 001–500 000 eurot	124	2,540	0,681
500 001–2 000 000 eurot	80	2,286	0,775
Üle 2 000 000 euro	45	2,308	0,789
Kokku	383	2,445	0,741
ANOVA			
Olulisustõenäosus	0,048*		

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Tabelist 2.13. on näha, et 100 001 – 500 000 eurose käibega ettevõtted hindavad maine kahjustumist kui korrupsioonist ilmneva kahju esinemise tõenäosust kõrgemaks kui

teised ettevõtted. Vaatamata sellele, et ka siin on keskväärtustes näha mõningaid erinevusi ning dispersioonianalüüsi tulemusena selgus, et leidub vähemalt kaks gruppi, mille keskväärtused on erinevad (*Sig.* =0,048 ja α = 0,05), ei leitud edasises *Post Hoc* testis – Hochbergi testis – statistiliselt olulisi erinevusi. Kui aga muuta olulisuse nivood (α = 0,1), saab Hochbergi testi põhjal öelda, et 100 001 – 500 000 ja 500 001 – 2 000 000 eurose käibega ettevõtete hinnang maine kahjustumise ilmnemisele on statistiliselt olulisel määral erinevad (*Sig.* =0,096). Ka siin võib nagu varem tuua põhjuseks selle, et väiksemad ettevõtted (100 001 – 500 000 eurot) on enam individuaalsetest projektidest sõltuvad ning seega hindavad ilmnevaid tagajärgi tõenäolisemaks. Väiksematel ettevõtetel puudub võimalus jääda ilma mõnest oma äriõrgustiku liikmest või kaotada nende silmis usaldusväarsust, sest eeldatavasti on nende näol tegemist ettevõtluseks vajalike partneritega. Seega on see tulemus kooskõlas ka varem leitud – korruptsiooni (alkäemaksu) tegelikud kulud on väikeste ettevõtete jaoks proportsionaalselt suuremad.

Nelja dispersioonanalüüsi korral polnud täidetud eeldus, mis nõuab võrreldavates gruppides tulemuste hajuvuse sarnasust. Nende puhul viidi läbi mitteparameetiline test – Kruskal-Wallis test –, mille tulemusena sai kahe võimaliku korruptsioonist tuleneva tagajärje ja ettevõtte karakteristiku korral vastu võtta alternatiivse hüpoteesi.

Äriõrgustike kadumise kui võimaliku kahju ja ettevõtte sektori vahelistest seostest annab ülevaate tabel 2.14.

Tabel 2.14. Äriõrgustike kadumise ja ettevõtte sektori vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskvärtus	Standardhälve
Primaarsektor	21	1,550	0,589
Sekundaarsektor	131	1,916	0,650
Kaubandus	91	1,866	0,758
Tertsiaarsektor	191	2,022	0,659
Kokku	433	1,935	0,682
Kruskal-Wallis	χ^2	Vabadusastmete arv	Olulisustõenäosus
	14,557	3	0,002*

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.
 (*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Tabelist nähtub, et primaarsektori ettevõtete arvates pole korrupsiooni tõttu oma äriühingustiku kahjustamine nii tõenäoline kui näiteks tertsiaarsektori ettevõtete hinnangul. Kuna olulisustõenäosus on väiksem kui olulisuse nivoo, võib väita, et vähemalt kahe grupi keskmised hinnangud äriühingustike kahjustumise tõenäosusele on statistiliselt oluliselt erinevad ning erinevus on statistiliselt üldistatav.

Vähemalt kahe grupi keskmised hinnangud osutusid erinevaks ka maine kahjustumise hindamise ja ettevõtte sektori vahel (vt tabel 2.15.).

Tabel 2.15. Maine kahjustumise ja ettevõtte sektori vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskväärtaus	Standardhälve
Primaarsektor	21	2,093	0,777
Sekundaarsektor	134	2,518	0,678
Kaubandus	94	2,362	0,798
Tertsiaarsektor	196	2,413	0,756
Kokku	445	2,419	0,747
Kruskal-Wallis	χ^2	Vabadusastmete arv	Olulisustõenäosus
	8,158	3	0,043*

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Eelnevast ilmneb, et primaarsektori ettevõtted peavad korrupsioonist tulenevat maine kahjustumist vähem tõenäoliseks kui sekundaarsektori ettevõtted. Põhjendada võib seda sellega, et primaarsektori ettevõtete arvates pole korrupsioon nende sektoris eriti laialdaselt levinud ning seega ei pruugi nad maine kahjustumist ka ühe võimaliku tagajärjena näha. Kokkuvõtvalt võib selle tulemuste tabeli juures väita, et vähemalt kahe grupi keskmised hinnangud on statistiliselt oluliselt erinevad ning seega ka üldistatavad.

Viimasena (vt tabel 2.16.) on vaatluse all ettevõtte väliskapitali osakaalu ja maine kahjustumise vahelised seosed.

Tabel 2.16. Maine ja ettevõtte väliskapitali osakaalu vahelised seosed

	Valimi suurus	Keskvärtus	Standardhälve
<50%	400	2,405	0,752
50-99%	20	2,309	0,861
100%	15	2,689	0,515
Kokku	435	2,411	0,750
Kruskal-Wallis			
	χ^2	Vabadusastmete arv	Olulisustõenäosus
	1,051	2	0,591

Allikas: (Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmed); autori arvutused.

(*= statistiliselt oluline olulisuse nivool 0,05)

Tabelist nähtub, et ettevõtted, kus on ainult väliskapital, peavad maine kahjustumist korrupsiooni tagajärjena tõenäolisemaks kui need ettevõtted, kus võõrkapitali osakaal jääb 50-99% vahele. Tegemist ei ole statistiliselt olulise erinevusega. Siiski võib siinkohal spekuloida seesuguse ilmingu üle: mainekatel välisriikide ettevõtetel võivad olla äärmiselt põhjalikud ärijuhtimise tavad ning samuti võidakse korrupsiooni ennetamisele suurt tähelepanu pöörata ja seetõttu ei nähta sellest ohtu ka mainele, oma kontrollisüsteemides ollakse kindlad. Seega võiks eeldada, et välisettevõtted ei pruugi näha maine kahjustumist väga tõenäolise ohuna, kuna nad pidevalt tegelevad korrupsiooni ennetamise ja selle vastu võitlemisega.

Dispersioonanalüüsist tuli välja, et ettevõtte karakteristikute alusel grupeerides statistiliselt olulisi erinevusi võimalikele korrupsioonist tulenevatele tagajärgede ilmlemisele eriti ei esinenud. Vaid mõningate näitajate puhul kehtib alternatiivne hüpotees, sest statistiliselt olulised erinevused esinevad:

- finantskahju ja töötajate arvu vahel,
- finantskahju ja ettevõtte majandussektorit kirjeldava näitaja vahel,
- äriõrgustike kaotuse ja ettevõtte majandussektorit kirjeldava näitaja vahel,
- maine kahju ja ettevõtte käibe vahel,
- maine kahju ja ettevõtte majandussektorit kirjeldava näitaja vahel.

Kõikidel juhtudel polnud tulemused siiski üldistatavad ning seega on keeruline üldiseid seaduspärasid välja tuua, kuid tuleb tõdeda, et mõnede ettevõtte karakteristikute ja tajutud tagajärgede vahel esineb siiski statistiliselt olulisi seoseid.

Korruptsioonivormide leviku ja võimalike tagajärgede ning ettevõtte karakteristikute analüüsitulemuste kokkuvõte on esitatud tabelis 2.17.

Tabel 2.17. Justiitsministeeriumi andmetel põhineva analüüsi kokkuvõte

	Majandus- sektor	Väliskapitali osakaal	Käive	Töötajate arv	Ettevõtte peamised turud
Korruptsioonivormid					
Meelehea	x				x
Altkäemaks	x				x
Huvide konflikt			x		
Pettus					
Korruptsiooni tagajärjed					
Finantskahju	x			x	
Ärivõrgustike kaotus	x				
Maine kaotus	x		x		
Karjääri kaotus					

Allikas: (autori koostatud).

Eelnevast tabelist on näha, et korruptsioonivormide levik on seotud kõige enam ettevõtte majandussektorilise kuuluvuse, peamiste turgude ja käibega. Korruptsiooniga kaasnevad tagajärjed on samuti seotud kõige enam ettevõtte majandussektoriga. Lisaks mängivad rolli ka ettevõtte käive ja töötajate arv.

Justiitsministeeriumi tellitud uuringu andmete analüüsi kokkuvõtteks võib öelda, et korruptiivsed praktikad on äri sektoris küll levinud, kuid nende ulatus pole väga suur. 64 – 74% vastajaist on korruptiivset tegu hinnanud 3 või vähema palliga, mis tähendab seega, et peeta seda vormi oma ettevõtte äri valdkonnas eriti levinuks. Vähem kui 10% ettevõtteid on korruptsioonivormide levikut hinnanud 4 või enama palliga. Uuringust tuli välja, et kõige ulatuslikumalt tajutakse Eesti äri sektoris huvide konflikti ja meelehead. Peamiste korruptsioonist tulenevate kahjudena näeb 72% vastanuist maine kahjustamist ja 67% vastanuist finantskahju. Vähem tõenäolisteks hinnati äri võrgustike ja enda karjääri kahjustamist. Seda, kas kardetavad kahjud, s.t. võimalikud tagajärjed ka tegelikkuses realiseeruvad, käsitletakse lähemalt järgmises alapunktis.

2.3. Äri sektori korrupsioonijuhtumite tagajärjed kohtulahenditele ja intervjuule tuginedes

Töö eesmärgist tulenevalt analüüsitakse käesolevas alapunktis juba Eestis aset leidnud äri sektori korrupsioonijuhtumeid, selgitamaks välja, millist mõju need ettevõttele avaldanud on ning kas eelnevalt uuringu käigus välja tulnud korrupsiooni tagajärjed ja kahjud ka tegelikkuses tõeks osutuvad. Analüüsi kaasatud juhtumid on kokkuvõtlikult välja toodud tabelis 2.18.

Tabel 2.18. Analüüsitulemuste kokkuvõte

	AS Haljas	Noricus OÜ	T. Elias, Eliti Consult OÜ, Rimi Eesti Food AS	Liviko AS ja kaubandusketid	Ettevõtte X
Tegevusvaldkond	Hulgi-kaubandus	Ehitus	Kinnisvaraala tegevus	Tootmine, Alkoholi jookide hulgimüük	Kinnisvaraala tegevus
Käive	üle 2 mln euro	0	100 001–500 000 eurot (2012)	119,9 mln eurot	-
Väliskapitali osakaal	100% Eesti kapitalil	-	-	100% Eesti kapitalil	-
Töötajate arv	50 ja enam	2 (2008)	0 (2012)	50 ja enam	-
Korrupsioonivorm	Pistis ehk altkäemaks	Pistis ehk altkäemaks	Pistis ehk altkäemaks	Kokkumäng (kartell)	Altkäemaks, ametivõimu kuritarvitamine, huvide konflikt, onupojapoliitika
Ettevõtte saatus	Jätkuvalt tegutsev	Kustutatud	Kustutamisoht	Jätkuvalt tegutsev	Jätkuvalt tegutsev
Kohtusse jõudnud	Jah	Jah	Jah	Jah	Ei

Allikas: (autori koostatud).

Esmalt on vaatluse all AS Haljase korrupsioonijuhtum, sest Postimehe sõnul oli selle puhul tegemist Eesti õigusruumis erakordse juhtumiga, kuna puudutab äri sektori korrupsiooni. Haljase juhtkond tegi Eesti ühe suurima kaubandusketi ostujuhile ettepaneku, et ostujuht saab iga kuu kindla rahasumma, kui ta loobub neilt kaupluseketis müüdavatele mittealkohoolsetele jookidele täiendava soodustuse nõudmisest. (Mahla...2016) Täpsem korrupsioonijuhtumi kirjeldus on esitatud lisa 3.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Harju maakohus mõistis AS Haljase ja selle juhatuse liikme B. Pärna ja ostu-müügi direktori M. Piperali süüdi pistise lubamise katses. B. Pärn sai rahalise karistuse 4070 eurot, M. Piperal rahalise karistuse suurusega 4960 eurot, millest mõlemal tuleb kohe tasuda 1000 eurot ning ülejäänud aga tingimisi. AS Haljas sai 20 000 euro suuruse rahalise karistuse. (Kohus...2013; Kohtulahendid...2016)

Kui korruptiivse teo sooritamisel tihti kardetakse, et võib ees oodata töökohast ilmajäämine, siis AS Haljase mõlemad süüdimõistva otsuse saanud inimesed on siiani ettevõtte töötajate nimekirjas, kusjuures samadel positsioonidel. Autori arvates saab töötaja ettevõttes jätkamise juures paralleelse luua korruptsiooni käsitluse selle osaga, kus korruptiivne tegevus lähtus organisatsiooni eesmärkidest, juhised selliseks teoks tulid hierarhia kõrgemalt tasemelt. Seega on võimalik ametikohtade allesjäämise põhjal järeldada, et ettevõttes võidakse korruptiivseid tegusid tolereerida.

Antud juhtum mõjutas kindlasti ettevõtte mainet, kuna tegemist on seadusevastase teoga. Lisaks figureeris juhtum peamistes meediaväljaannetes kui esimene Eesti õigusruumis seni kohtusse jõudnud uurimine ning pidevalt hoiti asjade käigul silma peal. Kui tegemist poleks olnud avalikkust huvitanud juhtumiga, oleks selle meediakajastus ka väiksem olnud. Ohtu ettevõtte mainele võib järeldada ka sellest, et korruptsiooni näol on tegemist kogu ühiskonda negatiivselt mõjutava nähtusega, millest saab kasu vaid ettevõtte ise.

Süüdimõistva otsuse tõttu tuli AS Haljas tasuda rahaline trahv 20 000 eurot, seda võib seega võtta kui ilmnenu majanduslikku kahju. Ettevõtte jaoks ei tundu määratud trahv aga suur, sest see moodustas 2013. aasta müügitulust ligikaudu 0,14% (2013. aasta majandusaasta aruande sõnul oli aruandeaasta müügitulu *ca* 14 miljonit eurot (Konsolideeritud...2013: 6)). Võib eeldada, et juhtum mõjutas ka AS Haljase äriõrgustikke, äripartneritega läbisaamist. Kindlasti on pistisepakkumise saanud kaubanduskett Haljasega koostööd jätkates tähelepanelikum ning võib eeldada, et Haljasega seotud tehingutel hoitakse valvsamalt silma peal.

Järgmisena kajastatakse Noricus OÜ juhtumit (juhtumi täpsema kirjelduse jaoks vt lisa 4). Noricus OÜ näol oli tegemist 2004. aastal asutatud ettevõttega, mis kuulus ehituse ja ehitusmaterjalide tootmise sektorisse ning mille põhikirjajärgseks tegevusalaks oli

hoonestusprojektide arendus (Noricus OÜ Üldinfo 2016). Ajal, mil korruptiivne tegu toime pandi, kuulusid ettevõtte juhatusse A. Peks ja Ü. Tikerpuu.

Juhtumiga seotud viimane kohtuotsus leidis aset 2013. aasta veebruaris. Kokkuvõtvalt pidid pistise andmise eest kahtlustuse saanud R. Fridolin ja K. Fridolin maksma kumbki riigituludesse 150 000 krooni (*ca* 9600 eurot) ning AS Oma Ehitaja 400 000 krooni (*ca* 25 600 eurot). A. Peks, kes sai kahtlustuse pistise võtmise eest, pidi maksma riigituludesse 250 000 krooni (*ca* 16 000 eurot). Ü. Tikerpuu sai samuti kahtlustuse pistise küsimise eest ning tema kohustuseks määrati 150 000 krooni (*ca* 9600 eurot) riigituludesse. Harju Maakohus mõistis Tikerpuu õigeks, kuid selle otsuse tühistas Tallinna Ringkonnakohus ja seega tunnistati Tikerpuu süüdi pistise võtmise eest. Teda karistati üheaastase vangistusega, mida ei pöörata täitmisele, kui Tikerpuu ei pane kolme aastase katseaja kestel toime uut tahtlikku kuritegu. (Kohtuotsus kriminaalasjas...2012: 1 – 2; Kohtuotsus kriminaalasjas... 2013: 3 – 5)

Mis puudutab Noricus OÜd, on Äripäeva Infopangast kõige hiljutisemaks leitavaks aruandeks 2008. aasta majandusaasta aruanne, kus on kirjas, et ettevõtte põhiliseks majandustegevuseks oli Läänevärava kaubanduskeskuse arendamine. Sellega jätkamine lükati aga 2010. aasta kevadesse. (Majandusaasta aruanne... 2009: 3) Läänevärava nimelise kaubanduskeskuse ehitus lükati majandussurutise tõttu edasi ning siiani seda keskust rajatud pole, samasse kohta ehitati hoopis Audru kaubanduskeskus. 2008. aastal oli ettevõtte puhaskahjumi suuruseks 1 478 440 krooni (*ca* 94 000 eurot), mis kaeti jaotamata kasumi arvelt (Majandusaasta aruanne...2009: 15). Järgnevate aastate kohta majandusaasta aruanded puuduvad ning e-krediidiinfo andmeil Noricus OÜ kustutati 2012. aasta novembris (Noricus OÜ 2016).

Selle üle, kas lisaks üldisele majandussurutisele mängis rolli ka süüdistus pistise küsimises või oli tegemist halbade asjaolude kokkulangemisega, võib vaid spekuloida, sest ajaliselt toimus enne ehituse edasilükkamist ning alles siis tuli süüdistus pistise küsimises. Vaatamata sellele sündmuste järgnevusele, kaubanduskeskuse ehitustööde jätkamiseni ei jõutud. Projekti jaoks vajaliku raha laenamine toimus Skandinaavia kinnisvarafondilt Baltic Property Trust (BPT) ning nemad olevat Ekspressi sõnul sellise riskiga arvestanud, probleemi ei nähtud seni, kuni laenu tagasi makstakse (Salu 2014). Kuna BPT arvestas olukorra võimalikkusega juba varem, ei saa ka väita, et korruptiivse

teo võimalikkuse tõttu oleks rahastamisest keeldunud. Antud teema pälvis tähelepanu ka meedias – seda kajastati nii jooksvalt seoses kohtulahendite väljakuulutamisega kui ka pea aasta pärast viimast kohtuotsust. Eesti Ekspressis tõstatati küsimus, kas 10 miljoni krooni (ca 640 000 eurot) näol on tegemist uue Eesti pistiserekordiga. Sellest tulenevalt võiks eeldada, et kaasnes ka Noricus OÜ maine langus. Kuna asjasse puutuvad olid ise ühtlasi ettevõtte omanikud, puudus vajadus oma karjääri pärast otseselt muretseda. Seega võib Noricus OÜ korrupsioonijuhtumi tagajärjed autori arvates üldistavalt kokku võtta järgmiselt: juhtkonna liikmetele tähendas juhtum konkreetseid rahalisi kulutusi, arvatavat maine langust (k.a. ettevõtte jaoks) ning kui eeldada, et pistiseskandaali ja majandusolukorra koosmõjul loobuti kaubanduskeskuse ehitamisest, võib võimalikuks tagajärjeks pidada ka ettevõtte likvideerimist, sest nagu eelnevalt mainitud, oli viimases majandusaasta aruandes põhilise majandustegevusena välja toodud Läänevärava kaubanduskeskuse rajamine.

Analüüsid juhtumi mõju tehingu teise osapoole ehk R. Fridolini ja K. Fridolini ning AS Oma Ehitaja jaoks, siis lisaks kokkuleppemenetlusest tulenevale rahalisele kahjule, mis oli vastavalt kumbki 150 000 krooni (ca 9600 eurot) ning ettevõtte 400 000 krooni (ca 25 600 eurot), tuli ka neil leppida sellega, et kaubanduskeskuse ehitamine jäi ära ning et nende nimi figureerib seoses pistise andmisega meedias. Siiski ei tundu ka siin, et juhtum oleks ettevõtte mainet märkimisväärselt kahjustanud, kuna ettevõtte on suutnud säilitada oma positsiooni Eesti juhtivate ehitusettevõtete seas (Majandusaasta aruanne ...2013: 5).

Järgmisena on vaatluse all T. Eliase, Eliti Consult OÜ ja Rimi Eesti Food ASi korrupsioonijuhtum. 2014. aastal äri sektori suurima korrupsiooniloo peategelaseks tituleeritud T. Elias oli korruptiivset tegu toime pannes Rimi kinnisvaraosakonna projektijuht. Juhtumi täpsem kirjeldus on esitatud lisas 5. Eliase tööks oli tellida Rimi arendusprojektide jaoks vajalikke töid ja teenuseid, koordineerida töid, teostada järelvalvet ja võtta vastu tehtud tööd (Rimi jätkab...2016).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et uurimise tulemusena tunnistati T. Elias ja Eliti Consult OÜ süüdi (kohtuasi number 3-1-1-84-14) arвете võltsimises, nende kasutamises ja pistise võtmises. T. Eliaselt mõisteti välja 51 150 eurot ning kohus konfiskeeris Eliti Consult OÜ pangakontolt 100 000 eurot, lisaks määrati ettevõttele 3500 euro suurune rahaline

karistus. (Kohtuasi...2016) Eliase karistuse puhul arvestati sellega, et ta otsustas teha uurimisasutuse ja prokuratuuriga koostööd (Rimi jätkab...2016).

Mis puudutab Eliti Consult OÜd, on Äripäeva Infopangast kõige hiljutisemaks leitavaks aruandeks 2012. aasta majandusaasta aruanne, kus on kirjas, et ettevõtte põhiliseks tegevuseks on kinnisvaraala projektijuhtimine ja konsultatsioonid ning kinnisvara haldamine, kusjuures rõhutatakse, et tegemist on stabiilselt tegutseva ettevõttega ja et sama tegevust jätkatakse ka 2013. aastal. Aastatel 2010 ja 2011 on ettevõtte olnud kahjumis, 2012. aastal on ettevõtte aruandeaasta kasum ligikaudu 23 000 eurot. (Majandusaasta aruanne...2012: 3 – 6) Täpsemat infot, millest selline drastiline muutus tuleneda võis, aruandest ei leia, sest aruande tekstiline osa on minimaalne. Kuna T. Elias aga esitas oma ettevõtte nimel aastail 2012 – 2013 fiktiivseid arveid kogusummas 520 668 euro eest, võib eeldada, et sellest tulenevalt on ettevõtte ka taas kasumisse jõudnud.

Süüdimõistva otsusega kaasnes Eliti Consult OÜle finantskahju, sest tasuda tuli 3500 euro suurune rahaline karistus ning ettevõtte pangakontolt konfiskeeriti 100 000 eurot. Lisaks võib eeldada mainekahju, sest meedia jälgis pingsalt toimuvat, eriti kuna seda nimetati äri sektori suurimaks korruptsioonilooks. Juhtum sai kindlasti enam tähelepanu ka seetõttu, sest loo peategelane töötas suures ja mainekas ettevõttes. Analüüsitava materjali põhjal jääb töö autorile mulje, et pärast Eliti Consult OÜ süüdimõistmist, on ettevõtte äritegevus peatunud. Ettevõtte pole pärast 2012. aastat enam majandusaasta aruandeid esitanud ning samuti on ettevõtte saanud käesoleva aasta 17. septembril äriühingu kustutamishoiatuse teate, mille sõnul puuduvad nii 2013. kui 2014. aasta aruanded. Kui nõutud aruandeid kuue kuu jooksul ei esitata või ei esitata mõjuvat põhjust, miks neid pole võimalik esitada, ootab äriühingut äriregistrist kustutamine. (Äriühingu...2016) Seega hetkel veel ettevõtte eksisteerib, kuid võib spekuloida, et ettevõtte äritegevus on peatunud.

Analüüsides olukorda Rimi Eesti Food ASi poolt vaadatuna, sai ettevõtte enda sõnul Eliase tegudest majanduslikku kahju, sest Eliaselt üritati välja nõuda 612 000 eurot suurust summat. Elias enam Rimis ei tööta. Lisaks võib välja tuua mõju ettevõtte mainele. Meediaväljaannetes ilmusid T. Eliase, Eliti Consult OÜ, pistisemaksimine ja Rimi nimi koos. Otseselt pole võimalik hinnata, kuidas see Rimi mainele mõjus, kuid

kuna tegemist oli ettevõtte töötajaga, kes tegutses omaalgatuslikult, ei tohiks see üldiselt märkimisväärset mõju avaldada. Selle juhtumi puhul räägib Rimi poolt asjaolu, et ettevõtte ise avastas oma töötaja kuriteod ning pöördus seejärel politseisse. Kuna T. Elias eelistas töövõtjatena kindlaid äriühinguid, võib eeldada, et edaspidi on Rimi oma tehingupartnerite valimisel hoolikam ning teeb koostööd vaid ärietikat järgivate ettevõtetega.

Analüüsidest neid tagajärgi, mis kaasnesid Eliasele pistist maksnutele, võib eeldada, et juhul kui Rimi nendega edaspidi koostööd jätkab, on ettevõtte ettevaatlikum. Kuna meediast pistist maksnute nimed läbi ei käinud, võib eeldada, et otseselt nad suurt mainekahju ei saanud, kuid kindlasti said nad süüdimõistva otsuse korral karistatud.

Lisaks eelnevalt välja toodud juhtumitele, esineb korruptsiooni ka AS Liviko ja suurte kaubanduskettide kokkumängus. Juhtumi täpsem kirjeldus on esitatud lisan 6. Kokkuvõtlikult öeldes mõisteti 2016. aasta detsembris AS Liviko ning kaubandusketid Selver, Maxima, Prisma ja Rimi süüdi kartellileppes, kuna süüdistuse kohaselt sõlmis Liviko 2009. aasta suvel konkurentsi kahjustava kokkuleppe madalama hinnaklassi viina müügiks konkureerivate ettevõtjatega ning Rimi Eesti Food ASi, Maxima Eesti OÜ, Prisma Peremarket ASi ja Asiga Helter-R (Liviko...2016).

Süü tõendatamatuse tõttu mõisteti õigeks kaks isikut. Kartellileppes osalemises süüdi mõistetud said järgnevad karistused: AS Livikole mõistis kohus rahalise karistuse 1 276 000 eurot, AS Prisma Peremarket rahaline karistus 1 156 000 eurot, Rimi Eesti Food AS rahaline karistus 3 584 000 eurot, Maxima Eesti OÜ rahaline karistus 1 907 000 eurot, Selver AS rahaline karistus 2 956 000 eurot. Lisaks mõistis kohus karistused ka mitmele füüsilisele isikule. (Prokurör viib...2016; Kohtumäärus 3-1-1-38-16) Välja toodud karistustest nähtub, et kõigile süüdimõistetutele mõisteti rahaline karistus, protsentuaalne suurus ettevõtte 2009. aasta käibest. Karistuse suurus oleneb osapoole süü suurusest. Rahaline karistus tõendab veelkord asjaolu, et üheks korruptsiooniga kaasnevaks tagajärjeks on ka tegelikkuses finantskahju.

Ka see juhtum sai läbi aastate suurt meediakajastust ning kuna kohtus mõistis asjaosalised lõpuks siiski süüdi, avaldas juhtum eeldatavasti mõju ka kohtuprotsessis osalenute mainele. Võib eeldada, et juhtum mõjutas nii AS Liviko kui ka teiste

ettevõtete äriõrgustikke, äripartneritega läbisaamist, sest pidev kohtuasjade meedias käsitlemine heidab ettevõttele halba varju ning seega võivad ka ettevõtte partnerid ettevaatlikumaks muutuda. Kuna tegemist oli suuremahulise kokkuleppega, milles osalejad end ise süüdi ei tunnistanud, puudus otsene vajadus ka oma isikliku karjääri pärast muret tunda.

Järgnevalt analüüsib töö autor läbiviidud intervjuu põhjal (Konfidentsiaalne intervjuu 2016) ühes ettevõttes asetleidnud korrupsioonijuhtumeid. Üldistavalt saab öelda, et ettevõtte X näol on tegemist kinnisvara valdkonna ettevõttega, mis põhineb täielikult väliskapitalil. Paludes intervjuueeritaval hinnata skaalal 1 – 7, kui tõenäoliseks peab ta oma valdkonnas korrupsiooni, hindas ta seda 7 palliga ehk korrupsioon on väga tõenäoline. Põhjuseks toodi välja valdkonna madal palgatase ning korrupsiooni soodustav keskkond. Kõige levinumateks korrupsioonivormideks peeti altkäemaksu, onupojapoliitikat ja ametiseisundi kuritarvitamist.

Korrupsioonijuhtumi peategelaseks on ettevõtte endine tegevjuht, kes suutis mitmeid aastaid oma ainuisikulise võimu tõttu ettevõttes mitmeid korruptiivseid tegusid korda saata. Analüüsitava juhtumi puhul puututi kokku nii altkäemaksu, ametivõimu kuritarvitamise kui ka onupojapoliitika ja huvide konfliktiga. Kokkuvõtvalt öeldes sõlmiti kokkuleppeid klientide esindajatega, kes lepingu sõlmimise korral said mingi personaalse hüve osaliseks. Tööreiside nimetuse all toimusid erareisid; allhangete pakkumisi laiendati erakasutusse; oma vara renditi ettevõttele, olgugi et see polnud ettevõtlusega seotud; teenuste osutamisel eelistati oma pereliikmeid ja sõpru. Endine tegevjuht oli tekitanud enda ümber märkimisväärse sugulastest koosneva töötajate võrgustiku, kes said tavatöötajatest paremate hüvede osaliseks.

Korrupsiooniepisoodid avastati, kuna omanike soovil toimusid ümberkorraldused ja hakkas protsesside, kontrollsüsteemide muutmine – loodi tegevjuhist kõrgem ametikoht. Need toimunud muutused tõid esile mõne kahtlase avastuse ning see viis süvenenuma uurimiseni. Avastatud korrupsiooniepisoodid tõid ettevõttele mitmeid tagajärgi. Tagajärgede väljatoomisel on lähtunud viimase paari aasta jooksul avastatud korruptiivsetest tegudest.

Otseselt ettevõtte äriõrgustikud kahju ei kannatanud. Äriõrgustikud ettevõttel ei kadunud, kuid tegemist on nende jaoks suurima ohuga, sest lahtilaskmise järel asus endine juht tööle konkureerivasse ettevõttesse. Ettevõtte kliente küll rünnati, kuid märkimisväärseid klientide üleminekuid ei toimunud, endine juht sai endale arvuliselt vaid 2 – 3 klienti. Tegemist oli siiski kaalukate klientidega, mille osa käibest oli umbes 1%. Lisaks tuleb seetõttu teha oma klientidega lisatööd, tõestamaks, et ollakse hea partner. Seega nõuab see mingil määral taas ka lisakulu.

Ettevõttele kaasnesid mitmed rahalised kahjud. Osa kahjusid olid otseselt seotud korruptiivse teo toimepanemisega, teised aga nende tegevuste uurimisega, sest väljastpoolt maja telliti audit. Kuna ressursside kokkuhoidmise eesmärgil olid uurimise all vaid mõned aastad ja kindlad korruptiivsed teod, hindas nädalase uurimise põhjal audit ettevõttele tekitatud kahju suuruseks hinnanguliselt 64 000 eurot. Tegelikult kahju suurus võiks olla suurusjärgus 200 000 – 300 000 eurot. Kuna põhjalikumalt uurimise jaoks oleks kulunud tunduvalt enam ressursse ning vaatamata sellele, et tegevjuhi korruptiivsed teod oli ilmsed, jõuti advokaatidega konsulteerides otsusele mitte minna tegevjuhi vastu kohtusse, sest võiduvõimalus oleks siiski olnud väga väike. Seega loobuti ka kohtuasjadega kaasnevatest kuludest. Eelnevalt tuli samuti välja, et ettevõtte jäi ilma mõnest oma kaalukast kliendist, mis tähendab, et see mõjutas omakorda ettevõtte käivet, lisaks on vaja teha olemasolevate klientide hoidmiseks lisatööd.

Ettevõtte oma maines väga kaotanud pole, sest lugu pole avalikustatud. Siiski võib eeldada, et eelmise tegevjuhi avatud suhtlemine (rääkimine, et talle on liiga tehtud) ettevõtte praeguste klientidega, on mingil määral ka ettevõtte kuvandit mõjutanud, sest tahes-tahtmata jäävad sellised jutuajamised inimestele meelde. Ettevõttesiseselt on korruptsioonijuhtumite tõttu aga sisekliima palju muutunud. Pärast töösuhte lõpetamist ettevõtte endise tegevjuhiga, oli ettevõttes suur usalduskriis ning paljud töötajad lahkusid.

Lisaks eelnevalt välja toodud tagajärgedele ilmnes veel üks huvitav tagajärg – alata on viimaste aastate jooksul taas mõni vanade korruptsioonijuhtumitega seotud probleem üles kerkinud. Seega puudub jätkuvalt võimalus minevik seljataha jätta ning igapäevase tööga sujuvalt jätkata, töötajad on siiani kohustatud vana tegevjuhi otsuste tagajärgi likvideerima. Intervjueeritav peab seda suurimaks kahjuks, sest see põletab närve.

Siinkohal võib paralleele luua Lambsdorffiga (2007: 214 – 215), kes tõi korruptiivse teo tagajärjena välja järelmõju, mis tuleneb seotusest teise tehingupartneriga. Intervjuust ilmnenu järelmõju võib eelnevaga sarnaselt nimetada järelmõjukuks, mis tuleneb seotusest lahenda korruptiivse töötajaga seotud probleeme.

Kõikide analüüsitud juhtumite kokkuvõtteks võib öelda, et korruptsiooni ilmsikstulekuga kaasnevad finantsidega, mainega, äriõrgustikega ja isikliku karjääriga seotud tagajärjed. Intervjuu käigus jõuti veel ühe võimaliku tagajärjeni – korruptiivsete tegudega seotud olnud olukorrad annavad endast ka pärast ilmsikstulekut veel tunda. Süüdimõistva kohtuotsuse puhul tuleb arvestada rahaliste karistustega ja sellega, et mainel on must plekk. Samuti võivad eelnevast tulenevalt äripartnerid valvsamaks muutuda või edaspidi teha äri nendega, kes ärieetikast lugu peavad. Tänapäeva maailmas, kus internetist on võimalik pea kõike kergelt leida, saavad tõenäolised äripartnerid lihtsa vaevaga teada, milliste tavade järgi ettevõtte minevikus äri on ajanud ning mille vastu eksitud on.

Võrreldes neis juhtumites esinenud tagajärgi justiitsministeeriumi uuringu põhjal tõenäoliseks peetutega, ilmneb, et korruptsiooni tagajärjel on ettevõtte maine kahjustumine ja finantskahju tekkimine tõesti tõenäoline. Kuigi ei saa sajaprotsendiliselt väita, et ühe ettevõtte lõpetamise põhjuseks (teist ettevõtet võib veel ees oodata kustutamine) oli korruptsioon, võib siiski eeldada, et see avaldas ettevõtte majandustulemustele märkimisväärselt mõju. Kindlasti mõjutasid ka kohtulahendite põhjal analüüsitud juhtumid ettevõtte äriõrgustikke, kuid kuna nendega seotud tagajärgi on pelgalt meedia ja kohtulahendite põhjal keeruline hinnata, ei saa siinkohal põhjalikke järeldusi teha. Intervjuu põhjal võib aga järeldada, et äriõrgustike kaotus on ettevõtte jaoks üheks suuremaks ohuks, kuna need mõjutavad ettevõtte käivet ja mainet. Isikliku karjääri kaotust kui võimalikku korruptsioonist tulenevat tagajärge tõestab T. Eliase juhtum, kes enam Rimis ei tööta, ning ka intervjuus kirjeldatud ettevõtte endine tegevjuht, kuid vastupidise näitena on AS Haljase juhtum, kus osalised on siiani samadel positsioonidel ametis. Seega võiks järeldada, et oht töökoha kaotusele võib sõltuda sellest, kui kõrgel positsioonil süüdimõistetud töötab ning kuidas ettevõttes eetilisse äriajamisse suhtutakse. Vaatamata sellele, et intervjuust tuli välja, et korrupt-

tiivseid tegusid tegi kõrgel positsioonil olev isik – ettevõtte tegevjuht – kaotas ta oma ametikoha, sest tema ja firma väärtused ei ühtinud.

Korruptsioonijuhtumite analüüsi tulemusena selgub, et üks uuritud ettevõtetest kuulub kaubanduse valdkonda, kaks sekundaar- ja tertsiaarsektorisse. Seega leiab ka siin justkui kinnitust justiitsministeeriumi andmetest välja tulnud asjaolu, et primaarsektori ettevõtted ei pea korruptsiooni väga tõenäoliseks. Kuna ülejäänud ettevõtteid kirjeldavate karakteristikute kohta on andmed puudulikud või konfidentsiaalsed, loobutakse nende kohta järelduste tegemisest. Ühest kinnitust ei leia aga see, et kõige levinumaks korruptsioonivormiks on altkäemaks. Justiitsministeeriumi uuringu andmete põhjal peetakse kõige levinumaks huvide konflikti (20,2%), seejärel meelehead (18,5%), altkäemaksu (9,1%) ja pettust (4,3%). Kõigi nelja analüüsitud juhtumi korral oli aga tegemist altkäemaksuga, vaid ühe juhtumi puhul esines veel kokkumäng, ametivõimu kuritarvitamine, huvide konflikt ja onupojapoliitika. Seega reaalsed ja tajutud korruptsioonivormid erinevad üksteisest. Kui justiitsministeeriumi andmetel leitud altkäemaksu ja meelehea näitajad oma suure sarnasuse tõttu ühe üldise näitaja alla lisada, võiks üldistavalt öelda, et altkäemaks siiski on kõige levinum korruptsioonivorm.

Peamiste korruptsioonist tulenevate tagajärgedena nähti finantskahju, äriõrgustike kaotust, maine kahjustumist ja juhi isikliku karjääri kaotust. Ka reaalseid korruptsioonijuhtumeid analüüsides ilmnisid samad tagajärjed. Reaalsete juhtumite korral võib ühe võimaliku tagajärjena välja tuua ka ettevõtte kustutamise ning seega, et korruptiivse tegevusega seotud asjaolud võivad ka hiljem igapäevatööd häirida. Ettevõtted seisavad silmitsi kohtukulude ja trahvidega, sõltuvalt olukorrast võib ilmned ka käibe langus. Avalikkuse huvi tõttu võib korruptsioonijuhtum meediasse jõuda ning sealt edasi äripartnerite ja klientideni – ettevõtte maine halveneb ning ta võib ilma jääda oma partneritest ja klientidest. Seega saab järeldada, et korruptsiooni tajutud ja reaalsed tagajärjed ühtivad.

KOKKUVÕTE

Vaatamata sellele, et korruptsiooni defineeritakse peamiselt avalikust sektorist lähtuvalt ning äri sektorit puudutav pole saanud nii palju tähelepanu, on äri sektori korruptsiooni näol siiski tegemist ühiskonna jaoks olulise teemaga. Üldistavalt öeldes on korruptsioon igauhe probleem. See on ohuks kogu ühiskonnale – riigis olev ärikultuur on tugevasti seotud ühiskonna ja sealsete tavadega, peegeldades üldsuse poolt aktsepteeritavat. Kõige üldisemalt ehk kõiki majandussektoreid hõlmavalt saab korruptsiooni defineerida kui positsioonist tuleneva võimu ära kasutamist omakasu eesmärgil. Antud lõputööst on näha, et avaliku sektori korruptsiooni käsitlust on võimalik mingil määral üle kanda äri sektorisse, arvestades seejuures enam äri sektoris asetleidvaid tehinguid ja osapooli.

Korruptsiooni analüüsitakse agendi ja printsipaali suhtest lähtuvalt: äri sektoris on printsipaaliks see, kes delegeerib töö kellelegi, s.o näiteks osanik (või tegevjuht või mõne madalama astme juht), ja agendiks ettevõtte teine töötaja. Kuna osapoolte huvid lahknevad ja esineb informatsiooni asümmeetria, loob see võimaluse moraaliriskiks ning agendil tekib võimalus enda huvisid järgida. Eelneva teooria kriitikute meelest pole tegemist kõige õigema lähenemisega, sest alati ei saa eeldada agendi korrumpeerumist ning seda, et printsipaal kontrollib korruptsiooni. Lahendusi üritatakse leida kollektiivse tegevuse teooriast, kus peetakse oluliseks ka otsuseid grupi dünaamika kohta. Seega kui valdav enamus grupi liikmeid hakkab korruptsiooni normaalsena nägema, võidaksegi korruptsiooni tavapäraseks pidada, sest selle kontseptsiooni kohaselt mõjutab indiviidi otsuseid grupisisene usaldus ja otsuste vastuvõtmisel tuginetakse teiste käitumisele.

Korruptsiooni tekkimise põhjuseid on mitmeid ning need on seotud poliitika, bürokraatia, poliitilise arengu ja sotsiaalse ajalooaga. Organisatsioonisiselt mängib suurt rolli ettevõtte ühtsus, juhtimistavad ja sealne kultuur. Korruptiivsetel tehingutel on mitmeid avaldumisvorme, mis on üksteisega väga tihedalt seotud. Kõige levinumaks korruptsioonivormiks peetakse altkäemaksu. Korruptsiooniga on seotud mitmeid

kaudsed ja otsesed kulud ning valdavalt avaldab see ettevõtetele negatiivset mõju. Lühiajaliselt võib ettevõtte jaoks olla tegemist ka positiivsete tagajärgedega, kuid pikemas perspektiivis soodustav efekt kaob. Varasematest uuringutest tulenevalt avaldab korruptsioon näiteks negatiivset mõju ettevõtte kasvule ja tulemuslikkusele, suurendab kulusid, põhjustab klientidest või lepingutest ilmajäämist ning kahjustab ettevõtte mainet.

Korruptsioon on tavaliselt peidetud, seetõttu jääb suur osa sellest ka avalikustamata ning selle reaalne mõõtmise on keeruline. Mõõtmist raskendab asjaolu, et korruptsiooni põhjuste ja tagajärgede puhul on tegemist mõlemasuunalise põhjuslikkusega. Peamiselt lähtutakse korruptsiooni mõõtmisel tajutud korruptsioonist, mida mõõdetakse kas arvamusküsitluste või eksperthinnangute abil. Ka käesoleva magistritöö empiirilises analüüsis kasutati tajul põhinevaid näitajaid, rõhutada tuleb aga seda, et tajul põhinevad mõõdikud on kallutatud.

Analüüsi käigus tuli välja, et Eesti äriectoris tajutakse kõige levinumate korruptsioonivormidena huvide konflikti ja meelehead. Altkäemaksu peab väga levinuks vaid ligikaudu 9% küsitletutest. Analüüsi valitud juba asetleidnud korruptsioonijuhtumites esineb aga just kõige sagedamini altkäemaksu (pistise mõistest on kehtivas karistus-seadustikus loobutud). Seega ei leia otseselt töös kinnitust väide, et altkäemaks on kõige sagedamini esinev korruptsioonivorm. Erinevate korruptsioonivormide leviku analüüsi tulemusena võiks järeldada, et uuringus osalenud ei puutu oma ärivaldkonnas eriti korruptsiooniga kokku. Töö autori arvates ei pruugi tulemused aga tegelikkust õigesti peegeldada, sest kõrvutades tulemust Ernst & Youngi 2015. aasta uuringuga, kus ligikaudu 21% vastajate arvates on korruptsioon äris laialdaselt levinud, tuleb välja, et korruptsioon on ühiskonnas tunduvalt tavapärasem nähtus.

Selgitamaks välja, kas ettevõtete erinevatest karakteristikustest lähtuvalt – töötajate arv, käive, peamised turud, väliskapitali osakaal ja majandussektor – esineb tajutud korruptsioonivormide lõikes olulisi erinevusi, koostati risttabeleid ning statistiliselt oluliste erinevuste kindlakstegemiseks viidi läbi χ^2 -test. Analüüsi käigus tuli välja, et välismaistel turgudel tegutsevad ettevõtted peavad altkäemaksu mõnevõrra tavapärasemaks kui vaid koduturul tegutsevad ettevõtted. Autori arvates võib põhjus peituda asjaolus, et tegutsetakse kõrgema korruptsiooniriskiga piirkondades, mistõttu

võidakse ka altkäemaksu levikut tõenäolisemaks pidada. Lisaks selgus analüüsist, et esineb statistiliselt oluline seos ettevõtte käibe ja huvide konflikti esinemise vahel. Kuni 100 000 eurose käibega ettevõtted peavad huvide konflikti esinemist tõenäolisemaks kui need ettevõtted, mille käive ületab 500 000 euro piiri. Sisuliselt võib seda põhjendada asjaoluga, et kuni 100 000 eurose käibega ettevõtetes töötab peamiselt 2 – 4 inimest. Tavaliselt ettevõtte juht ühtlasi ka omab ettevõtet ning huvide konflikt on kerge tekkima.

Statistiliselt olulised erinevused ilmneseid meelegaheha tajumise ja ettevõtte majandus-sektori vahel. Ligikaudu 53% primaar- ja 74% tertsiarsektorisse kuulunud vastajatest ei pea meelegahead oma ärivaldkonnas tavapäraseks. Kui meelegahead peavad keskmiselt levinuks 32% hulgi- ja jaekaubandusega tegutsejatest, siis tertsiarsektoris on vaatluse all olev näitaja 12%. Primaar- ja sekundaarsektoris peab vastavalt 19% ja 17% vastanuist meelegahead väga suures ulatuses levinuks, seevastu hulgi- ja jaekaubanduses on sama näitaja 6,9%. Altkäemaksu esinemist peavad suures ulatuses tavapäraseks *circa* 12% hulgi- ja jaekaubanduse ning 3,7% tertsiarsektorisse kuuluvatest ettevõtetest. Varasematele uuringutele tuginedes peaksid kõrgema korruptsiooniriskiga olema mitmed sekundaar- ja tertsiarsektorisse kuuluvad ettevõtted, nt ehituse, veonduse ja laondusega tegelevad firmad. Analüüsitud sekundaarsektori ettevõtetest 44% kuulusid ehituse valdkonda ning kui arvestada, et meelegaheha või altkäemaksu esinemisele andsid kõrgeima hinnangu vastavalt 17,7% ja 7,4% ettevõtteist, võib korruptsiooni pidada sekundaarsektoris laialt levinuks. Analüüsi põhjal pole aga võimalik jõuda ühese järelduseni, sest tertsiarsektorisse kuuluvad meelegahead ja altkäemaksu oma sektoris tõenäoliseks ei pea. Eelnevale tuginedes võib kokkuvõtlikult järeldada, et meelegaheha ja altkäemaksu puhul sõltub hinnang selle esinemisele ettevõtte majandussektorist.

Võimalike korruptsioonist tulenevate tagajärgedena tuuakse välja finantskahju, maine, äriõrgustike ja isikliku karjääri kahjustamine. 72% vastanute arvates on peamiseks kahjaks maine kahjustamine ja 67% arvates finantskahju tekkimine. Dispersioon-analüüsi tulemusena leiti, et 50 ja enama töötajaga ettevõtted hindavad finantskahju kui korruptsioonist ilmneva kahju esinemise tõenäosust kõige vähem tõenäoliseks, s.t. väikeste ettevõtetete juhtide arvates on antud tagajärg tõenäolisem. See tulemus pole statistiliselt üldistatav, kuid on siiski kooskõlas varasemate uuringutega. Maine

kahjustumist peavad kõige tõenäolisemaks ettevõtted, mille käive on 100 001 – 500 000 eurot. Tegemist on tulemusega, mis on statistiliselt üldistatav ning kooskõlas varasemate uuringutega, sest väikesi ettevõtteid peetakse enam üksikutest projektidest sõltuvateks ning seega näevad nad korrupsioonis enda usaldusväärsusele suuremat ohtu. Väikesed ettevõtted kannavad proportsionaalselt suuremaid korrupsioonikulusid. Dispersioonanalüüsile ja Kruskal-Wallise testile tuginedes jõuti järeldusele, et primaarsektoris tegutsevad ettevõtted hindavad finantskahju ilmnemist, äriõrgustiku ja maine kahjustamist teistest sektoritest tunduvalt vähem tõenäoliseks. Ka eelnevalt jõuti järeldusele, et primaarsektori ettevõtete seas on korrupsioon vähem tõenäoline kui sekundaar- ja tertsiaarsektoris, seega võib eeldada, et nad ei näe selles suurt ohtu ka ettevõttele.

Kohtulahendite ja intervjuu analüüsi käigus jõuti järeldusele, et justiitsministeeriumi uuringus tajutud tagajärjed ühtivad reaalsega. Peale finantskahju, mainekahju, äriõrgustike kahjustamise ja isikliku karjääri kaotuse võivad korrupsiivse tegevusega seotud asjaolud ka hiljem igapäevast tööd häirida. Juhtumite põhjal on korrupsiooni tagajärjel ettevõtte finantskahju tekkimine, maine ja äriõrgustike kahjustumine tõesti tõenäoline, kuid oht isikliku karjääri kaotusele võib sõltuda korruptandi ametipositsioonist ettevõtte hierarhias ning ettevõttes valitsevast ärikultuurist. Korrupsioon tõi ettevõtetele kaasa mitmesuguseid rahalisi kulusid, tasuta tuli nii trahve kui ka kohtukuluseid. Justiitsministeeriumi andmete põhjal osutus kõige tõenäolisemaks tagajärg, mis oli seotud maine kahjustamisega, kuid intervjuu põhjal võiks oluliseks pidada ka äriõrgustike kaotust. Seda seetõttu, kuna võimalikud tagajärjed on omavahel tihedalt seotud. Korrupsioonijuhtumi avalikustamise tagajärjel kannatab ettevõtte maine, mis omakorda võib viia äriõrgustike kahjustamiseni ning see võib mõjutada ettevõtte majandusnäitajaid.

Autori arvates oleks võimalik tööd veel edasi arendada, kui kaasata analüüsi enam äri sektorit puudutavaid korrupsioonijuhtumeid. See võimaldaks ilmnevaid tagajärgi põhjalikumalt uurida. Kuna aga sobilikke juhtumeid on vähe, võiks mõelda selliste juhtumite kaasamisele, kus üheks osapooliks on avalik sektor. Sellisel juhul poleks küll tegemist pelgalt äri sektori korrupsiooniga, kuid loodav edasiarendus võiks veelgi ilmekamalt kirjeldada korrupsiooni tagajärgi ning ütlasi tõsta ettevõtjate teadlikkust.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Abed, G. T., Gupta, S.** The economics of corruption: An overview. – Governance, Corruption, & Economic Performance. Abed, G.T., Gupta, S. (Ed.). Washington D.C: International Monetary Fund, 2002, pp 3 – 13.
URL: <http://www.imf.org/external/pubs/nft/2002/govern/index.htm#chp1>
2. **Aldrighi, D., M.** Corruption inside the enterprise: corporate fraud and conflict of interest. Global Corruption Report 2009. Corruption and the Private Sector. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, pp. 13 – 19. URL: https://issuu.com/transparencyinternational/docs/global_corruption_report_2009?backgroundColor=
3. **Anand, V., Ashforth, E., Mahendra, J.** Business as usual: The acceptance and perpetuation of corruption in organizations. The Academy of Management Executive, 2004, Vol. 18, No. 2, pp. 39 – 53. URL: http://actoolkit.unprme.org/wp-content/resourcepdf/anand_et_al._ame_2004.pdf
4. **Argandoña, A.** Corruption: the corporate perspective. Business Ethics: A European Review, 2001, Vol. 10, No. 2, pp. 163 – 175. DOI: 10.1111/1467-8608.t01-1-00227.
5. **Argandoña, A.** Private-to-private corruption. Journal of Business Ethics, 2003, Vol. 47, No. 3, pp. 253 – 267.
URL: <http://www.globalsepri.org/UploadPhotos/2008912193231406.pdf>
6. **Ashforth, B., E., Gioia, D., A., Robinson, S., L., Trevino, L., K.** Re-viewing organizational corruption. Academy of Management Review, 2008, Vol. 33, No. 3, pp. 670 – 684. DOI: 10.5465/AMR.2008.32465714.
7. **Aterido, R., Hallward-Dreimeier, M., Pagés, C.** Investment climate and employment growth: the impact of access to finance, corruption and regulations across firms. RES Working Paper 4559, Inter-American Development Bank, 2007, 44p. URL: <http://www6.iadb.org/res/publications/pubfiles/pubWP-626.pdf>
8. **Baker, W., Faulkner, R.** The social organization of conspiracy. – American Sociological Review, 1993, Vol. 58, pp. 837 – 860. Viidatud **Pinto, J., Leana, C.,**

- R., Pil, F., K.** Corrupt Organizations or Organizations of Corrupt Individuals? Two Types of Organization-Level Corruption. – *The Academy of Management Review*, 2008, Vol. 33, No. 3, pp. 685 – 709.
9. **Blackburn, K., Forgues-Puccio, G. F.** Why is corruption less harmful in some countries than in others? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2009, Vol. 72, No. 3, pp. 797 – 810. DOI: 10.1016/j.jebo.2009.08.009.
  10. **Bray, J.** Facing up to corruption. A practical business guide. London: Control Risks, 2007, 88p.
[<http://www.giaccentre.org/documents/CONTROLRISKS.CORRUPTIONGUIDE.pdf>].
  11. **Byrne, E.** Definitions and Types of Corruption. 31 July 2009.
[<http://elaine.ie/2009/07/31/definitions-and-types-of-corruption/>]. 18.09.2016.
  12. **Chaudhry, R.** Transparency. The Third Trait of Exceptional Leadership. – *Quest for Exceptional Leadership: Mirage to Reality*. New Delhi, Thousand Oaks, London, Singapore: SAGE Publications, 2011, pp. 207 – 218.
  13. Corporate misconduct – individual consequences. Global enforcement focuses the spotlight on executive integrity. 14th Global Fraud Survey. Ernst & Young, 2016, 48p.
[[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-fraud-survey-2016/\\$File/ey-global-fraud-survey-final.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-global-fraud-survey-2016/$File/ey-global-fraud-survey-final.pdf)]. 20.04.2016.
  14. Corruption measurement and assessments. The Global Portal on Anti-Corruption.
[<http://www.anti-corruption.org/index.php/en/themes/corruption-measurement-anti-corruption-monitoring/corruption-measurement-and-assessments>]. 23.10.2015.
  15. **Cuervo-Cazurra, A.** Corruption in international business. *Journal of World Business*, 2016, Vol. 51, No. 1, pp. 35 – 49.
URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jwb.2015.08.015>
  16. **De Rosa, D.; Gooroochurn, N., Görg, H.** Corruption and Productivity. Firm-level Evidence from the BEEPS Survey. Policy Research Working Paper 5348, 2010, 46p.
URL:<http://documents.worldbank.org/curated/en/281701468251373866/pdf/WPS5348.pdf>

17. **Dimant, E.** The Nature of Corruption: An Interdisciplinary Perspective. Economics Discussion Papers, Kiel Institute for the World Economy, 2013, No 2013-59, 63p. [http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2013-59].
18. Economic crime: people, culture and controls. The 4th biennial Global Economic Crime Survey. PricewaterhouseCoopers, 2007, 43p. [https://www.pwc.be/en/dispute-analysis-and-investigation/pwc-2007gecs-pwc-07.pdf]. 15.03.2016.
19. Ettevõtjate roll võitluses rahvusvahelise korrupsiooniga. Infoleht ettevõtjatele. Korrupsioon.ee, 3 lk. [http://www.korrupsioon.ee/sites/www.korrupsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/infoleht_ettevotjatele_korrupsiooniga_voitluseks.pdf]. 28.02.2016.
20. **Eicher, S.** When Shareholders Lose (or Win) through Corruption. – Corruption in International Business. The Challenge of Cultural and Legal Diversity. Eicher, S. (Ed). Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009a, pp. 31 – 46.
21. **Eicher, S.** Introduction: What Corruption is and Why it Matters. – Corruption in International Business. The Challenge of Cultural and Legal Diversity. Eicher, S. (Ed). Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2009b, pp. 1 – 14.
22. **Eisenhardt, K., M.** Control: Organizational and Economic Approaches. Management Science, 1985, Vol. 31, No. 2, pp. 134 – 149. URL: http://business.illinois.edu/josephm/BA549_Fall%202012/Session%205/5_Eisenhardt%20(1985).pdf
23. Finding the right measurement for corruption. Transparency International, 2011. [http://www.transparency.org/news/feature/finding_the_right_measurement_for_corruption]. 01.12.2015.
24. **Forgues-Puccio, G., F.** Corruption and the Private Sector: A review of issues. Oxford Policy Management, 2013, 23p. URL: http://www.businessenvironment.org/dyn/be/docs/262/corruption_and_the_private_sector_eps_peaks_2013.pdf
25. **Frankfort-Nachmias, C., Leon-Guerrero, A.** The Chi-Square Test and Measures of Association. – Social Statistics for a Diverse Society. SAGE Publications, 2011, pp. 338 – 364.

26. Fraud and corruption – the easy option for growth? Europe, Middle East, India and Africa Fraud Survey 2015. Ernst & Young, 2015, 25p. [[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-emeia-fraud-survey/\\$FILE/ey-emeia-fraud-survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-emeia-fraud-survey/$FILE/ey-emeia-fraud-survey.pdf)]. 13.04.2016.
27. **Goel, R., K., Budak, J., Rajh, E.** Private sector bribery and effectiveness of anti-corruption polices. Applied Economics Letters, 2015, Vol. 22, No. 10, pp. 759 – 766. DOI: 10.1080/13504851.2014.975326.
28. **Gopinath, C.** Recognizing and Justifying Private Corruption. Journal of Business Ethics, 2008, Vol. 82, No. 3, pp. 747 – 754. DOI: 10.1007/s10551-007-9589-8.
29. **Hamra, W.** Bribery in International Business Transactions and the OECD Convention: Benefits and Limitations. Business Economics, 2000, Vol. 35, No. 4, pp. 33 – 46.
30. Harju maakohus mõistis täna Rimi endise projektijuhi Tiit Eliase süüdi pistise võtmises. – Eesti Rahvusringhäälingu uudised, 3. juuni 2014. [<http://uudised.err.ee/v/eesti/4480a588-f7ad-427c-8cd1-61d0144491ef>]. 15.05.2016.
31. Helping Countries Combat Corruption. The Role of the World Bank. The World Bank, 1997, 69p. URL: <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corruptn/corrptn.pdf>
32. **Herrera, A., M., Lijane, L., Rodriguez, P.** Bribery and the nature of corruption. Unpublished manuscript, Michigan State University, The World Bank and the University of Virginia, 2007, 52p. URL: https://www.researchgate.net/publication/228816628_Bribery_and_the_nature_of_corruption
33. How do you define corruption? Transparency International. [<http://www.transparency.org/what-is-corruption/#define>]. 06.02.2016.
34. **Huisman, W., Erp, J., Vande Walle, G., Beckers, J.** Criminology and white-collar crime in Europe. – The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe. London and New York: Routledge, 2015, pp. 1 – 21.
35. Hulgifirma astub pistisekahtluse tõttu kohtu ette. – Eesti Päevalehe digileht, 3. august 2013. [<http://epl.delfi.ee/news/eesti/hulgifirma-astub-pistisekahtluse-tottu-kohtu-ette?id=66535898>]. 15.05.2016.

36. **Jain, A., K.** Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 2001, Vol. 15, No. 1, pp. 71 – 121. DOI: 10.1111/1467-6419.00133.
37. **Jensen. N., M., Li, Q., Rahman, A.** Understanding corruption and firm responses in cross-national firm-level surveys. – *Journal of International Business Studies*, 2010, Vol. 41, pp. 1481 – 1504. DOI: 10.1057/jibs.2010.8.
38. **Karmann, T., Mauer, R., Flatten, T., C., Brettel, M.** Entrepreneurial Orientation and Corruption. *Journal of Business Ethics*, 2016, Vol. 133, No. 2, pp. 223 – 234. DOI: 10.1007/s10551-014-2305-6.
39. **Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M.** Measuring Corruption: Myths and Realities. The World Bank: 2006, 7 p.
[<http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/corecourse2007/Myths.pdf>].
27.11.2015.
40. **Klitgaard, R.** International Cooperation Against Corruption. – *Finance & Development*, 1998, Vol. 35, No.1, 4p. URL:
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1998/03/pdf/klitgaar.pdf>
41. Kohtuasi number 3-1-1-52-14. Riigikohus.
[<http://www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=222576363>]. 15.05.2016.
42. Kohtulahendid. Politsei- ja Piirivalveamet.
[<https://www.politsei.ee/et/nouanded/korruptsioon/kohtulahendid.dot>]. 15.05.2016.
43. Kohtumäärus 3-1-1-38-16. Riigikohus, 20. juuni 2016.
[<http://www.nc.ee/?id=11&tekst=222581264>]
44. Kohtuotsus kriminaalasjas number 1-11-5367. Pärnu Maakohus, 2012, 9 lk.
45. Kohtuotsus kriminaalasjas number 1-11-5367. Tallinna Ringkonnakohus, 2013, 16 lk.
46. Kohus mõistis süüdi mahla läbimüügilt pistist pakkunud Haljase. - Eesti raamatupidamis- ja maksuinfoportaal, 27. august 2013.
[<http://www.rmp.ee/uudised/kohtulahendid/kohus-moistis-suudi-mahla-labimuugilt-pistist-pakkunud-haljase-2013-08-27>]. 15.05.2016.
47. Konfidentsiaalne intervjuu. Autori intervjuu. Helisalvestis. Tallinn, 9. november 2016.
48. Konsolideeritud majandusaasta aruanne. Haljas AS. Äripäeva Infopank, 2013, 35 lk.

49. Korruptsioon Eestis: kolme sihtrühma uuring 2010. Koostajad M.-L. Sööt, K. Vajakas. Tallinn: Justiitsministeerium, 2010, 68 lk. URL:
http://www.korruptsioon.ee/sites/www.korruptsioon.ee/files/elfinder/dokumendid/korruptsioon_eestis_kolme_sihtruhma_uuring_2010._justiitsministeerium_ja_tartu_uliikool.pdf
50. Korruptsioonitajumise indeksist. Transparency International.
 [www.transparency.ee%2Fcm%2Ffiles%2Fisad%2Fkorruptsioonitajumise_indeks2_0.doc&usg=AFQjCNEAN5NbTRI5lzA5_-3DrbVdWcSqlw&sig2=OUX7bmWlaNBOu8zj4FCj2Q]. 23.10.2015.
51. **Kruusmaa, K.-C.** Korruptsioon. – Kuritegevus Eestis 2015. Kriminaalpoliitika uuringud. Tallinn: Justiitsministeerium, 2016, lk 72 – 75.
 [http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2015.pdf]. 13.04.2016.
52. **Lambsdorff, J., G.** The Institutional Economics of Corruption and Reform. Theory, Evidence and Policy. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 286p.
53. Liviko ja suured kaubandusketid kartellis süüdi. – Äripäev, 15. detsember 2016.
 [http://www.aripaev.ee/uudised/2016/12/15/liviko-ja-suured-kaubandusketid-kartellis-suudi]. 28.12.2016
54. **Lucas, V., Gutmann, J.** Unbundling Private- and Public-Sector Corruption: Insights Based on Two New Indicators. 2015, 25p.
 [http://ssrn.com/abstract=2544679]. 15.02.2016.
55. **Mahagaonkar, P.** Corruption and innovation: a grease or sand relationship? Economics Research Paper No. 2008-017, Max Planck Institute of Economics, 2008, 24p. URL:
<https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/25713/1/560547560.PDF>
56. Mahla läbimüügilt pistise pakkujad mõisteti süüdi. – Postimees, 27. august 2013.
 [http://www.postimees.ee/1361604/mahla-labimuugilt-pistise-pakkujad-moisteti-suudi]. 15.05.2016.
57. Majandusaasta aruanne. Eliti Consult OÜ. Äripäeva Infopank, 2012, 13 lk.
58. Majandusaasta aruanne. Noricus OÜ. Äripäeva Infopank, 2009, 17 lk.
59. Majandusaasta aruanne. Oma Ehitaja AS. Äripäeva Infopank, 2013, 41 lk.

60. **Marquette, H., Peiffer, C.** Collective Action and Systemic Corruption. Anti-Corruption Resource Centre, 2015, Research Paper 32, 17p. URL: <http://publications.dlprog.org/CorruptionandCollectiveAction.pdf>
61. **Martini, M.** Regulating private-to-private corruption. Transparency International, Anti-corruption helpdesk, 2014, 9p. URL: http://www.transparency.org/files/content/corruptionqas/Regulating_private_to_private_corruption_2014.pdf
62. **Mereste, U.** Majandusleksikon II N-Y. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda. 2003, 604 lk.
63. Noricus OÜ. E-krediidiinfo.
[<https://www.e-krediidiinfo.ee/11030990-NORICUS%20O%C3%9C>]. 17.04.2016.
64. Noricus OÜ. Üldinfo. Äripäeva Infopank.
[<https://infopank.ee/ettevote/176468/noricus>]. 17.04.2016.
65. **Persson, A., Rothstein, B., Teorell, J.** Why Anticorruption Reforms Fail – Systemic Corruption as a Collective Action Problem. Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions, 2013, Vol. 26, No. 3, pp. 449 – 471. DOI: 10.1111/j.1468-0491.2012.01604.x.
66. **Pinto, J., Leana, C., R., Pil, F., K.** Corrupt Organizations or Organizations of Corrupt Individuals? Two Types of Organization-Level Corruption. – The Academy of Management Review, 2008, Vol. 33, No. 3, pp. 685 – 709. URL: <http://www2.pitt.edu/~fritspil/pinto%20leana%20pil.pdf>
67. Prokurör ei leppinud ärimehhe õigeksmõistmisega pistise küsimises. – Pärnu Postimees, 3. veebruar 2013. [<http://parnu.postimees.ee/1125362/com/prokuror-ei-leppinud-arimehe-oigeksmoistmisega-pistise-kusimises/acts.php?>]. 17.04.2016.
68. Prokurör viib Liviko kartellileppe süüasja Riigikohtusse. – Raamatupidamisuudised, 20. jaanuar 2016. [<http://rup.ee/uudised/oigus/prokuror-viib-liviko-kartellileppe-suuasja-riigikohtusse>]. 28.12.2016.
69. **Redwitz, C.** Definition zentraler Begriffe im Themenfeld Korruption. – Korruption als wirtschaftliche Handlung. Ziele und Auswirkungen von Korruption in der Zusammenarbeit von Unternehmen und Behörden. Wiesbaden, 2014, S. 7 – 34.

70. Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse. 2016 Global Fraud Survey. Association of Certified Fraud Examiners, 2016, 92p. [<https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfe-public/2016-report-to-the-nations.pdf>]. 28.09.2016.
71. Rimi endine projektijuht jäi kuriteos süüdi. – Äripäeva portaal Kaubandus.ee, 30. juuli 2015. [<http://www.kaubandus.ee/uudised/2015/07/30/rimi-endine-projektijuht-jai-kuriteos-suudi>]. 15.05.2016.
72. Rimi jätkab vaidlust Tiit Eliase pistisejuhtumi uueks läbivaatamiseks. – Pealinn.ee, 3. detsember 2014. [<http://www.pealinn.ee/koik-uudised/rimi-jatkab-vaidlust-tiit-elias-pistisejuhtumi-uueks-labivaatamiseks-n26661>]. 15.05.2016.
73. **Rose-Ackerman, S.** International Handbook on the Economics of Corruption. Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 2006, 615p.
74. **Sandholtz, W., Koetzle, W.** Accounting for Corruption: Economic Structure, Democracy, and Trade. International Studies Quarterly, 2000, Vol. 44, No. 1, pp. 31 – 50.
75. **Salu, M.** Pärnu ärimees jäi süüdi suures pistiseasjas. – Postimees, Majandus 24, 24. jaanuar 2014. [<http://majandus24.postimees.ee/2672362/parnu-arimees-jai-suudi-suures-pistiseasjas>]. 17.04.2016.
76. **Seker, M., Yang, J., S.** How Bribery Distorts Firm Growth. Differences by Firm Attributes. Policy Research Working Paper 6046, 2012, 42p. URL:<http://documents.worldbank.org/curated/en/595351468323729240/pdf/WPS6046.pdf>
77. **Senior, I.** Corruption, the Government and Private Sector: Why It Matters and What Can Be Done. Economic Affairs, 2004, Vol. 22, No. 2, pp. 22–29.
78. **Søreide, T.** Drivers of Corruption: A Brief Review. World Bank Studies. Washington, DC: World Bank, 2014, 80p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/20457/916420PUB0Box30UBLIC009781464804014.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
79. **Stephenson, M.** Klitgaard's Misleading „Corruption Formula“. The Global Anticorruption Blog, 2014. [<https://globalanticorruptionblog.com/2014/05/27/klitgaards-misleading-corruption-formula/>]. 13.04.2016.

80. **Sullivan, J., D.** The Moral Compass of Companies: Business Ethics and Corporate Governance as Anti-Corruption Tools. Global Corporate Governance Forum. Focus 7. Washington, DC: The International Finance Corporation, 2009, 55p.
[http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/3a387c8048a7e613a4bfe76060ad5911/Focus_7_AntiCorruption.pdf?MOD=AJPERES]. 28.08.2016.
81. **Tanzi, V.** Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. – Working Paper of the International Monetary Fund, 1998, No 63, 39p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf>
82. **Transparency International.** The scale and challenge of private sector corruption. – Global Corruption Report 2009. Zinnbauer, D., Dobson, R., Despota, K. (Ed). New York: Cambridge University Press, 2009, pp. 3 – 10. URL: <https://transparency.hu/wp-content/uploads/2009/09/Global-Corruption-Report-2009-final-eng.pdf>
83. **Treisman, D.** The Causes of Corruption. A Cross-National Study. – Journal of Public Economics, 2000, Vol. 76, No. 3, pp. 399 – 457. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.335.8783&rep=rep1&type=pdf>
84. **Tuulik, M.-E.** Emor uurib korruptsiooni erasektoris. Justiitsministeerium. [<http://www.just.ee/et/uudised/emor-uurib-korruptsiooni-erasektoris>]. 22.10.2015.
85. **Vargas-Hernández, J., G.** The Multiple Faces of Corruption: Typology, Forms and Levels. Contemporary Legal & Economic Issues, 2011, Vol. 3, pp. 269 – 290.
86. What is Corruption? Business Anti-Corruption Portal. [<http://www.business-anti-corruption.com/about/what-is-corruption.aspx>]. 22.10.2015.
87. What is Fraud and Corruption? The World Bank. [<http://www.worldbank.org/en/about/unit/integrity-vice-presidency/what-is-fraud-and-corruption>]. 05.02.2016.
88. Äriühingu kustutamise teade. Tartu Maakohus, 17.09.2016. [<https://www.ametlikudteadaanded.ee/ee/Tartu%20Maakohtu%20registriosakond/ariregister/ay-kustutamishoiatus/2016/9/17/1011265>]. 25.09.2016.
89. Ühiskond ja korruptsioon. Valik artikleid ja ettekandeid. Jaan Tõnissoni Instituut. Tallinn, 1998, 101 lk.

90. Ülisuure pistisevõtmise eest tingimisi vangi. – Postimees, Majandus 24, 31. mai 2014.

[<http://majandus24.postimees.ee/2812414/ulisuure-pistisevotmise-eest-tingimisi-vangi>]. 15.05.2016.

LISAD

Lisa 1. Justiitsministeeriumi uuringust analüüsi valitud küsimused

Kui tavaline on järgnev situatsioon Teie ärivaldkonnas? Vastus skaalal 1 – 7, kus 1 tähendab, et peaaegu üldse mitte levinud ning 7, et väga suures ulatuses levinud.

1. Klient tellib vahendavalt ettevõttelt teenust ning see ettevõtte ei soovita mitte kõige paremat ja soodsamat pakkumist, vaid kasutab firma X teenust, kes omakorda premeerib vahendusettevõtet 10%-ga müügist.
2. Ettevõtte töötaja, kes on vastutav kaupade ja teenuste hankimise või ostmise eest, esitab tellimuse lähedasele sõbrale või sugulasele arvestamata nende konkurente, olgugi et tehing pole ettevõtte jaoks tulus ning kasu saavad vaid sõbrad või sugulased.
3. Ettevõtte töötaja, kes on vastutav hangete või ostude eest, annab tellimuse kindlale allhankijale ning vastutasuks saab kas 5% sularahas või mõne muu soodustuse.
4. Ettevõtte töötaja, kes on vastutav varude juhtimise eest, teeb fiktiivseid kontokandeid, s.t kaubad pole tegelikult ladustatud, vaid töötaja poolt edasimüüdnud.

Kui tõenäoline on järgneva kahju ilmnemine? Vastus skaalal 1 – 7, kus 1 tähendab, et väga väike tõenäosus ja 7, et väga suur tõenäosus.

5. Ettevõtte finantskahju või turuvõimaluste kaotus (nt hanked jne).
6. Ettevõtte äriõrgustike kaotus.
7. Ettevõtte maine kahjustamine.
8. Juhi isikliku karjääri kaotus.

Lisaks kasutatakse küsimusi, mis puudutasid intervjueeritava positsiooni, ettevõtte majandussektorit, käivet, töötajate arvu, väliskapitali osakaalu ja peamisi tegutsemis- turge.

Lisa 2. Intervjuu küsimused

Ettevõtte karakteristikud: valdkond, käive, töötajate arv, väliskapitali osakaal.

1. Kui tõenäoliseks peate oma valdkonnas korruptsiooni?
2. Millist korruptsioonivormi peate valdkonnas kõige levinumaks?
3. Millise korruptsioonivormiga puutusite ettevõttes kokku?
4. Palun kirjeldage asetleidnud juhtumit.
5. Kuidas jõuti teo avastamiseni?
6. Millised olid juhtumi tagajärjed teo toimepanijale, ettevõttele, teistele asjaosalistele?
Tagajärgede väljatoomisel võiks lähtuda järgnevatest aspektidest:
  - finantskahju,
  - äriühingustike kaotus,
  - maine kaotus,
  - juhi isikliku karjääri kaotus.
7. Milliseid meetodeid rakendate, et tulevikus sarnaseid olukordi vältida?

Lisa 3. AS Haljase korruptsioonijuhtumi kirjeldus

AS Haljase näol on tegemist taasiseseisvunud Eesti ühe esimese ettevõttega (Hulgifirma...2016). Haljase juhtkond tegi Eesti ühe suurima kaubandusketi ostujuhile ettepaneku, et ostujuht saab iga kuu kindla rahasumma, kui ta loobub neilt kaupluseketis müüdavatele mittealkohoolsetele jookidele täiendava soodustuse nõudmisest. Ostujuht oleks teeninud iga müüdü kaubaühiku pealt 0,5 – 1 euro senti, mis oleks ostujuhile toonud pikemas perspektiivis sisse tuhandeid eurosid. (Mahla...2016) Ostujuht, kellele selline pakkumine tehti, pöördus oma tööandja poole, kes teatas juhtumist politseile. Seejärel hakkas keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo hankima tõendeid: salajased telefonikõnede salvestised, korraldati läbiotsimisi, mille käigus leiti märkmik koos toimunud kohtumise märkmetega. Selle kõige tulemusena esitati Haljasele ning selle kahele juhtivtöötajale süüdistus pistise lubamise katses. Ettevõtte ärisaladuste kaitseks kuulutati protsess kinniseks. (Hulgifirma...2016)

Lisa 4. Noricus OÜ korrupsioonijuhtumi kirjeldus

Noricus OÜ näol oli tegemist 2004. aastal asutatud ettevõttega, mis kuulus ehituse ja ehitusmaterjalide tootmise sektorisse ning mille põhikirjajärgseks tegevusalaks oli hoonestusprojektide arendus (Noricus OÜ Üldinfo 2016). Ajal, mil korruptiivne tegu toime pandi, kuulusid ettevõtte juhatusse A. Peks ja Ü. Tikerpuu. Kohtuotsusest (kriminaalasi 1-11-5367) võib välja lugeda, et Ü. Tikerpuule esitati süüdistus, et ajal (12.07.2005 – 19.05.2010), mil ta oli OÜ Noricuse juhatuse liige ja ühtlasi ametisik, kes juhtis eraõiguslikku juriidilist isikut ning kellele oli pandud nii haldamis-, järelevalve-, juhtimis- kui ka varaliste väärtuste liikumist korraldavad ülesanded, võttis juriidilise isiku majandustegevuse käigus pistist. Juhatuse liikmed korraldasid koos Vana-Pärnu kaubanduskeskuse ehitamist ja rentimist, seda rahastas OÜ B. 13.08.2008 arutati AS Oma Ehitaja projektijuhi R.Figa selle üle, et AS Oma Ehitaja saab Vana-Pärnu kaubanduskeskuse (Läänevärava nimelist) ehituse ja töövõtulepingu tingimusel, et nii Tikerpuu kui Peks saavad vastutasuna AS Oma Ehitaja kaudu 10 miljoni krooni (ca 640 000 euro) väärtuses vara, mille summa lisatakse ettevõttega sõlmitavale 173 miljoni krooni (ca 11 miljoni euro) suurusele ehituslepingule. 173 miljoni krooni (ca 11 miljoni euro) näol oli tegemist kalleima hinnapakkumisega. 14.03.2008 teavitas R.F. oma nõusolekust AS O juhatuse liiget K. Fridolini, kes kiitis selle heaks ja allkirjastas ettevõtte huvides tegutsedes OÜ Noricuse ja AS Oma Ehitaja vahelise töövõtulepingu. Tikerpuu poolt töövõtulepingu sõlmimisega pädevuse piire ei ületatud, seega oli tegemist õiguspärase teoga, kuigi seda tehti vaid juhatusele lubatud 10 miljoni krooni (ca 640 000 euro) suuruse tasu tõttu. Kuna isikud olid üksmeelel, et 10 miljoni (ca 640 000 euro) eest vara andmine AS Oma Ehitaja poolt oli tasuks teo eest, mis tehti OÜ Noricuse majandustegevuses kooskõlas seadusega. Tikerpuule esitati süüdistus selles, et ta nõustus ametiisikuna suures ulatuses vara vastuvõtmisega vaevatasuks selle eest, et koos Peksigi pannakse ametiseisundit kasutades toime seadusega lubatud tegu. (Kohtuotsus kriminaalasjas...2012: 1 – 2; Kohtuotsus kriminaalasjas... 2013: 3 – 5; Prokurör... 2013)

Lisa 5. T. Eliase, Eliti Consult ja Rimi Eesti Food ASi korrupsioonijuhtumi kirjeldus

2014. aastal äri sektori suurima korrupsiooniloo peategelaseks tituleeritud T. Elias oli korruptiivset tegu toime pannes Rimi kinnisvaraosakonna projektijuht. Eliase tööks oli

tellida Rimi arendusprojektide jaoks vajalikke töid ja teenuseid, koordineerida töid, teostada järelvalvet ja võtta vastu tehtud tööd (Rimi jätkab...2016). T. Elias eelistas töövõtjatena kindlaid äriühinguid või said nad tööde tegemisel ja vastuvõtmisel erikohtlemise osalisteks, vastutasuna sai Elias aastail 2012 – 2013 umbes 530 000 eurot pistist (Rimi endine...2016). Väljastatud fiktiivsete arvete alusel tehti T. Eliase ettevõttele Eliti Consult OÜ kokku 78 pangapälekannet, mille kogusumma oli 520 668 eurot (Kohtuasi...2016). Äriühingud kandsid neile väljastatud fiktiivsete arvete alusel pistiseraha Eliase firma Eliti Consult OÜ kontole. Pistise maksmisega oli 2014. aasta juunis esitatud kahtlustus viiele juriidilisele ja kaheksale füüsilisele isikule. (Harju... 2016) Eliase kuritegudele sai Rimi ise jälile ning pöördus politseisse, nõudes Eliaselt välja enam kui 612 000 eurot kahju (Ülisuure... 2016).

Lisa 6. Liviko korruptsioonijuhtumi kirjeldus

AS Liviko ning Rimi Eesti Food ASi, Maxima Eesti OÜ, Prisma Peremarket ASi ja Asiga Helter-R mõisteti süüdi 2009. aasta juunis ja juulis konkurentsi kahjustava kokkuleppe sõlmimises. Kokku lepiti selles, et madalama hinnaklassi viina müügiks konkureerivate 40% alkoholisisaldusega 0,5-liitrine ASi Liviko ja temaga konkureerivate äriühingute Altia Eesti ASi ja Liiwi Heliis ASi tarnitavate madalama hinnaklassi klaastaras viina jaehind tõstetakse 63,50 kroonile (4,06 eurole). Ettevõtetele määrati karistus sõltuvalt sellest, kui suurt süüd neil nähti. Mõistetud rahaline karistus määrati ettevõtte 2009. aasta käibe alusel: Liviko karistusmääraks oli 1,5%, Maxima karistus 0,75% ning teistel juriidilistel isikutel 1% aastakäibest. (Liviko ja ...2016; Prokurör viib...2016; Kohtumäärus 3-1-1-38-16)

SUMMARY

BUSINESS SECTOR CORRUPTION IN ESTONIA

Kätlyn Jürgenson

„Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely.“ (Sir John Dalberg-Acton)

Corruption is nothing new to this world, having existed for centuries. Tanzi (1998: 4) says in his article that two thousand years ago the prime minister to the king of India debated on this very subject in his book. Furthermore, Dante placed all bribe givers in hell, thus showing contempt towards corrupt behaviour. In addition to the previous examples, corruption is also a theme in several plays written by Shakespeare. Despite having existed for centuries, studies on corruption have up until the 1980s mainly been in the field of sociology, political science, history, public administration and criminal justice, later it has seen interest from economists as well. The reason behind the interest of economists, was the increasingly apparent connection between corruption and economic results, thus leading to a sudden rise in academic literature on the subject, from the 1990s onwards (Abed, Gupta 2002: 3).

This master's thesis examines corruption in the business sector, focusing in its empirical part on Estonia. Since the business sector is a profit oriented economic sector, while also being a part of the private sector (Mereste 2003: 570), corruption in the private sector can be carried over to the business sector. Thus the term business sector is used in the paper from this point on. Past research has mostly focused of public sector corruption and business sector corruption has been secondary in terms of priority, leading to lack of awareness concerning issues surrounding corruption in the business sector. Proof of this is indicated by the fact that only a handful of business sector corruption cases have come to light in Estonia. One of the reasons behind such a low number of cases is the lack of a single interpretation, making it difficult to define and

prove such cases. This topics rise in importance can be inferred from actions taken by the Ministry of Justice, such as the topic of business sector corruption being included in the Governments Anti-Corruption Strategy 2013 – 2020 (Altkäemaksu... 2014). In addition, a project called “Reducing corruption: Focusing on Private Sector Corruption”, which should raise awareness of entrepreneurs concerning corruption and help shape anti-corruption policy, was started in 2014 (Projekt...2015).

The topicality of business sector corruption is proved by the fact that before 2015, there were no penal provisions regarding business sector corruption in the Estonian Penal Code, which led to criminal cases being resolved by general bribery sections (Korruptsioon... 2015). Based on the aforementioned, one can conclude that business sector corruption is an important issue that should also warrant attention in the future. It is essential to raise awareness of entrepreneurs regarding corruption and give them guidelines to effectively combat corruption.

The aim of this master’s thesis is to identify regularities between the perceived spread of corruption and the actual spread of corruption, as well as between perceived and actual consequences.

To achieve this, the following research tasks were formed:

- clarify the concept of corruption in the business sector;
- give an overview of various forms of corruption;
- study the consequences of corruption based on earlier research;
- study the spread of corruption in the business sector in Estonia and the connection between perceived consequences of corruption and characteristics of organizations (turnover, main field of activity, share of foreign capital and number of employees);
- analyse occurred corruption cases in the Estonian business sector, including the concurrence of perceived and actual consequences.

In order to gain an overview of the concept of corruption and its possible consequences, the theoretical part of the thesis is based on the works of different authors, such as: A. Argandoña, V. Tanzi, C. Gopinath, R. Klitgaard, as well as materials from Transparency International. Due to the lack of material concerning

business sector corruption, most of the materials used deal with public sector corruption. However, those can still be crossed over to the concept of business sector corruption. In addition, the author became familiar with earlier studies dealing with corruption, for example Bray 2007, De Rosa et al 2010, Seker & Yang 2012, Forgues-Puccio 2013.

The data used in the empiric part of the thesis are taken from a studied ordered by the Ministry of Justice in august of 2015, which involved asking entrepreneurs about their experiences with situations regarding corruption and they were asked to evaluate the spread of corruption as well as the effectiveness of countermeasures to combat corruption. Since the indicators in the previous study are based on perception, they may not be in accordance with reality, thus additional analysis of corruption cases in the business sector is conducted, in order to provide real world examples of consequences. Besides the previously mentioned study, court decisions concerning corruption crimes handled by the Corruption Crime Bureau, available on Riigi Teataja and Police and Border Guard Board websites, were used. In order to study the consequences caused by corruption, an interview with a director of a business in the business sector was conducted in addition to analysing court decisions. However, since studying business sector corruption is a fairly new concept and solely proving its existence is difficult, one can assume that the number of corruption cases might be much higher. First of all, people involved may not fully understand if it really is business sector corruption and secondly, the parties involved may not want to publicly admit to it. Thus, lack of data is sometimes inevitable.

Considering that previously the focus has mainly been on corruption in the public sector and not the business sector, the latter not scrutinised publicly, this master's thesis provides interesting reading to those who would like to have an overview of business sector corruption. Simultaneously this thesis also helps raise awareness among business sector companies, resulting in being able to better resolve situations dealing with corruption. It also helps prevent consequences of such situations, thus improving overall culture of doing business in Estonia.

Although corruption is usually defined from the perspective of the public sector, giving the business sector insufficient attention, the business sector still remains an important issue when dealing with corruption. Generally speaking, corruption is a problem for everyone and a danger to society. The business culture of a country is intertwined with society and its customs, thus reflecting what is commonly accepted by the public. Broadly speaking, which means including all the economic sectors, corruption can be defined as abuse of entrusted power for personal gain. This master's thesis shows that the approach of public sector corruption can to some degree be transferred over to the business sector, taking into account sector specific transactions and parties.

Corruptions is analysed through the principal-agent relationship. In the business sector the principal is someone who delegates work to someone else, for example a partner of firm (or the CEO or a lower-level manager) and the agent is another employee of the company. Since the interests of both parties vary and there is an asymmetry of information, this creates an opportunity for possible moral hazard and the agent has the freedom to act according to selfish interests. Critics of this theory believe this approach to be flawed, because one cannot assume that the agent is always going to become corrupt and that the principal is always checking for corruption. Collective action theory is looked at for a solution, because it entails decisions involving group dynamics. This means that if the vast majority of people come to see corruption as a common thing, corruption might be acceptable within the group. This is due to the individuals being affected by trust within the group and making decisions based on other people's behaviour.

There are several reasons for corruption, namely politics, bureaucracy, political developments and social history. When it comes to organizations, the key elements are unity within the company, management practices and culture. Corrupt transactions appear in many forms and are very connected to each other. The most common form of corruption is thought to be bribery. Corruption comes with direct and indirect expenses and mostly having a negative effect on the business. In the short term, the effect might be positive, but over a longer period, it disappears. Earlier studies show that corruption has a negative effect on growth and productivity, while also increasing expenses,

resulting in a loss of clients as well as contracts and damages the reputation of the company.

Corruption is usually hidden, thus most of the cases do not become public and measuring it becomes problematic. Gauging is also hampered by the notion that the causality between reasons and consequences is bi-directional. Most of the time corruption is measured by focusing on perceived corruption and using surveys or expert opinions. This master's thesis also used indicators based on perceived data in its empirical analysis. However, it has to be stressed that measures based on perception are biased.

During the course of the analysis it became clear that when it comes to the business sector in Estonia, the most common forms of corruption are conflicts of interest and kickbacks. Bribery is thought to be frequent by only 9% of the people questioned. Of the cases picked for analysis, most however, feature bribery (payoff is no longer a term in the penal code). This means that it cannot be confirmed if bribery is the most widely appearing form of corruption. From the results of analysing the spread of different forms of corruption it can be assumed that the participants of the study do not particularly come to contact with corruption in the business sector. The author thinks that the results may not adequately reflect the true state of things, because comparing it to the results of the study by Ernst & Young in 2015, where close to 21% of those questioned, thought corruption is widely spread and a more common occurrence in society.

To find out if different characteristics of a business: the number of employees, turnover of company, main markets, share of foreign capital and main field of activity, has an effect on perceived forms of corruption. Cross tables were created and a χ^2 -test was used to find statistically relevant differences. Analysis showed that businesses operation in foreign markets consider payoffs to be somewhat more common than those operating solely in Estonia. The author thinks that this is due to the businesses operating in areas with a higher risk of corruption, thus believing it to be more common. In addition, a statistically relevant connection was found between turnover of company and conflicts of interest. Businesses with a turnover of up to 100 000 euros consider conflicts of interest more likely than those with a turnover above 500 000 euros. This can be

justified by the fact that businesses with a turnover of up to 100 000 euros usually have 2-4 employees. It is common for the CEO to also own the business, making conflicts of interest more likely.

Statistically relevant differences appeared between kickbacks and the business's main field of activity. About 53% in the primary and 74% in the tertiary sector do not consider kickbacks to be common in their business sector. On average 32% involved in whole sale and retail trade think kickbacks are common, the number in the tertiary sector is 12%. In the primary and secondary sectors 19% and 17% respectively believe kickbacks to be widely spread, whereas in wholesale and retail trade the figure is 6,9%. Bribery is believed to be common by 12% involved in wholesale and retail trade and 3,7% in the tertiary sector. Based on earlier studies businesses in the secondary and tertiary sector should be at a higher risk of corruption, for example businesses involved in construction, transportation and storage. From the analysis of the secondary sector, 44% of the businesses were involved in construction and taking into account that 17,7% and 7,4% of those questioned believed kickback and bribery to be common, it can be concluded that corruption is widespread in the secondary sector. However a unified conclusion cannot be drawn based on the analysis because those involved in the tertiary sector did not believe kickback and bribery were likely in their sector. Based on the aforementioned, it can be concluded that when it comes to the estimations about kickback and bribery being common, the result depend on the economic sector.

The main possible consequences of corruption that were pointed out were financial loss, loss of reputation, lost business networks and personal ruin in terms of career advancement. Loss of reputation was thought to be the main consequence by 72% of those questioned and 67% believed it to be financial loss. Analysis of variance showed that businesses with 50 or more employees thought financial loss was a less likely consequence of corruption, meaning CEOs of smaller businesses thought the likelihood of financial loss to be higher. This result cannot be generalized statistically, but it is in accordance with earlier studies. Businesses with a turnover between 100 001 - 500 000 euros believe a tarnished reputation to be the most likely consequence. This result can statistically be generalized confirms the results of earlier studies. The reason behind this belief is that smaller businesses are more dependent on isolated projects and see

corruptions as a bigger threat to their credibility. Smaller businesses also carry proportionally larger costs due to corruption. Supported by analysis of variance and the Kruskal-Wallis test, it was found that businesses in the primary sector evaluate financial loss, loss of business networks and damage to reputation to be less likely than businesses in other sectors. Drawing a conclusion from previous results also shows that businesses in the primary sector are less likely to experience corruption than in the secondary and tertiary sectors, leading to the assumption that they do not see it being as big of a threat to their business.

Analysing court decisions and the conducted interview, it was concluded that the perceived consequences found in the study by the Ministry of Justice coincide with actual consequences. In addition, circumstances involving corrupt behaviour may disrupt daily life at the workplace. Based on the cases it is likely that financial loss, damage to reputation and loss of business networks are possible results of corruption, however, damage to a person's career depends on their post in the hierarchy of the business as well as the business culture. Corruption came with different financial costs to businesses, in the form of legal fees and fines. Based on the study by the Ministry of Justice, the most likely outcome was loss of reputation, but the interview showed that loss of business networks was also important. This is due to possible consequences being tightly connected. A corruption case becoming public, damages the reputation of the business, thus may lead to loss of business networks and that can have an effect on the economic indicators of the business.

The author believes that the thesis could be developed further by including more business sector corruption cases in the analysis. This would make it possible to study the results more thoroughly. Since the number of suitable cases is low, the inclusion of cases where one of the parties is the public sector, could be something to consider. The result would not only show corruption in the business sector, but could more vividly describe consequences of corruption as a whole and raise awareness of entrepreneurs.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlyn Jürgenson (sünnikuupäev 10.06.1992),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Ärisektori korrupsioon Eestis“, mille juhendaja on teadur Krista Jaakson,
  - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **12.01.2017**